

T.C

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda YÜKSEL

Danışman: Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN

TOKAT – 2023

Etik Sözleşme

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN danışmanlığında hazırlamış olduğum “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

09.06.2023

Seda YÜKSEL

Jüri Kabul ve Onay

Seda YÜKSEL tarafından hazırlanan “**İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 09.06.2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan) : Doç. Dr. İsmail ÖZER

.....

Üye (Danışman) : Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN

.....

Üye Dr. Öğr. Üyesi Emel ŞENER BOY

.....

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

İthaf

Tezimi hazırlarken tez konumu belirlemem, kaynaklara ulaşmam konusunda beni her an destekleyen, tez yazım sürecinde beni yüreklendiren ve yönlendiren, öğrencisi olduğum için gurur duyduğum kıymetli hocam Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN hocama, hayatımın her evresinde bana destek olan annem Ayten ŞİMŞEK ve babam Mustafa ŞİMŞEK'e, tez çalışmam süresince beni hep destekleyen ve güç veren eşim Akay YÜKSEL' e ve varlığına her gün şükür ettiğim oğullarım Onur Alp ve Efe'ye hürmet ve teşekkürlerimi sunarım.

Önsöz

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde 1945 yılından günümüze kadar yayınlanan Felsefe Arkivi Dergisi'nin, Türk fikir hayatına kattıklarını incelemeyi amaç edinen bu çalışmada, ana hatlarıyla dört problemin yanıtları aranmıştır: İlki, dünyada ve Türk düşünce hayatında felsefenin gelişimi nasıl olmuştur? İkincisi ise derginin muhtevasında neler bulunmaktadır? Üçüncü problem ise derginin sayılarında yayınlanan felsefi yazıların genel anlamda felsefi eğilimleri nelerdir? Son olarak Türk felsefi fikir hayatına kazandırdıkları neler olmuştur?

Bu çalışmanın birinci kısmında Batı Felsefesi'nin genel yapısı üzerinde durulmuş ve Batı Felsefesi'nin geleneklerinin özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönem felsefe geleneğine olan katkıları ana çerçevesiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Yirminci asrın ilk çeyreğindeki Türk felsefi fikir hayatının genel yapısı üzerine eğilmemizin iki sebebi vardır. Birincisi araştırmamızın temelini oluşturan Felsefe Arkivi Dergisi'ndeki felsefi yazıların analizinin yapılmasına katkıda bulunabilmektir. İkinci sebep ise Felsefe Arkivi Dergisi'nin genel olarak Türk felsefe tarihindeki önemini ve yerini saptamak olacaktır. Ayrıca bu bölümde dünyada ve Türkiye'de dergiciliğin gelişimi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünün kuruluşu, derginin yayın hayatına girişi, dış ve iç özelliklerinin yanı sıra kurucuları ve görüşlerine dair değerlendirmeler, öne çıkan yerli ve yabancı yazarlar üzerinde durularak metinlerin organizasyonu ve fiziksel görünümü incelenmiştir.

Üçüncü bölümde derginin içerik analizi çerçevesinde dergide en çok üzerinde durulan felsefi akımlar tanıtılmış ve yazarların felsefi eğilimleri saptanmaya çalışılmıştır.

Özet

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ

Yüksel, Seda

Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN

Haziran 2023, xi + 125 sayfa

İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi'nin tahlil ve tasnifini içeren bu çalışmanın temel amacı derginin sayılarında felsefi metinlerin çözümlemesinden hareketle, dergilerin yayınlandığı dönemlerde felsefecilerin hangi konular üzerinde yoğunlaştıklarının ve tartıştıklarının tespit edilmesi ve derginin özel olarak kendi dönemlerindeki, genel olarak da Türk felsefe geleneğindeki yerinin ve katkılarının belirlenmesidir. Derginin giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemi ile ilgili bilgi verilmiş olup birinci bölümde Dünya'da ve Türkiye'de felsefenin ve dergiciliğin gelişimi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde İstanbul Üniversitesi felsefe bölümünün kuruluşu, derginin yayın hayatına girişi ve derginin iç ve dış fiziksel özelliklerine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde öne çıkan yerli ve yabancı yazarlar tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde dergideki felsefi metinlerin çözümlemesi yapılarak dergide en çok bahsi geçen felsefi eğilimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak bu çalışmada "Felsefe Arkivi" dergisinin Türk toplumunun entelektüel boyutuna olan katkıları bir bütün olarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dergi, Felsefe, Arşiv, İstanbul Üniversitesi, Dizin

Abstract**ISTANBUL UNIVERSITY FACULTY OF LITERATURE JOURNAL OF
PHILOSOPHY ARCHIVES**

Yüksel, Seda

Master's Thesis, Department of History

Advisor: Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN

June 2023, xi + 125 pages

The main purpose of this study, which includes the analysis and classification of Istanbul University Philosophy Arkivi Journal, is to act on the analysis of philosophical texts in the numbers of the magazine, It is the determination of which topics the philosophers focused on and discussed during the publication of the journals and the determination of the place and contributions of the journal in its own periods and in the Turkish philosophy tradition in general. In the introduction part of the journal, information was given about the subject, importance, purpose and method of the research, and in the first part, the development of philosophy and journalism in the world and in Turkey was emphasized. In the second part the establishment of the philosophy department of Istanbul University, the introduction of the magazine into the broadcasting life and the internal and external physical characteristics of the magazine. In addition, the prominent local and foreign authors were introduced in this section. In the third part, the philosophical trends mentioned in the magazine were tried to be determined by solving the philosophical texts in the magazine. As a result, in this study, the contributions of “ Philosophy Arkivi ” to the intellectual dimension of Turkish society were tried to be determined as a whole.

Key Words: Magazine, Philosophy, Archive, Istanbul University, Index.

İçindekiler

Etik Sözleşme.....	i
Jüri Kabul Ve Onay	ii
İthaf	iii
Önsöz.....	iv
Özet.....	v
Abstract.....	vi
İçindekiler	vii
Tablolar Listesi.....	ix
Resimler Listesi	x
Kısaltmalar Ve Simgeler Listesi	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: FELSEFE’NİN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ.....	3
1.1. FELSEFENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	3
1.2. TÜRKİYE’DE FELSEFENİN GELİŞİMİ.....	6
1.3. TÜRKİYE’DE DERGİCİLİĞİN GELİŞİMİ	13
BÖLÜM 2: FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ’NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ	16
2.1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ FELSEFE BÖLÜMÜNÜN KURULUŞU	16
2.2. DERGİNİN YAYIN HAYATINA GİRİŞİ.....	17
2.3. DERGİNİN DIŞ ÖZELLİKLERİ.....	17
2.4. DERGİNİN İÇ ÖZELLİKLERİ.....	22
2.4.1. <i>Felsefe Arkivi Dergisi’nin Kurucuları ve Görüşlerine Dair</i>	
Değerlendirme	27
2.4.1.1. Ernst Von Aster’ın Hayatı ve Felsefi Görüşleri.....	27
2.4.1.2. Walter Kranz’ın Hayatı ve Felsefi Görüşleri	29
2.4.1.3. Mazhar Şevket İpşiroğlu’nun Hayatı ve Felsefi Görüşleri	30
2.4.1.4. Takiyettin Mengüşoğlu’nun Hayatı ve Felsefi Görüşleri	31
2.4.1.5. Macit Gökberk’in Hayatı ve Felsefi Görüşleri	33
2.5. DERGİDE ÖNE ÇIKAN YAZARLAR	35
2.6. DERGİDE YAZILARI YAYINLANAN YABANCI YAZARLAR	35
BÖLÜM 3: FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ’NİN İÇERİK ANALİZİ	36
3.1. FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ’NDE İŞLENEN FELSEFE AKIMLARI	36
3.1.1. <i>Yeni Ontoloji:</i>	36

3.1.2 Fenomenoloji	41
3.1.3 Atomculuk.....	43
3.1.4. Tarih Felsefesi.....	46
3.1.5. Siyaset Felsefesi	53
SONUÇ.....	59
KAYNAKÇA	62
EKLER.....	69
ÖZ GEÇMİŞ.....	125

Tablolar Listesi

TABLO 1 DERGİNİN YAYINLANDIĞI YILLAR VE SAYILARI	18
TABLO 2 DERGİNİN YILLARA GÖRE SAYFA SAYISI DAĞILIMI	19
TABLO 3. FELSEFE ARKİVİNDE ÖNERİLEN KİTAPLAR	25
TABLO 4 DERGİDE ÖNE ÇIKAN YERLİ YAZARLAR	35
TABLO 5 DERGİDE ÖNE ÇIKAN YABANCI YAZARLAR	35
TABLO 6 İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ İÇİNDEKİLER DİZİNİ (YAYIN TARİHİ SIRASINA GÖRE)	69
TABLO 7 YAZAR ADINA GÖRE TASNİF	96

Resimler Listesi

RESİM 1 DERGİNİN KAPAĞI.....	18
RESİM 2 DERGİN İLK SAYISININ İLK VE SON SAYFALARI	21

Kısaltmalar ve Simgeler Listesi

age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
Ord.	Ordinaryus
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa aralığı
Prof.	Profesör

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusunu 57 sayı olarak 1945 yılından günümüze kadar yayınlanan Felsefe Arkivi Dergisinin yayınlandığı dönemlere yönelik, Türk felsefe yaşamı ve geleneğindeki önemi ve bu bağlamda derginin ülkemizin siyasal, toplumsal ve ekonomik yaşamına, özellikle de devrin sosyal meselelerine bakış açısını ele alarak çözümlemeler yapılması oluşturmuştur.

Araştırmanın Önemi

Gazete ve dergi gibi periyodik süreli yayınlar yayın hayatına başladıkları andan itibaren bulundukları ülkeyi ekonomik, siyasi ve sosyal yönlerden etkilerler. Bu süreli yayınlar ilgili dönemlerin yanı sıra sonraki zamanlara da ışık tutacak yapıdadırlar. Felsefe Arkivi Dergisi de yazar kadrosu ve ele aldığı konularla Türkiye'nin farklı dönemlerinin anlaşılması ve yorumlanması ile birlikte Türkiye'de felsefenin gelişmesi açısından kayda değer bir süreli yayındır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada, çıkış yılı olan 1945'te önemli bir tiraj yakalayan Felsefe Arkivi Dergisi'nin Türkiye'de toplumsal ve siyasal açıdan yaşamındaki etkilerinin saptanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda dergide yayınlanan veya dergiyle ilişki kurulabilecek yazılardan yola çıkarak yayınlandığı dönemlerde Türkiye'deki toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmeler ile ilgili yazılan yazılardan faydalanılmıştır. Felsefe tarihi çalışması da sayılabilecek bu araştırmanın, gelecekte dönemin felsefesini çalışmak isteyen araştırmacılara ışık tutması da amaçlanmıştır.

Metodoloji

Bu çalışma Felsefe Arkivi Dergisi'nin Türk düşünce tarihine katkıları bağlamında değerlendirilen biyografik ve tarihsel bir araştırmadır. Çalışmamız söz konusu dergilerde yer alan felsefi metinlerin tanıtım ve çözümlemesinden hareketle dönemlerinin düşünce yapısını tespit etmeyi hedeflemektedir. Bu dergilerde felsefe dışında sosyoloji, tarih, bilim, sanat, siyaset gibi çeşitli sosyal bilimlere ait metinler de yer almaktadır. Bu araştırmadaki amacımız Türk toplumunun felsefi birikimini tespit etmektir. Çalışmamız

dergilerde yer alan felsefi metinlerin tanıtımı ve çözümlemesiyle sınırlandırılmıştır. Dergilerdeki felsefi metinlerin çözümlenebilmesi, yazarlarının felsefi eğilimlerinin tespit edilebilmesi ve dönemin felsefi yapısının bir bütün olarak görülebilmesi amacıyla da o döneme ilişkin literatür çalışması yapılmıştır. Yapılan bu literatür çalışmasının amacı Felsefe Arkivi Dergisi'nin tahlil ve tasnifinin yapılabilmesine bir zemin oluşturabilmek amacına yöneliktir.

BÖLÜM 1: FELSEFE’NİN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

1.1. Felsefenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Neleri bilebiliriz? Varlık nedir? İdeal bir devlet düzeni var mıdır? Yaşamın bir anlamı var mıdır? Özgür iradeye sahip miyiz? İnsanoğlunun yaşamı boyunca cevap aradığı problemlere yanıt arayan felsefenin ne olduğu sorusu yüzyıllardır düşünürleri meşgul etmiştir. “Felsefe nedir?” sorusu felsefenin ve onun faili olan filozofların ve filozofları ele alan felsefe tarihçilerinin en önemli problemi olmuştur. Bu soruya verilen cevaplar arasında ne kadar ortak cevap belirlenmeye ve bu cevaplarla bir çerçeve çizilmeye çalışılsa da felsefenin sübjektif yapısından da kaynaklı herkesin mutabık olduğu bir tanımlı yapılamamıştır. Her düşünür kendi görüşüne uygun olarak felsefe tanımlı yapmıştır. Prof.Dr. Nihat Keklik felsefe kelimesinin sözcük anlamını şöyle açıklamıştır:

“Felsefe kelimesinin aslı philo-sophia şeklinde yazılan bir deyimdir. Bu söz ilkçağ düşüncesinden alınmış olup oradan Arapçaya ve sonra da Türkçeye geçmiştir. Dikkat edilirse philo-sophia deyiminde iki kelime var: Birincisi olan ‘philo’ sözü sevgi anlamındadır. ‘Sophia’ kelimesi de hikmet anlamına geliyor. Şu halde philo-sophia’nın lügat anlamı hikmet sevgisidir.”¹

Bilgelik sevgisi olarak tanımlanan felsefenin ortaya çıkışına bakacak olursak felsefe, MÖ. 6. ve 7. yüzyıl dolaylarında Eski Yunan’da Pre-Sokratik (Sokrates öncesi) filozoflar denilen ve birçoğu Sokrates zamanında da gelişmeyi sürdüren filozofların yeryüzünü ve evreni sorgulamalarıyla başlamıştır. Sokrates öncesi dönemde felsefenin ilgi alanı daha çok doğa ve varlık alanı iken, Sofistler ve Sokrates ile birlikte felsefenin yönü insana çevrilmiştir. Özellikle etik konusu üzerine yoğunlaşmıştır². Ortaçağ ve modern dönem filozofları üzerinde çok etkili olan Platon ve Aristoteles ile birlikte felsefe sistematik hale gelmiştir³.

¹ Nihat Keklik, *Felsefe*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978, s.3.

² Naomi Zack, *A’dan Z’ye Felsefe (Antik Yunan’dan Post Modern Döneme Felsefe Tarihi)*, Say Yayınları, İstanbul, 2019, s.15.

³ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi Cilt 1 İlkçağ Felsefesi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2020, s. 209.

Ortaçağ felsefesi olarak adlandırılan dönem, milattan sonra 2. yüzyıldan Rönesans'a kadar geçen zamana verilen isimdir. Ortaçağ, dünya düşünce tarihi açısından karanlık bir dönem olarak bilindiği için bu dönemde felsefenin de karanlığa gömüldüğü hatta yok sayıldığı öne sürülmüştür. Klasik Batı Felsefe Tarihi çerçevesinden bakıldığında Ortaçağ felsefesi bir önceki dönem olan İlkçağ yani Antikçağ felsefesinin sonuna doğru belirginleşen daha çok din odaklı felsefe tarzının gelişmesi olarak gerçekleşmiştir. Ortaçağ boyunca dinsel öğretileri temellendirmek ve bu öğretileri savunmak, yaymak felsefenin amacı olmuştur. Macit Gökberk sözünü ettiğimiz özellikteki Ortaçağ felsefesini bu bakımdan “*Hristiyanlaştırılmış Antik Felsefe*” olarak belirtmektedir. Ortaçağ felsefesi bu bağlamda kilise öğretileriyle varlığını sürdürmüştür. Belirtilmesi gereken başka bir konu ise bu dönemin statik nitelikte oluşudur. Ortaçağ felsefesinden söz ederken doğuda İslamiyet'in doğuşundan itibaren belirginleşen İslam felsefesinin etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Batı düşüncesinde bu tür gelişmeler yaşanırken İslam coğrafyasında yaşayan filozoflar Antik Yunan filozoflarının eserlerini çevirerek İslam Felsefesinin birtakım problemlerinde bu eserleri kullanarak İlkçağ felsefesi ile bağlantılı olduklarını göstermişlerdir. Özellikle Bağdat'ı devletin merkezi konumuna getiren Abbasilerde; Yunanca, Farsça ve Süryanice metinlerin çevirilerini yapan kişiler Halife Mansur tarafından ödüllendirilmiş ve bu sayede tercüme çalışmalarda ciddi bir şekilde gelişim görülmüştür. Bu çeviriler ayrıca Batı'da Rönesans düşüncesinin ortaya çıkışında etkili olmuştur. Ortaçağ yanılgı kültürleri ile modern aporetik⁴ felsefi zihin arasında Descartes⁵, Spinoza⁶, Leibniz⁷ ve Locke⁸'un rasyonalist felsefeleri yer almıştır⁹.

⁴ Sezgi, gözlem ve deney yoluyla elde edilemeyen bilgiler. Türkçede çıkmaz anlamında kullanılan Yunanca kelimedir. Bir sonuca varılamama durumunu tasvir eder. Özellikle Platon'un sokratik diyaloglarının tipik bir özelliğidir. Bkz. Serhan Gül, “Yapısökümcülük Neyi Söküyor: Jacques Derrida'yı Anlamak”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.3, s.94-95.

⁵ Rene Descartes, 1596-1650 yılları arasında yaşamış Fransız filozof ve bilim adamıdır. Modern felsefenin ve analitik geometrinin kurucusu olarak tanınan düşünür yaşamı boyunca güçlü bir Katolik olarak anılmıştır. Bacon ve Galilei'nin etkisiyle dogmatizm'e karşı bir duruş sergilemiştir. Bkz. Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, XI. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 228-244.

⁶ Baruch Spinoza, (1632-1677) Aydınlanmanın erken dönem Hollandalı Yahudi asıllı rasyonalist düşünürlerinden biridir. Evreni “*Tanrının Yansıması*” olarak ifade etmiştir. Bkz. Macit Gökberk, *Age*, s.259-271

⁷ Gottfried Wilhelm Leibniz, 1646 ve 1716 yılları arasında yaşayan modern mantık ve analitik felsefe üzerine çalışmaları olan Alman matematikçi, filozof ve hukukçudur. Bkz. Naomi Zack, *age*, s.163.

⁸ John Locke, 1632-1704 yılları arasında yaşamış, insan zihninin doğuştan boş bir levha olduğunu belirten düşünür. Empirizmin savunucusudur. Klasik liberalizm düşüncesinin ve meşruti demokrasinin öncüsü olan İngiliz filozoftur. Bkz. Nigel Warburton, *Klasiklerle Felsefe*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015, s.157.

⁹ Nogay Kerimoğlu, *Felsefenin Kısa Tarihi*, Kamer Yayınları, İstanbul 2017, s. 24-25-26.

Rönesans'la birlikte küllerinden yeniden doğan Batı, bilimsel ve eleştirel düşünceye yönelmeye başlamıştır¹⁰. Bilim çağı olarak da adlandırılan Rönesans 1450 ve 1600 arası yılları kapsamaktadır. Bu dönem Ortaçağ ve Modernçağ arasında köprü vazifesi görmüştür. Ortaçağ yaşamına damga vuran dinsel uğraşılardan seküler ve laik yaşam düzenine geçiş olarak görülen Rönesans İtalya'da başlamış ve zamanla Avrupa'ya yayılmıştır. Bu bağlamda edebiyata, şiire ve resme ilgi duyulmuştur¹¹. Ortaçağın sorgulamada Tanrı'ya itaat etme düşüncesine karşı ortaya çıkan Rasyonalizm ve Hümanizm akımı, insanı kendi için düşünmeye yöneltmiştir. Kendine yönelen insan yaşama yeni bir bakış açısı getirmiş, daha çok kendine güvenmeye başlamıştır. Böylece insan Ortaçağın baskıcı kilisesine karşı gelme cesaretini kendinde bulabilmiştir¹². Kopernik¹³ Devrimi, insan yaşamının fiziki evrendeki yerini yeniden belirlemiş, sorgulamalar başlamış, ulus devletlerin tohumları ekilmiştir. Avrupalıların bilim veya zenginlik amaçlı olarak Asya, Afrika ve Amerika'ya yönelik gerçekleştirdikleri seyahatler bu büyük çağı başlatmış, felsefenin de yapısını değiştirmiştir¹⁴. Bu döneme damgasını vuran Francis Bacon¹⁵'ın "Bilgi kuvvettir" sözünün, dönemin bakış açısını anlatan bir slogan olarak göze çarpması bu dönem kilisenin azalan otoritesine karşılık, bilimin artan gücünü gözler önüne sermiştir. Bu bakış açısı, bilimsel devrimlerin de önünü açmıştır¹⁶. Genel olarak toplumun merkezindeki Tanrı'nın yerine bilimi koyan özel hayat dahilinde dini inançlara yer veren modernlik düşüncesi, sıkı bir şekilde akılcılaştırma düşüncesiyle bağlantılıdır¹⁷. Şimdinin geçmişten daha iyi olduğu geleceğin de şimdiden daha iyi olacağı inancı, ilerlemeye yönelik büyük bir ihtiyaç durumu yaratmış ve insanı merkeze alan hümanist düşünce yapısı "Akıl Çağı" olarak betimlenen Aydınlanma düşüncesini ortaya çıkarmıştır. 18. ve 19. Yüzyılı kapsayan Aydınlanma dönemi, mimari, resim, din, edebiyat, siyaset ve bilim gibi hayatın her alanını etkileyerek

¹⁰ Nigel Tubbs, *Batı Felsefesi Tarihi*, Doğubatu Yayınları, Ankara 2017, s. 160.

¹¹ Naomi Zack, age., s. 100.

¹² Jerry Brotton, *Rönesans*, (Çev. Hakan Gür), Ankara, 2006, Dost Kitabevi, s. 83.

¹³ Nicolaus Copernicus, 1473-1543 yılları arasında yaşayan Polonyalı düşünür. Hukuk, Astronomi ve Tıp alanında çalışmalar yapmıştır. Dünyanın kendi eksenini etrafında ve güneşin çevresinde dolanması sonucunda "gün merkezli evren kuramı" nı geliştirmiştir. Bkz. Şafak Ural, *Bilim Tarihi*, Çantay Yayınları, İstanbul, 2000, s.215-220.

¹⁴ Naomi Zack, age., s. 100.

¹⁵ Francis Bacon, 1561-1626 yılları arasında yaşamış İngiliz asıllı bilim adamı, hukukçu ve filozoftur. Deneyci felsefesini metafizik kavramlardan arındırarak bilim kavramı üzerine inşa etmiş ve deneysel araştırmaların sağlam ve tutarlı olduğu görüşünü savunmuştur. Bkz. Macit Gökberk, age., s.214-218.

¹⁶ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi*, C. 3, Say Yayınları, İstanbul, 2002, s.82.

¹⁷ Alain Touraine, *Modernliğin Eleştirisi*, (Çev. Hülya Tufan), 3.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s.23.

Fransız ve Amerikan devrimlerinde en üst seviyesine ulaşmıştır. Aydınlanma döneminde akıl, tüm insanlarda bulunan bilimsel bilgiyle olgunlaşan evrensel bir yeti olarak kabul edilmiştir. İnsanların bu yetisini geliştirebilmeleri için mutlak monarşi, doktrinler ve din gibi baskıcı kurumlardan vazgeçmeleri gerektiği öne sürülmüştür¹⁸.

Aydınlanma Felsefesi 18. yüzyılda olgunluğa ulaşarak insanın düşünce hayatında din ve geleneklerin dışında aklını kullanmasını öneren rasyonalist (akılcı) düşünce sistemidir. Bu bakımdan Bacon ve Descartes'in fikirleri pozitivizmi etkilemiştir. Düşünsel açıdan değişimin başlangıcı olarak kabul edilen Fransız Devrimi de Aydınlanma Felsefesi'ne dayanır. Fransız Devrimi, 17. ve 18. asırda doruk noktasına ulaşan baskıcı düşünce yapısına ilk ciddi başkaldırı olarak Fransa'da ortaya çıkmıştır. 1789'da cereyan eden devrim Fransa ve akabinde Avrupa'da kilisenin siyasi etkisini azaltmış ve mutlak monarşiye dayalı devlet sistemlerinin sonlanmasına, halk egemenliğine dayanan cumhuriyet rejiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Düşünsel, toplumsal, ideolojik ve ekonomik değişimlerin kıvılcımlarını ortaya çıkaran bu devrim zamanla sadece Fransa'yı değil Osmanlı ve Avrupa'yı da ciddi anlamda etkilemiştir. Böylece pozitivist¹⁹ anlayış hızla ivme kazanmış ve özgürlükçü anlayışın yayılmasına sebep olmuştur.²⁰

1.2. TÜRKİYE'DE FELSEFENİN GELİŞİMİ

Batı kültürü önce ekonomik-siyasi alan başta olmak üzere bütün değerler alanında dünya kültürlerini etkisi altına alacak kadar gelişmiştir. 16. yüzyıldan itibaren onun gelişimine yetişemeyen toplumlar için tek çare olarak modernleşmek kalmıştır. Osmanlı Devleti daha 17. yüzyılın sonunda ilk yenilişinin acısıyla Batı'nın üstünlüğünün farkına varmıştır. Bu yenilişin ve başarısızlığın sebebini Batı'daki teknik ve askeri üstünlükte gören bir bakış açısı vardı ²¹. Felsefi ve düşünsel yaşamımızdaki geri kalmışlığımızın başlıca sebebi olarak Hilmi Ziya Ülken toplumsal olayları işaret etmiştir:

¹⁸ Naomi Zack, age.,s. 191-192.

¹⁹ Pozitivizm, olguculuk olarak adlandırılan, gerçek bilginin kaynağının sadece doğa bilimleri olduğunu kabul eden deneyci yaklaşımdır. Bkz. Cihan Ballıkaya, "Pozitivizm, Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi ve Sosyolojik Düşünceye Etkileri", *Selçuk Üniv. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.33, 2015, s.87-106.

²⁰ Turhan Ada, "Pozitif Felsefenin Etkisi Altındaki Aydın Profili: Dr. Adnan Adıvar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, C. 125, Mayıs-Haziran 2020, S.246., s.97.

²¹ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2013, s.4-5.

“19. yüzyılda her bakımdan yenilmiş bir Osmanlı Devleti vardı. Böyle bir devlet en sarsıntılı döneminde dünya uygarlığının düşünce ürünlerini geniş boyutlarıyla kavrayabilir miydi? Kafaların savaşı ve devrimlerin sonuçlarına kuşkuyla çevrildiği yıllarda Kant²² ve Hegel²³’deki sistemleri derinleştiren akademik çalışmalar beklenemezdi.”²⁴

Bu sözleriyle Ülken, fikir alanında Batı’nın gerisinde kalmamızda toplumsal olaylara dikkat çekmiştir. Toplumsal sorunların düşünce alanındaki gelişmeleri geciktirdiği aşikâr olsa da yıkılmakta olan bir sisteme alternatif aramak dönemin aydınlarının ilgilerini Batı düşünce akımlarına yönelttiği de göze çarpmaktadır.

Fransız Devrimi’nin dünya fikir hayatında yarattığı etkiler ülkemize de tesir ettiğinde Tanzimat ve Meşrutiyet’in hatta cumhuriyetin fikirlerinin daha yüzeysel kaldığını görmek mümkündür. Fakat ülkede gerçekleşen fikir mücadelesini görmemek de haksızlık olur. İslam medeniyeti zafere ulaştığı dönemlerde çeviri faaliyetleriyle Antik Yunan uygarlığının düşünce ürünlerini ele almış ve bu konuda uzun yüzyıllar boyunca çalışmalar yapılmasına rağmen netice çok da istenilen gibi olamamıştır. Bazı ekollerin etkisiyle Antik Yunan felsefesi yanlış anlaşılmış ve çeviri eserlerindeki boşluklar doldurulamamıştır²⁵. Osmanlı Devleti’ndeki ıslahat hareketleri toplumun ihtiyaçlarının ötesinde Batılılaşma amacı güttüğü için altyapısı oluşturulmadan yapılan şekilci yenilik hareketleri olarak ortaya çıkmıştır, bu özelliğiyle kalıcı olmadığı gibi batılı ülkelerin dayattığı radikal kararlar ve değişimlerle şekillenmiştir²⁶.

Şekilcilikten sıyrılamayan düşünce hareketleri de 14. yüzyıldan itibaren tekrarcılıktan öteye geçememiştir. 13.yüzyıldan 15.yüzyıla kadar olan dönemde Batı dünyasının Doğu felsefesini anlama kabiliyeti Batı düşünce yapısını her anlamda hızla

²² Immanuel Kant, Alman felsefesinin kurucularından olan ve kendinden sonraki felsefe tarihi dönemlerini belirleyici olarak etkileyen din ve tarih felsefesi üzerine çalışmaları bulunan düşünürdür. Bilgi felsefesi, Kritisizm, Analitik ve Sentetik yargılar, Metafizik, duyulur düşünülür dünya ayrımı, ahlak ve irade alanlarında da çalışmaları bulunmaktadır. Bkz. Nigel Warburton, age., s.226-227.

²³ Friedrich Hegel, 1770-1831 yılları arasında yaşamış, Diyalektik idealizm yönteminin savunucusudur. Bu yöntemle tüm idealist unsurları sistemli hale getirmiştir. Bu sisteme “diyalektik mantık” denir. Bu doğrultuda tez (fikir), antitezle (karşıt fikir) bir araya gelerek yeni bir anlayış doğurur. Yani sentez ortaya çıkarır. Bkz. Naomi Zack, age., s.270-271.

²⁴ Hilmi Ziya Ülken(2013),age.,s.XXII-XXIII.

²⁵ Hilmi Ziya Ülken(2013) , age., s. XXII-XXIII.

²⁶ Mehmet Ali Karaman, “Fransız İhtilali’nin Osmanlı İmparatorluğu’na Etkileri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, S.44, s.77.

geliştirerek, onu her anlamda gelişmiş bir dünya uygarlığı haline dönüştürmüştür. 19. yüzyıl ortalarına varıldığında ise Doğu-Batı arasındaki fark ölçülemeyecek kadar açılmıştır. Bunun sonucunda Türk düşünce hayatı toplumsal yaşama yönelik Batı felsefesinin belli başlı yanlarını tanımış, Türk düşünürler ise toplumsal sorunlar konusunda “fildişi kulelerine çekilmemiş” ve sorumluluklarını bilen insanlar olmuşlardır. Elleriindeki tüm imkânları değerlendirerek yeni fikirleri tanıtmaya ve toplumsal hareketlere öncülük etmeye çalışmışlardır. Siyasi değişmelerin gerisinde kalmamışlar, bu konuda kendilerini dinletmeyi ve toplumu etkilemeyi başarmışlardır. Türkiye’deki çağdaş düşünce tarihi dünya için yeni ve orijinal görüşlerin tarihi değildir. Fakat ülkemiz için yeni düşünsel gelişmeleri ortaya çıkaran eserlerin tarihidir²⁷. Batı’da Rönesans bir başlangıç teşkil eder. Descartes²⁸ ve Locke’un da etkisi ile modern felsefe ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin de bu gelişmelerin gerisinde kalmaması gerekirdi. Oysaki bu gelişmelerin yaşandığı 16.-18. yüzyıllar arasında ülkemiz Batı ile düşünce alışverişine girmeden kendi kabuğuna çekilmiştir. Avrupa’da bu dönem için bahsettiğimiz “Aydınlanma” Türkiye için düşünce dönüşümünün sonucu olacağına, 19.yüzyılın ortalarında aniden sadece dışarıdan ithal edilen bir düşünce aşısının sonucu olarak ortaya çıkmıştır²⁹. Hilmi Ziya Ülken 19.yüzyılda Türkiye’de “Aydınlanma” düşüncesinin derin köklerine inilememesinin sebeplerini şu sözleriyle açıklamıştır:

“Batı’nın bilimi, kültürü, teknolojisi karşısında geri kalmışlığını gidermeye çalışan Osmanlı Devleti, bu geri kalmışlıktan kurtulmak için çeşitli atılımlar gerçekleştirmiştir. Tanzimat’tan önce, Osmanlı Devleti’nde birtakım felsefi faaliyetlerin ve felsefe eğitiminin var olduğunu, medreselerde, özellikle de Sahn-ı Seman³⁰ ve Süleymaniye medreselerinde, matematik, astronomi ve tıp gibi pozitif bilimlerin yanı sıra, felsefe okutulduğunu da bilsek de aslında Tanzimat Fermanıyla, devletin Batı’ya yüzünü dönmesi ile beraber Batı’da devrimler yaratan felsefi fikir akımlarının bu kapıdan içeri girdiğini söylemek

²⁷ Hilmi Ziya Ülken(2013), age., s. XXII-XXIII

²⁸ Rene Descartes, 1596-1650 yılları arasında yaşamış olan Kartezyen Felsefe diye bilinen metodik şüpheye dayalı yöntemi ortaya çıkaran Fransız matematikçi ve filozoftur. Bkz. Macit Gökberk, age., s.228-244.

²⁹ Hilmi Ziya Ülken(2013), age., s.71.

³⁰ Sahn-ı Seman, Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethettikten sonra eğitim kurumlarının içinde en ileri seviyede eğitim veren yükseköğrenim kurumuna verilen isimdir. Bu kurumda Hadis, Kelam, Fıkıh, Kur’an, Tefsir g,b, dersler yanında Matematik, Astronomi, Fizik, Kimya gibi dersler de verilmiştir. Bkz. Kasım Kocaman, “Osmanlı Medrese Sistemini Etkileyen Faktörler” *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)*, C.2, S.3, 2017, s.405.

gerekir. Toplumsal bir geçiş aşaması olan bu dönemde yurt dışına eēitim almaları için gönderilen gençler, eēitim aldıkları ülkelerin felsefelerini de yurda getirmiştir. Fransa’da okuyanlar Descartes felsefesini, Bergsonculuēu, Almanya’da okuyanlar Alman felsefesini, Fenomenolojiyi, İngiltere’den dönenler Pozitivizmi, Amerika’dan dönenler Pragmatizmi ülkeye taşımiştır.”³¹

Ülkemizden Avrupa’ya eēitim almak için gönderilen ērencilerin ülkeye getirdiēi yenilikler düşünce ieriēi bakımından daha çok Fransız pozitivizmi, ideal kavramıyla ilişkili olarak Alman romantizmi, evrim kuramı açısından etkilendiēi noktalarda biyolojizm ve H. Spencer düşüncesi ve Amerika’yla gelişen ilişkiler ise pragmatizme yakınlaşmayla ilişkilendirebilir. Bu gelişmeler ıřıēında tartışılan bir diēer husus da bu düşünce akımların halkta bulduēu karşılık ne olmuştur. Birinci kuşakta Türk-İşlam düşünce hayatını bilen, Türk-İşlam Düşünce Tarihi zerine çalışmalar yapmış ve modernleşme anlayışındaki byleyi görüşlere karşı çıkan felsefeciler vardır. Buna karşın bazı felsefeciler ise savunucusu olmuştur. Felsefi antropoloji, yeni ontoloji ve fenomenoloji gibi fikir akımları ise Cumhuriyet’in amaçları bakımından felsefi düşünce açısından daha dolaylı görüşler sunmuřtur³².

Batı tarzı eēitim, tanzimatla birlikte ortaya çıkan bir yönelimdir. Bu tarz eēitim veren Darlfnn’da eylemce olmasa da düşünsel olarak felsefe eēitimi verilmesi hedeflenmiştir. Darlfnn’un açılması düşüncesi Osmanlı Devleti’nde 1845 yılında Meclis-i Maarif-i Muvakkat’ın hazırladıēı görüş yazısında dile getirilmiřtir³³.

Osmanlı Devleti’nde modern bir yksekēretim kurumu oluşturma düşüncesi 1869 tarihinde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile gündeme gelmiştir. Bu kurumlar hedef, düzenleme ve program yönlerinden Avrupa’daki üniversitelere benzetilmek istenmiştir. Bu doērultuda bu kurumlarda hedeflenen dersler arasında felsefe ile alakalı Felsefi Psikoloji, Kelam ve Ahlak dersleri verilmiştir. Bu kanunun hedefi doērultusunda

³¹ H. Tolga Arslan, “Darlfnn’dan İstanbul niversitesi’ne Felsefe ēreniminin Yapılandırılması”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.61, 2017, s.53.

³² mer Kızıltan, Olcay Bayraktar ve Mehmet Ali Dombaycı, “Türkiye’de Yksekēretimde Felsefe Geleneēi ve Kültürünün Milli Kültür ve Halk Kültürüyle İlişkisi”, *Temaşa Felsefe Dergisi*, S.18, 2022, s.90.

³³ Ekmeleddin İhsanoēlu, “Darlfnn Tarihçesine Giriş 1: İlk İki Teşebbüs”, *Belleten* 54/210, 1990, s.702.

şekillenen Darülfünun-i Osmani'yi Maarif Nazırı Saffet Paşa 1870 yılında açmıştır³⁴. Titizlikle hazırlanan planlar ve ders programlarına rağmen açılan bu kurumda planlanan dersleri verme bilgi, beceri ve yeterliliğe sahip öğretim görevlilerinin bulunmaması nedeniyle planlanan Felsefe derslerinin verilemediği görülmektedir³⁵.

Ülkemizde Batı tarzı eğitimin yaygınlaşması açısından önemli bir yere sahip olan 1869 yılı Nizamnamesinin tarif ettiği biçimde bir üniversiteye 20.yüzyıla girerken Darülfünun-u Şahane ismiyle 1900 yılında kurulabilmiştir. Söz konusu kurumdaki başlıca şubeleri sayacak olursak Ulum-i Riyaziye ve Tabiiye, Ulum-i Aliye-i Diniye ve Edebiyat şubeleridir³⁶.

Edebiyat şubesi çatısı altında verilmesi istenen derslerden Hikmet-i Nazariye (teorik bilimler; Psikoloji, Mantık, Ahlak, Estetik) dersleri yer alacaktır. Ama bu dersleri verebilecek yeterlilikte hocalar bulunamamıştır. Bu yüzden okutulması planlanan felsefe grubu dersleri Darülfünun-u Şahane'de okutulamamış ve 1902-1903 ders yılı döneminde okul programına artık dâhil edilememiştir. Bu duruma sebep olan şey Batı felsefesine dayalı düşüncelerin ülkeye kâfi derecede etki edememesi sonucu ortaya çıkan bilgi yetersizliğidir. Felsefi düşünce akımlarının ağırlıklı olarak ülkeye girmesiyle birlikte II. Meşrutiyet yıllarında da Darülfünun'da felsefe dersleri biraz daha devamlı hale gelmiştir³⁷.

Tanzimatla başlayıp sonrasında II. Meşrutiyet Dönemi ile hızlanan yenilik ve gelişmeler ve bunların neticesinde Batı tarzı gerçek düşünce akımlarının doğması, yeşermesi, ürün vermesi beklentisi içinde olmak realist bir düşünce değildir³⁸.

II. Meşrutiyet öncesinde Türk aydın sınıfı Avrupa'nın başlıca felsefi fikir oluşumlarının gelişimini tam anlamıyla bilmedikleri gibi, bilimlerin ilerlemesinin düşüncenin gelişmesi üzerindeki etkilerini ve özellikle bu düşüncelerin toplum düşüncesindeki gelişmeler üzerindeki yansımalarını fark edebilecek olgunluğa erişmemişlerdi³⁹.

³⁴ age., s.720.

³⁵ age., s.731.

³⁶ Osman Ergün, *Türkiye Maarif Tarihi*, C.3-4, Eser Neşriyat, İstanbul, 1977, s.1209-1216.

³⁷ Osman Kafadar, *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.144-145.

³⁸ Tarık Zafer Tunaya, *Hürriyet İlanı*, Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.76.

³⁹ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978, s.374.

Tanzimat sonrası felsefi düşüncenin daha çok pozitif bilimlerle ilişkili olarak öne çıktığı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında bunun gelişerek millî kültürü destekleyen ve güçlendiren bir misyon edindiği görülsede bu durum yalnızca bilime önem verildiği sonucunu çıkarmaz. Bilimden yana olmak aslında bir tarihsel ve kültürel eğilim olmuştur⁴⁰. Bu anlamda Fransa'da ortaya çıkan ve gelişen akımlardan biri olan Bergsonculuk, yirminci asrın ilk yarısında ülkemizde de bir etki alanı oluşturmuştur. Bergsonculuk ülkemizde özellikle öncelik olarak 1905'ten 1918'e kadar pozitivizm ve evrimciliğe tepki olarak Dergâh mecmuası ekseninde öne çıkmıştır⁴¹.

Tarihler 1915 yılını gösterdiğinde yeni bir nizamname ile Darülfünun'da Felsefe Tarihi, Metafizik, İslam Felsefesi, Mantık, Ahlak gibi derslerin verilmesi planlanmıştır⁴². Bu planlamanın soucunda 1924 yılına gelindiğinde Edebiyat Fakültesinde artık bu dersler verilmeye başlanmıştır⁴³. Ruhیات, Felsefe Tarihi ve Sosyoloji gibi üç kürsüden meydana gelen Felsefe Bölümünde 1929 yılında İslam Felsefesi dersleri de verilmeye başlanmıştır⁴⁴.

Darülfünun bünyesinde oluşturulan Felsefe Bölümünü üç ana başlık şeklinde incelemek mümkündür. Birinci başlık reform önesi dönemi (1900-1933), ikinci başlık reform süreci yabancı hocalar dönemini (1933-1950), üçüncü ve son başlık ise doktoralı ve yerli hocaların dönemini (1950 sonrası) ifade etmektedir⁴⁵. Üniversitenin gelişimi ve yenilenmesi üzerinde önemli etkisi olan Alman hocalar 1933 reformu ile birlikte ülkemize gelmişlerdir. Bölüme gelen Alman hocaların en büyük etkisi yükseköğretim başta olmak üzere Türkiye'de felsefi düşünce hayatının çeşitlenmesi bakımından kıymetli çalışmalarının olmasıdır⁴⁶.

Cumhuriyet öncesinde İsmail Hakkı İzmirli, Mehmet Ali Ayni, Babanzade Ahmet Naim, Mehmet Şerafettin Yaltkaya, Halil Nimetullah Öztürk, Mehmet Emin Erişirgil, Mustafa Şekip Tunç, Mehmet İzzet, Yusuf Ziya Yörükan, Orhan Sadeddin Berksan gibi

⁴⁰ Osman Kafadar, age., s.261.

⁴¹ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.375.

⁴² Mehmet Ali Ayni, *Darülfünun Tarihi*, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.57.

⁴³ Rahmi Karakuş, *Felsefe Serüvenimiz*, Seyran Kitapçılık, İstanbul, 1995, s.114-115.

⁴⁴ Cengiz Orhonlu, "Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi Hakkında Bazı Düşünceler, Cumhuriyetin 50.yılına Armağan Edebiyat Fakültesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İstanbul, 1973, s.68.

⁴⁵ Ayhan Bıçak, *Türk Düşüncesi*, C.2., Dergah Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.259.

⁴⁶ Osman Kafadar, age., s.265-267.

düşünürler öne çıkmaktadır. Cumhuriyet sonrasında ise yine birinci kuşak felsefeci olarak değerlendirilen fakat 1933 reformu sonrası etkisini daha fazla hissettiren isimler vardır. Bu isimler ise Osman Pazarlı, Hasan Ali Yücel, Hilmi Ziya Ülken, Mazhar Şevket İpşiroğlu, Halil Vehbi Eralp, Mehmet Karasan, Abdullah Necati Akder, Macit Gökberk, Takiyettin Mengüşoğlu, Nusret Şükrü Hızır, Aydın Sayılı gibi isimlerdir⁴⁷. Birinci kuşaktan bazı felsefeciler Cumhuriyet sonrasında yabancı hocalarla çalışmıştır. Bu hocalardan başlıcaları Heinz Heimsoeth, Ernst Von Aster, Hans Reichenbach, Joachim Ritter, Walter Kranz, Oliver Lacombe gibi isimlere işaret edilebilir⁴⁸. İkinci kuşak felsefeciler Hüseyin Batuhan, İsmail Tunalı, Bedi Akarsu, Fuat Sezgin, Sevim Tekeli, Cemal Yıldırım, Nermi Uygur, Nihat Keklik, Teo Grünberg, Necati Öner, Mübahat Türker Küyel, İbrahim Agâh Çubukçu, Selahattin Hilav, Bilge Karasu, Saffet Bilhan gibi isimlerden oluşmaktadır⁴⁹. Üçüncü kuşak felsefeciler ise Tüten Anđ, Uluğ Nutku, İhsan Turgut, Önay Sözer, Yaman Örs, İoanna Kuçuradi, Hilmi Yavuz, Dursun Murat Çüçen, Süleyman Hayri Bolay, Hüseyin Aydın, Fahrettin Olguner, Mahmut Coşkun Değirmencioğlu, Afşar Timuçin, Necla Arat, Esin Kahya, Akın Etan, Hayrani Altıntaş, Mehmet Naci Bolay, Mehmet Aydın, Doğan Özlem, Ahmet Arslan, Suvar Kösearif, Mahmut Kaya, Necmettin Tozlu, Ömer Naci Soykan, Atilla Erdemli, Şahin Yenişehirlioğlu, Fatma Pınar Canevi, Necip Taylan, Bilal Dindar, Şaban Teoman Duralı, Hacı Bekir Karlığa, Ahmet İnam, Murtaza Korlaelçi, Hasan Şahin, Şafak Hayri Ural, Arda Denkel, Dursun Murat Çüçen, Hüsameddin Erdem, Hasan Katipoğlu, Kenan Gürsoy, İsmail Yakıt, Mustafa Çağırıcı, Betül Çotuksöken, Yasin Ceylan, Mehmet Tahir Yaren, Mehmet Bayraktar, Alparslan Açıkgenç, Ahmet Cevizci gibi isimlerden oluşmaktadır⁵⁰.

Cumhuriyetin ilanından sonra özellikle ilk on yılda felsefe eğitimi ile ilgili adımlar atılsa da Darülfünunun bünyesindeki felsefe bölümündeki öğretim faaliyetlerinde özellikle plan ve programlar açısından çok önemli bir gelişim gözlenmemiştir. Ernst Von Aster'in öğrencisi olan ve Almanya'da felsefe doktorası yapmış, ülkemizin ilk doktoralı felsefeci olan Orhan Sadettin, Darülfünundaki derslerine devam etmiştir. Fakat Mehmet Emin ve Mehmet İzzet gibi bazı önemli akademisyenlerin bölümden ayrılması bölümü

⁴⁷ Mehmet Vural, *Tanzimattan Günümüze Türkiye'de Felsefe*, Elis Yayıncılık. Ankara, 2018, s.81.

⁴⁸ Ömer Kızıltan , Olcay Bayraktar , Mehmet Ali Dombaycı, age., s.88.

⁴⁹ Mehmet Vural, age., s.87.

⁵⁰ Mehmet Vural, age., s.88.

olumsuz yönde etkilemiş ve 1933 reformu öncesi Darülfünun felsefe bölümünün gücünü eskiye göre hayli azaltmıştır⁵¹. 1933 yılına gelindiğinde yurtdışında ve ülkemizde yetişen yeni nesiller üniversite bünyesine katılarak yeni felsefi düşünce akımlarının başlangıcını oluşturmuş ve gelişmesini sağlamıştır. Devamında Hitler anayasasının memleketten uzaklaştırdığı değerli bilim adamlarının İstanbul Üniversitesi'nde görev alması en yeni ve gelişmiş fikir akımlarının Türkiye'ye girmesi ve gelişmesine neden olmuştur⁵².

1.3. TÜRKİYE'DE DERGİCİLİĞİN GELİŞİMİ

Geçmişten günümüze kadar en ilkel toplumlarda yaşayan insanlar bile bir araya gelmiş ve iletişim kurma ihtiyacı hissetmişler ve bu şekilde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bu sebepten ötürü sosyal bir varlık olan insan daima etrafında olup biten herşeyi bilmek, anlatmak, olanlar üzerine düşünmek ve düşündüklerini etrafına duyurmak ihtiyacı hissetmiştir. Bu ihtiyaç onu zorunlu olarak haberleşme eylemine yöneltmiştir. İnsanların doğal olarak ihtiyacı olan bu haberleşme içgüdüğü günümüze kadar büyük bir yol almış, yazının icadına ve en nihayetinde basının doğmasına sebep olmuştur. Özellikle 20.yüzyılda basın en önemli güç haline gelmiştir. Basının önemi ile ilgili düşüncesini dile getiren Pierre Denoyer⁵³:

“Basın olmadan yönetmek, muhalefet etmek, öğrenmek ve öğretmek, inandırmak, çalışmak veya dinlemek, satın almak veya satmak artık imkânsız hale gelmiştir. Basın hiçbir şeye yeterli değildir. Fakat basın her şeye ve herkese gereklidir.”⁵⁴

diyerek basının toplumun sosyal, siyasal, eğitim ve ekonomi alanında ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir.

Basın ve yayın etkinliklerinin gelişimine baktığımız zaman; 15. yüzyılda Avrupa'da Gutenberg'in matbaayı icadıyla modern biçimde basın döneminin temelleri atılmış, 17. yüzyıla gelindiğinde ise çeşitli ülkelerde periyodik görünümlü ilk gazeteler

⁵¹ Osman Kafadar, age., s.497.

⁵² Hilmi Ziya Ülken(2013), age., s.691.

⁵³ Pierre Denoyer, 1901-1965, dış politika konusunda uzmanlaşmış bir Fransız gazeteci. Paris'teki siyasi araştırmalar enstitüsünde profesör ve Avrupa Gazeteciler Deneği yönetim kurulu üyesi, aynı zamanda 1957'de oluşturulan ve gazeteci sendikalarını temsil ettiği AFP Yüksek Konseyinin ilk üyelerinden biridir.

⁵⁴ M. Nuri İnüğür, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 2005, s.20.

yayınlanmaya başlanmıştır. 19. yüzyılda Avrupa toplumu refaha kavuşmuş ve nüfusları hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Eğitim seviyesinin de artmasıyla birlikte Avrupa’da demokratik kurum ve kuruluşların ve düşünce özgürlüğünün gelişmesi ve yaygınlaşması için elverişli bir ortam meydana gelmiştir⁵⁵.

Osmanlı Devleti’nde basının gelişimine baktığımızda ise; gazetenin ilk örnekleri III. Selim Dönemi’nde Fransızlar tarafından İstanbul’da çıkarılmış, Osmanlı Devleti’nde ilk basımevini ise 1493’te Museviler kurmuştur. 1567’de Ermeniler, 1627’de Rumlar basımevi kurmuş ve işletmişlerdir⁵⁶. Ülkemizde matbaanın kuruluşuna baktığımızda Lale Devri’nde III. Ahmet’in hükümdarlığı döneminde kurulmuş ve gelişmeye başlamıştır⁵⁷. Basım sanatının Osmanlı Devleti’nde uygulanması ise 1727 yılında İbrahim Müteferrika⁵⁸’ya aittir. Ancak ülkede hâkim olan aşırı taassup sebebiyle Türkçe gazetelerin ortaya çıkışı yüzyıl kadar gecikmiştir. Tıpkı kitaplar da olduğu gibi ilk gazete ve dergiler de yabancı dilde ve genel olarak Fransızca olarak yayınlanmıştır⁵⁹. Osmanlı sınırları dahilinde ilk basın-yayın faaliyetlerinin temeli Fransız Devrimi sırasında, özellikle farklı yerlerde yaşayan Fransızları bilgilendirmek amaçlı olarak Fransız Büyükelçiliği’nce 1795 yılında basılan ve basım ömrü şu an net olarak bilinmeyen Bulletin des Nouvelles (Haberler Bülteni)⁶⁰ ve 1796 yılında çıkartılan yalnızca iki yıllık bir ömre sahip olan Gazette Française de Constantinople (İstanbul’un Fransız Gazetesi) gazeteleri olmuştur⁶¹.

Tanzimat’ın ilânıyla birlikte hızlanan ve Osmanlı Devleti’ni her alanda değişime ve dönüşüme iten düşünsel ve yapısal değişim süreci, basın yaşamını da etkilemiştir. Bu değişim Osmanlı Devleti’nde iktisat, hukuk, düşünce, eğitim ve siyaset benzeri birçok alanda ortaya çıkmıştır⁶². Gazete ve dergiler bu alanlardaki gelişmelerin duyurulması ve bu gelişmelerin toplum tarafından benimsenmesi için çok kıymetli bir araç olmuştur. 19.

⁵⁵ Nurettin Güz, “Osmanlı Basını” *Selçuk İletişim*, C.1, S.3, 2014, s.40-57.

⁵⁶ M. Nuri İnuğur, age., s.151.

⁵⁷ M. Nuri İnuğur, age., s.153.

⁵⁸ İbrahim Müteferrika, 1674-1745 yılları arasında yaşamış Macar asıllı matbaacı, yazar, yayıncı ve çevirmendir. Osmanlı Devleti’ndeki ilk basımevini kurmuş ve ilk Türkçe kitabı yayınlamıştır. Bkz. Şerif Korkmaz, “İbrahim Müteferrika ve İlk Türk Matbaası”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.2 S.5,1999, s.285-286.

⁵⁹ M. Nuri İnuğur, age., s.165.

⁶⁰ Osman Koloğlu, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 1992, s.11.

⁶¹ Osman Koloğlu, age., s.30.

⁶² Şemsettin Sami, *Bir Elde İğne Bir Elde Kitap: Şemsettin Sami ve Osmanlı Kadınları (Çevrimyazı ve inceleme İrfan Karakoç)*, Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.9.

yüzyılda Osmanlı Devleti’nde yayınlanan dergilerin yapı ve içeriğine baktığımızda; öncelikle Osmanlı toplumunun Batılılaşmasında basının rolünün ne denli önemli olduğunu fark ederiz. Osmanlı basınında yer işgal etmeye başlayan Batı kültürüne ait olan bazı maddi ve manevi unsurlar dergi, kitap ve gazeteler aracılığı ile toplumu kültürel anlamda geliştirmiştir. Ancak muhafazakâr çizgide yayın yapan gazete ve dergileri bu dönüşümü milli ve manevi değerler doğrultusunda ele alırken, Batı yanlısı çizgide yayın yapanlar ise bu dönüşümü “Batılılaşma” doğrultusunda ele almışlardır⁶³. Hilmi Ziya Ülken, Türk Düşünce Tarihi açısından dergiciliğin önemini çizgisini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bizde dergiler Batıcılık akımıyla başlamış, sonradan Batıcılığa karşı tepki olarak doğan gericilik hareketleri de bu yeni yayın aracından yararlanmadan edememiştir. Batıcılık ve dergi sözcükleri birbirine o denli yakındır ki düşünce ve sanat tarihimizde bu iki kavramı birbirinden ayıramayız⁶⁴.”

⁶³ Neslihan Kılıç, “Batı Kültürünün Osmanlı Toplumuna Taşınmasında Önemli Bir Unsur Olarak Kadın Dergileri”, *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2020, C.20, S.3, s.708-709.

⁶⁴ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2019, s.XVII.

BÖLÜM 2: FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

2.1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ FELSEFE BÖLÜMÜNÜN KURULUŞU

1908'de Darülfünun-ı Osmani'nin kurulması ile birlikte daha önce Darülfünun-ı Şahane'de var olan bazı kısıtlamalar kaldırılmış ve önemli değişiklikler yapılmıştır. Özellikle eski düzende var olan öğrenci sayılarıyla ilgili kısıtlamalar kaldırılmış ve bunun sonucunda Darülfünun-ı Osmani'de öğrenci katılımı bakımından önemli bir artış gözlenmiştir. Programlardaki değişimler 1912 yılından itibaren özellikle Maarif Nezareti'nin isteği üzerine oluşturulmuştur. Daha önce programda var olan Edebiyat şubesi parçalara ayrılarak Lisan, Felsefe ve Tarih-Coğrafya şeklinde 3 bölüme ayrılmıştır. Bununla kalmayıp Felsefe bölümünün içine Sosyoloji ve Arap Felsefesi alanları eklenmiştir. Getirilen yeniliklerden biri de öğrencilere seçmeli ders hakkının tanınması olmuştur⁶⁵. Bu süreçten sonra düzenlemeler devam etmiş özellikle 1915 yılında çıkan nizamname ile İslam Felsefesi, Metafizik, Felsefe Tarihi, Mantık, Ahlak gibi dersler programa eklenmiş⁶⁶ fakat 1924 yılından itibaren fiilen okutulmaya başlanmıştır⁶⁷. Bu gelişmelerin ışığında 1933 Üniversite Reformuyla birlikte yabancı hocaların, özellikle de Alman hocaların ülkemizdeki felsefi düşünce yapısının çeşitlenmesi ve gelişmesi, akabinde de yükseköğretimde önem arz etmesi çok etkili olmuştur⁶⁸. Cumhuriyetin ilanından sonra ilk on yılda felsefe eğitimi ile ilgili önemli gelişmeler yaşansa da Darülfünun'un bünyesindeki felsefe bölümünde yeterli derecede gelişim gözlenememiştir. Orhan Sadettin'in bölümde olması olumlu etki yaratsa da Mehmet Emin ve Mehmet İzzet gibi hocaların bölümden ayrılması bölümün hedeflenen gelişimini zayıflatmıştır⁶⁹. 1933 yılı Türkiye'de felsefenin gelişimin dönüm noktalarından biridir. Bu dönem yeni fikir akımlarının başlangıcı olmuştur. Bu gelişim İstanbul Üniversitesi'ndeki felsefe faaliyetlerini de bizzat etkilemiştir⁷⁰.

⁶⁵ Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi*, C.1, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.295, 338, 339.

⁶⁶ Mehmet Ali Ayni, age., s.57.

⁶⁷ Rahmi Karakuş, age., s.114-115.

⁶⁸ Osman Kafadar, age., s.265-267.

⁶⁹ Osman Kafadar, age., s.497.

⁷⁰ Hilmi Ziya Ülken(2013), age., s.691.

2.2. DERGİNİN YAYIN HAYATINA GİRİŞİ

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Darülfünun döneminde (1916-1933) ve üniversiteler reformundan sonra kurulan İstanbul Üniversitesi döneminde (1933-günümüz) yayınlanan dergiler arasında doğrudan felsefe dergisi olarak yayın hayatına giren ilk dergi örneği “Felsefe Arkivi” dir. Felsefe Arkivi, İstanbul Üniversitesi’nin çıkardığı ilk felsefe dergisi olmasının yanında Türkiye’de bir üniversite bünyesinde yayınlanan ilk akademik felsefe dergisi olma özelliğine sahiptir. Felsefe Arkivi dergisinin ilk sayısı 2. Dünya Savaşı’nın bitişinin hemen sonrasında 1945 yılında yayın hayatına girmiştir. Özellikle Ernst Von Aster’in girişimlerinin etkisiyle bu dergi Türkiye’de felsefi düşünce hayatının güçlenmesini ve gelişmesini amaçlamıştır⁷¹. İlk sayının özsözündeki şu ifadeler oldukça ilgi çekicidir:

“Harp bittiği halde her tarafta açlık, sefalet ve hastalık devam etmektedir. İntiharların salgın halini aldığı memleketler var. Sinirleri bozulanlardan, çıldıranlardan bahsolunuyor. Atom bombasından bile ümit beklenilmektedir. Bu vaziyet karşısında Avrupa’da iki bin senelik fikir ve felsefe geleneğinin geçici bir suretle maziye karıştığını söyleyenler var. Ama bu fikirde olmayanlar da var. Bunlar ise uzun felaket yıllarından sonra insanlığın kendi varlığı üzerinde yeniden düşünmeye başlayacağına, insan kıymet ve haysiyetinin tekrar tanınacağına, değişen dünya karşısında ilim ve felsefenin insanların ıstıraplarını dindirmeye çalışacağına inanıyorlar. Felsefe Arkivi istikbal hakkında beslenen böyle bir ümidin ifadesi olarak çıkmakta ve Avrupa’nın umumi kalkınma hareketinde, memleketimizde kendisine düşen vazifeyi yapmayı arzu etmektedir.”⁷²

2.3. DERGİNİN DIŞ ÖZELLİKLERİ

Takiyettin Mengüşoğlu’nun hocası Nicolai Hartmann’ın bölüm üzerinde etkisi oldukça fazladır. Derginin sayıları incelendiğinde Hartmann’ın felsefe bölümüne ve dergiye etkisi anlaşılmaktadır. Derginin kapağı 1945 yılından günümüze kadar (sadece

⁷¹ Ayhan Vergili, *Bilim Tarihi ve Kültür Yazıları*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2013, s.522-523.

⁷² İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi, *Önsöz*, C.1, S.1, İstanbul, 1945, s.V.

2011 yılında Farabi'nin resminin kapaktan çıkarılması hariç) değişmemiştir. Kapakta Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak Felsefe Arkivi yazmaktadır.

Resim 1 Derginin Kapağı

Derginin 1945 yılındaki ilk sayısındaki Önsöz bölümü Ernst Von Aster, Mazhar Şevket İpşiroğlu, Takiyettin Mengüşoğlu, Walter Kranz ve Macit Gökberk tarafından yazılmış ve yine dört dilde (Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca) yayımlanmıştır. Ayrıca önsözde “Muayyen zamanlara bağlı kalmadan yılda dört defa çıkarılacaktır. Her nüsha 80-112 sahifeden teşekkül edecek ve dört nüsha bir cilt teşkil edecektir” yazılmasına rağmen bu hedefe ulaşılamamıştır. Bazı yıllarda tek sayı, bazı yıllarda iki sayı yayımlanmıştır. Hatta bazı yıllarda dergi yayınlanamamıştır. Aşağıdaki tabloda derginin yıllara göre yayın sayıları belirtilmiştir.

Tablo 1 Derginin Yayınlandığı Yıllar ve Sayıları

Felsefe Arkivi Dergisinin Yayınlandığı Yıllar ve Sayıları

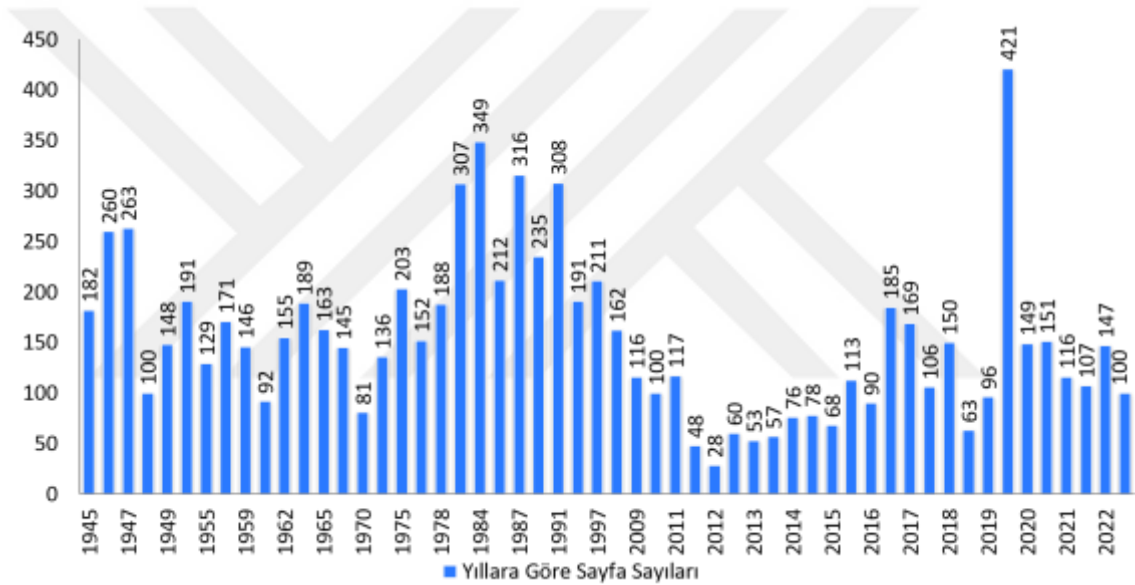
İlk Sayı
(Cilt 1 Sayı 1)

1945 (1)	1946 (2)	1947 (2)	1949 (1)	1952 (1)	1955 (1)	1957 (1)	1959 (1)	1960 (1)	1961 (1)	1962 (1)
1963 (1)	1964 (1)	1968 (1)	1970 (1)	1972 (1)	1975 (1)	1976 (1)	1977 (1)	1981 (2)	1984 (2)	1987 (1)
1990 (1)	1991 (1)	1994 (1)	1997 (1)	2007 (1)	2009 (2)	2011 (2)	2012 (2)	2013 (2)	2014 (2)	2015 (2)
2016 (2)	2017 (2)	2018 (2)	2019 (2)	2020 (2)	2021 (2)	2022 (2)				

Yayınlanan Son Sayı
57. Sayı

Derginin ilk sayısı 182 sayfa olarak yayımlanmıştır. Derginin yayınlanan son sayısı ise bugün itibariyle 2022’de çıkan 57. sayıdır ve 100 sayfadır. Derginin sayfa sayıları yıllara göre değişiklikler göstermiştir. En az sayfa sayısına sahip olan sayı 2012 yılında yayımlanan 36. sayıdır ve 28 sayfa olarak yayımlanmıştır. En fazla sayfa sayısına sahip olan sayı ise 421 sayfa ile 2019 yılında yayınlanan 51.sayıdır. Aşağıdaki grafikte Felsefe Arkivi dergisinin yıllara göre sayfa sayıları gösterilmektedir. Sayfa ölçüleri 24x17.5 ebatlarındadır.

Tablo 2 Derginin Yıllara Göre Sayfa Sayısı Dağılımı

Felsefe Arkivi Dergisi yıllara göre farklı matbaalarda basılmıştır. 1. sayı Universum Matbaasında, 2. ve 3. sayılar üniversite matbaasında 7. sayı Pulhan Matbaasında, 8-9-10-11-13-14-15-16. sayılar İstanbul Matbaasında, 17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30. sayılar Edebiyat Fakültesi Matbaasında, 31. sayıdan günümüzde çıkan son sayı olan 55.sayıya kadar tüm sayılar İstanbul Üniversitesi Basın ve Yayın Müdürlüğü tarafından ISSN 0378-2816 numarasıyla basılmıştır. 4-5-6. sayılarda matbaa ismi bulunmamaktadır.

Felsefe Arkivi dergisi makale yayınlamak için ya da masraf adı altında herhangi bir ücret talep etmemektedir. Ayrıca bütün giderler İstanbul üniversitesi tarafından finanse edilmektedir. Felsefenin sadece herhangi bir alanını ile sınırlı kalmayan dergi,

felsefenin bütün disiplinlerine yönelik yazıları kabul etmektedir. Okuyucu hedef kitlesi olarak daha çok akademisyenler, öğrenciler, araştırmacılar, mesleki ve akademik kurumlar tarafından ilgi görmüştür. 1945 yılında çıkan ilk sayısının fiyatı 91 kuruştur. Yayın hayatına başladığı ilk yıldan itibaren hakemli ve bilimsel bir dergi olma özelliği gösteren dergi açık erişimlidir. 2011 yılına gelindiğinde ise haziran ve aralık ayları olmak üzere senede iki kez yayınlanmaktadır. Yayın etiği konusunda en yüksek standartlara bağlı olan Felsefe Arkivi dergisine gönderilen makaleler sayının kapsam ve amacına uygun olarak makalelerin özgün ve yayınlanmamış olmamasına dikkat edilmektedir. Etik dışı davranışların görüldüğü makaleler yayından çıkarılır. Yazılar intihal kontrolünden geçer ve daha sonra baş editör özgünlük, yöntem, işlediği konunun önemi derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirir. Baş editör bu değerlendirmeyi yaparken yazarların ırk, cinsiyet, inanç ve siyasi eğilimlerinden bağımsız olarak değerlendirir, hakemler ise yazıları tarafsız değerlendirir, tüm bilgileri gizli tutar ve hakemlerin kimliğini gizli tutar. Baş editörün gönderdiği yazılar çift taraflı kör hakemin kontrolünden geçen makale şekilsel şartlara uygunsa yurt içi veya yurt dışından en az 2 hakem tarafından değerlendirilir ve uygun bulunması durumunda onay verilir. Derginin erişimi açık olup, tüm okurlar makalelerin tam metnini okuyabilir, kopyalayabilir, indirebilirler. Makaleler telif hakkına sahiptirler. Yazılar maddi bir kullanım dışında kopyalanabilir, çoğaltılabilir, paylaşılabılır ve kurallara uygun biçimde atıfta bulunulabilir. Dergide yayınlanan tüm eserler ulusal arşiv sitesi olan Dergipark'ta saklanır ⁷³.

Felsefe Arkivi dergisinin yazı kuruluna bakacak olursak;

Baş Editör: Prof. Cengiz ÇAKMAK

Baş Editör Yardımcıları: Doç. Dr. Özgüç GÜVEN, Dr. Öğr. Üyesi Murad OMA Y

Yazı Kurulu Üyeleri: Prof. Cengiz ÇAKMAK, Doç. Dr. Özgüç GÜVEN, Dr. Öğr. Üyesi Murad OMA Y, Dr. Öğr. Üyesi Egemen Seyfettin KUÇCU, Dr. Filiz Didem ÇOBAN SARI

Editöryal Asistan: Araş. Gör. Çağla ÖZCAN

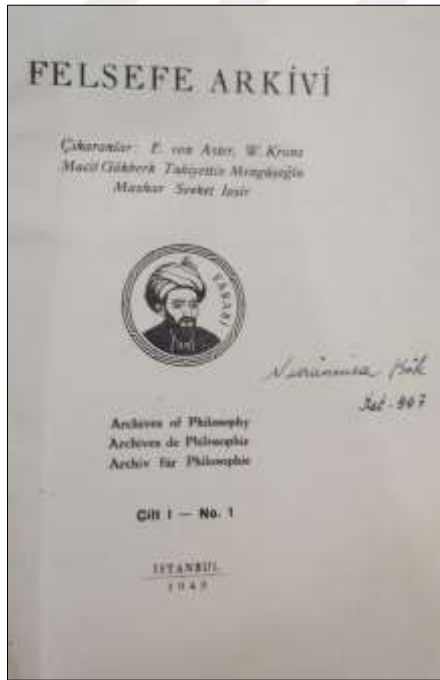
⁷³ İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi Web Sitesi, 2023, <<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/felsefearkivi/information/about>>, (10 Mart 2023)

İngilizce Dil Editörleri: Öğr. Gör. Elizabeth Mary EARL, Öğr. Gör. Rachel Elana KRISS

Yayın Kurulu Üyeleri: Prof. Abderezak BELAGROUZ, Prof. Jean Yves BEZIAU, Prof. Ayhan BIÇAK, Prof. Ahmet Ayhan ÇİTİL, Prof. Çiğdem DÜRÜŞKEN, Prof. Martine LEIBOVICI, Prof. Graham PRIEST, Prof. Ioannis VANDOULAKIS, Prof. Ernest Wolf GAZO, Prof. John WOODS, Doç. Dr. Katarzyna Gan KRZYWOSZYNSKA, Doç. Dr. Piotr LESNIEWSKI, Dr. Mariusz TUROWSKI

Danışma Kurulu Üyeleri: Prof. Enver ORMAN, Prof. Uğur EKREN, Prof. Yücel YÜKSEL, Prof. Mehmet Cüneyt KAYA, Prof. Abdurrahman ALİY, Prof. Nedim YILDIZ, Prof. Hüseyin SARIOĞLU, Doç. Dr. Mehmet GÜNENÇ, Doç. Dr. Nazlı İNÖNÜ, Doç. Dr. Murat Ertan KARDEŞ, Doç. Dr. Cahit ŞENEL, Dr. Öğr. Üyesi Vedat KAMER, Dr. Öğr. Üyesi Arzu İBİŞİ TEMELLİ, Dr. Öğr. Üyesi Egemen Seyfettin KUŞCU⁷⁴

Resim 2 Dergin ilk sayısının ilk ve son sayfaları

⁷⁴ İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi Web Sitesi, 2023, <<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/felsefearkivi/information/about>>, (22 Mart 2023)

2.4. DERGİNİN İÇ ÖZELLİKLERİ

Dergide çok sayıda yabancı dilde yazıya yer verilmiş, hemen hemen hepsinin Türkçe çevirileri eklenmiştir. Bir kısmının ise Türkçe özeti yapılmıştır. Dikkat çeken bir başka önemli husus ise Almanca yayınların ağırlığıdır. Bu durumun sebebi 1933'ten itibaren Alman hocaların üniversitedeki Felsefe bölümündeki etkisinin artmasıdır⁷⁵. Felsefe Arkivi dergisi felsefenin tüm alt disiplinlerine ait konuları kapsayan yazılara yer vermektedir. Okuyucu hedef kitlesi olarak daha çok akademisyenler, öğrenciler, araştırmacılar, akademik ve mesleki kuruluşlar tarafından ilgi görmektedir. Dergi, hedef kitlesi için zengin bir kaynak olmuştur. Dergide yayınlanan yazıların atıf sayıları incelendiğinde derginin bugüne kadar (13 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla) 429 adet atıf aldığı görülmektedir⁷⁶. Derginin amacına ve kapsamına yönelik en net değerlendirmeyi 1945 yılında yayınlanan ilk sayısının önsözünde bulmaktayız.

“Felsefe Arkivi, felsefenin problem sahaları arasında bir fark gözetmediği gibi sadece tek bir felsefe istikametine de hizmet etmeyi istememektedir. Varlık ve bilgi teorisi, mantık ve metodoloji, kültür ve tabiat felsefesi ile yakından ilgili bulunan problemlere karşı olduğu kadar felsefe tarihi, ahlak, estetik ve felsefi antropoloji problemlerine de alaka gösterilecektir. Biyoloji ve psikoloji, iktisat ve tarih, filoloji ve sanat tarihi gibi münferit ilimlerle felsefe arasındaki münasebetten doğan meseleler de Arkiv’de layık oldukları yeri alacaklardır. Memleketimiz için hususi bir ehemmiyeti olan talim ve terbiye problemlerinin üzerinde ayrıca durulacaktır. Problem sahaları arasında bir fark yapılmaması dergide her türlü meselelerin gelişigüzel toplanarak neşrolacağını ifade etmez. Bu sebepten dolayı her nüshanın tanzim ve tertibinde, muhtelif problem sahalarından birine hususi bir ehemmiyet verilerek o saha ile yakından ilgisi bulunan birkaç yazının aynı nüshada yer almasına çalışılması pek tabi görülmelidir.”⁷⁷

⁷⁵ Ayhan Vergili, age., s.526.

⁷⁶ <https://atif.sobiad.com/index.jsp?searchword=Felsefe+Arkivi&secenekler=magazine&alan=all&modul=arama-sonuclari>

⁷⁷ Önsöz, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, İstanbul, 1945, s.V

Dergide Cilt 2, Sayı 2’deki tüm yazılar filozofun 300. doğum yılı dolayısı ile Leibniz⁷⁸ ile ilgilidir. Girişinde Leibniz’in portresi bulunmaktadır.

Cilt 2, Sayı 3’te ise Ernst Von Aster⁷⁹’in ölümü dolayısı ile 22 Kasım 1948 günü İstanbul Üniversitesi tarafından yapılan törendeki konuşmalar yer almaktadır. Yine bu sayının girişinde Von Aster’in fotoğrafı yer almaktadır.

Cilt 3, Sayı 1’de ölümü münasebetiyle Nicolai Hartmann⁸⁰’ın anısına derginin girişinde resmi bulunmaktadır.

Sayı 22 ve 23’te ise doğumunun 100.yılı münasebeti ile Mustafa Kemâl Atatürk’ün hatırasına ithaf edilmiştir

⁷⁸ Wilhelm Leibniz, 1646-1716 yılları arasında yaşamış, Rasyonalizm ve Tözcü Metafizik akımlarının önde gelen savunucularındandır. Bkz. Aliye Çınar, “Leibniz’de İman-Akıl İlişkisi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, C.12, S.1, s.234.

⁷⁹ Ernst Von Aster, 1880-1948 yılları arasında yaşamış, ünlü Alman düşünürlerindendir. 2.Dünya Savaşı yıllarında Alman Nasyonalizminin fikirlerinin yanında yer almayarak Türkiye’de yaşamayı seçmiş, İstanbul üniversitesinde akademisyen olarak görev yapmış ve birçok eser üretmiştir. Ömrünü Türkiye’de tamamlayarak üniversitenin önemli hocalarından biri olmuştur. Bkz. Osman Özkul, Yasin Şahin, “Ernst Von Aster ve Çağdaş Felsefe Ders Notları”, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 2019, 9(1), s.232.

⁸⁰ Nicolai Hartmann, 1882-1950 yılları arasında yaşamış, Modern Ontoloji’nin kurucusu kabul edilen, değerler felsefesi üzerine önemli çalışmaları bulunan düşünürdür. Bkz. Elif Çetinkıran Balci, “Hartmann’da Değer ve Değerlendirme Problemi”, *Kilikya Felsefe Dergisi* 3, 2017, s.106.

1945 ve 1997 yılları arasında 30 sayı çıkan dergi on yıl ara vermiş ve 2007 yılında 31.sayısıyla yayın hayatına devam etmiştir. Çıkan en son yayın 2022 yılında çıkan 57. sayıdır.

Felsefe Arkivi Dergisi'nin sunmaya çalıştığı felsefi altyapının somut göstergelerinden biri de derginin bazı sayılarında yer verilen eser değerlendirmeleridir. Derginin sırasıyla şu sayılarında (1, 2, 3, 15, 19, 20) “Kitap Konuşmaları” ve 13.sayıdan itibaren 14. Sayı ve 15. Sayısında, “Felsefe Dünyasından” adlı bölümlerinde okura tavsiye edilen eserler yer almaktadır. 3 sayı devam edecek “Felsefe Dünyasından” başlıklı bölümde dünyada felsefenin gelişimi ile ilgili haberlere yer verileceği derginin 13. Sayısında Nermi Uygur tarafından şöyle belirtilmektedir.

“Bundan böyle bu sayfalarda “Felsefe Dünyasından” başlığı altında yeni bir bölüm bulacaksınız. Bu bölümde bir önceki Felsefe Arkivi sayısının baskıya verilmesi ile yenisi arasındaki süre içinde gerek yurdumuzda gerekse yeryüzünde felsefeyle ilgili olarak beliren aktüalite üzerinde, özellikle felsefe uğraşlarını yakından ilgilendiren bellibaşlı kutlama, anma, ölüm, kongre ve daha başka olaylar üzerinde haber ve bilgiler vereceğim⁸¹.”

⁸¹ Nermi Uygur, “Felsefe Dünyasından”, Felsefe Arkivi Dergisi, 1962, S.13, s.149, ss.149-155.

Tablo 3. Felsefe Arkivinde Önerilen Kitaplar

	Kitabın Adı	Yazar	Değerlendiren	Sayı
1	Milliyet İdeali ve Topyekün Milli Terbiye	Dr.Fikret Kanat	Muzaffer Aşkın	Cilt 1 – Sayı 1 – Yıl 1945
2	İlim Bakımından Ahlak	Dr.Akil Muhtar Özden	Muzaffer Aşkın	Cilt 1 – Sayı 1 – Yıl 1945
3	Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları	Macit Gökberk	Hüseyin Batuhan	Cilt 2 – Sayı 3 – Yıl 1949
4	Vereinzelung: Tenzenden und Reflexe	Alexander Rüstow	M.Ş. İpşiroğlu	Cilt 2 – Sayı 3 – Yıl 1949
5	İnfiratçılık	Alexander Rüstow	M.Ş. İpşiroğlu	Cilt 2 – Sayı 3 – Yıl 1949
6	Principia Mathematica	Bertrand Russell - Alfred North Whitehead	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
7	Problems of Philosophy (Felsefenin Problemleri)	Bertrand Russell	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
8	Analysis of Mind	Bertrand Russell	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
9	An Inquiry into Meaning and Truth	Bertrand Russell	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
10	My Philosophical Development : Felsefede Gelişmem	Bertrand Russell	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
11	Human Knowledge	Bertrand Russell	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
12	Our Knowledge of the external World	Bertrand Russell	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
13	Tractatus	Wittgenstein	Nermi Uygur	Sayı 13 – Yıl 1962
14	Felsefe Tarihi	Macit Gökberk	H.Vehbi Eralp	Sayı 13– Yıl 1962
15	Batı'da Tolerans Fikrinin Gelişmesi	Hüseyin Batuhan	H.Vehbi Eralp	Sayı 13– Yıl 1962
16	Pradigmen zu einer Metaphorologie: Bir İğretileme Bilimi için Örnekler	Hans Blumenberg	Nermi Uygur	Sayı 13– Yıl 1962
17	L'expérience (Deney)	Ferdinand A1quie	Nermi Uygur	Sayı 13– Yıl 1962
18	An Enquiry Concerning Human Understanding (İnsan Zihni Üzerinde Bir Araştırma)	David Hume	Nermi Uygur	Sayı 13– Yıl 1962

19	Der Untergang des Abendlandes. Eine Morphologie der Kulturen (Batının Çöküşü. Kùltürlerin bir Morfolojisi)	Oswald Spengler	Nermi Uygur	Sayı 13– Yıl 1962
20	Reflections of a Physicist (Bir Fizikçinin Düşünceleri)	Percy Williams Bridgman	Nermi Uygur	Sayı 13– Yıl 1962
21	Psikolojik Tipler	Carl Gustav Jung	Nermi Uygur	Sayı 13– Yıl 1962
22	Aristoteles, Grundlegung Einer Geschichteseiner Entwicklung	Werner Wilhelm Jaeger	Nermi Uygur	Sayı 13– Yıl 1962
23	Individuum und Gemeinschaft	Theodor Litt	Nermi Uygur	Sayı 14– Yıl 1963
24	Austin Sense and Sensebilialia	John Langshaw	Nermi Uygur	Sayı 14– Yıl 1963
25	Kitap Konuşmaları		Hüseyin Batuhan	Sayı 15– Yıl 1964
26	Ahlâk Öğretilerinin Eleştirisi		Nermi Uygur	Sayı 15– Yıl 1964
27	Değerler ve Yönelimler		Önay Sözer	Sayı 15– Yıl 1964
28	Felsefe Dünyasından 1963-1964 Eduard Spranger Öldü		Nermi Uygur	Sayı 15– Yıl 1964
29	An Essay on the Consept of Meaning (Anlam kavramı üzerine bir deneme)		Teo Grünberg	Sayı 15 – Yıl 1964
30	Synthese	Sürelî yayın	Şafak Ural	Sayı 19– Yıl 1975
31	Küyel Felsefeye Başlangıç	Mübahat Türker	Tüten Anğ	Sayı 20– Yıl 1976

2.4.1. Felsefe Arkivi Dergisi'nin Kurucuları ve Görüşlerine Dair Değerlendirme

Felsefe Arkivi dergisinin 1945'te yayınlanan Cilt 1 Sayı 1'deki önsözünü Ernst Von Aster, Walter Kranz, Mazhar Şevket İpşiroğlu, Macit Gökberk, Takiyettin Mengüşoğlu birlikte kaleme almışlardır.

2.4.1.1. Ernst Von Aster'ın Hayatı ve Felsefi Görüşleri

Ernst Von Aster, 1880-1948 yılları arasında yaşamış olan düşünürdür. Alman ekolünün getirmiş olduğu çeşitli türden düşünce akımlarının birbiriyle mücadelesi içerisinde yetişmiş ve 2. Dünya Savaşı yıllarında Alman Nasyonalizminin görüşlerine karşı çıkarak Türkiye'ye göç etmiştir. İstanbul Üniversitesi'nde akademisyen olarak işe başlayan Aster, üniversite bünyesindeki değişik fakültelerde çeşitli dersler okutmuştur. Bunun yanı sıra konferanslar vermiş, eserler kaleme almıştır. Edebiyat, Hukuk ve İktisat fakültelerindeki okuttuğu derslerden bazıları; Felsefe Tarihi, Hukuk Felsefesi ve Metodoloji Felsefesidir. Geri kalan ömrünün sonuna dek Türkiye'den ayrılmayan düşünür, akademik çalışmalarıyla ve ahlakıyla iş arkadaşları ve öğrencileri tarafından örnek bir şahsiyet olarak anılmıştır. Felsefe konusunda ülkemizin öncü fakültelerinden olan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine çok büyük katkıları olmuştur. Özellikle akademisyen yetiştirme konusunda emekleri olmuştur. Eserlerine bakacak olursak toplam 36 eserinin 19'unu Türkiye'de yayınlamış, ayrıca ülkemizde 9 konferansa da konuşmacı olmuştur. Eserleri arasında özellikle “Modern Fizik ve Felsefe” adlı makale önem arz etmektedir. Bu makalede Einstein dönemine kadar olan teorilerin incelemesini yapmıştır. Von Aster'in düşünce sistemi Pozitivizm, Yeni Kantçılık ve Fenomenoloji gibi güçlü fikirlerin ışığında gelişmiştir. Immanuel Kant hakkında hazırladığı doktora çalışması da bulunmaktadır. Felsefi alanda yaptığı çalışmalarda önceden eğitimi gördüğü biyoloji ve fizik alanlarının da etkileri görülmektedir. Kendi felsefi sistemi ile ilgili İdealizm akımının öne çıktığını söylemektedir⁸². Felsefe Arkivi dergisinin 2. Cilt 3. sayısında Macit Gökberk, Ernst Von Aster'in Felsefedeki Yerini şöyle ifade etmiştir:

“Von Aster'in bu “objektiflik” ve “açıklık” idealini büyük bir başarı ile gerçekleştirdiğine, eserleri de, dersleri de, bu dersleri dinlemiş olan yüzlerce

⁸² Osman Özkul, Yasin Şahin, age., s.232.

öğrencisi de şahittir. Onun bu objektifliği, genç Türk felsefecilerine felsefenin tarihi dünyasını gerçek görünüşü ile kavratmış, açıklığı da onların yüzyıllar boyunca şekillenmiş olan büyük bir kültür değeri ile ışıklı bir şekilde tanışmalarını sağlamıştır. Türk felsefe zekâsının yapıcı olabilmesi için, böyle bir tanışma ve benimseme bir şarttı. Hegel'in haklı olarak dediği gibi, bugün artık “benim felsefem” diye, tek kişinin tek başına yapmış olduğu bir felsefe diye bir şey olamaz. Her filozof, önce, uzun bir geçmişin elde ettiği kazançlar içinde yoğrulmak, sayısız nesillerin uğraşmalarını benimsemek zorundadır. Onun yaratma hürriyeti ancak bundan sonra başlayabilir. Von Aster, genç Türk felsefecisini bu hürriyetin sınırlarına ulaştırmıştır. Ayrıca, onun, kendi görüşünün damgasını genç insana zorla vurmak isteyen despot bir hoca olmaması, bir Sokrates gibi, sadece, genç ruhun derinliklerinde saklı olanı yukarıya çıkarmak istemesi, bu hürriyete büsbütün derinlik kazandırmıştır. Şimdi, artık, genç Türk felsefecisi varmış olduğu hürriyetin bu yüksekliğinden, kendi benliğine uygun olan yapıcılığa doğru ilerlemelidir. Bu yapılarda, günün birinde felsefede, insan zekâsının bu büyük diyalogunda Türk insanının da kendine göre söyleyebileceği bir şey olursa, o zaman von Aster'in adı içten bir şükran duygusuyla anılacaktır⁸³.

Von Aster'in ölümü üzerine derginin 2.cildinin 3.sayısında bir yazı kaleme alan dönemin İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar konuşmasında Ernst Von Aster'in üniversiteye yaptığı önemli hizmetleri şu şekilde beyan etmiştir:

“Muhterem meslektaşlarım, aziz dinleyiciler; Üniversitemiz çok değerli ve sevimli bir öğretim üyesini, Ordinarius Profesör von Aster'i kaybetmiş bulunuyor. Üniversite ailemiz bu aziz evladının ebedi ziyanı karşısında derin bir keder içindedir. Bugün bu büyük ölünün aziz hatıralarını anmak için toplanmış bulunuyoruz. Üniversiteler büyük bir ailenin cüzüdürler. Bunun içindir ki bir Üniversite Profesörü hangi memlekette bulunursa bulunsun Üniversite içinde yabancı sayılmaz. Üniversitemiz de von Aster'i, aramıza girdiği günden itibaren aziz ve sevgili bir rüknü saymış, ona güvenmiş ve

⁸³ Macit Gökberk, “Ernst Von Aster'in Felsefedeki Yeri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.2, S.3, 1949, s.18.

onunla övünmüştü. Von Aster de Üniversitemize karşı aynı alâkayı göstermiş, derin ilminden her fakültemizi, her çocuğumuzu istifade ettirmeğe çalışmış, kendisinden yardım İsteddiğimiz her sahada değerli yardımını esirgememişti. Von Aster'in çalışmaları yalnız bağlı bulunduğu Edebiyat Fakültemize inhisar etmemiş, Hukuk ve İktisat Fakültelerimiz de bu muhterem hocanın nuru ile aydınlanmıştır. Bugün Edebiyat Fakültemizde olduğu gibi İktisat ve Hukuk Fakültelerinde de yetiştirdiği genç öğretim üyeleri onun yolunda yürümektedirler. Ernst von Aster'in aziz hatırası üniversitemizin kalbinde daima yaşıyacaktır. Aziz ölüye Allahın rahmetini diler, ilim ailemize taziyetlerimi sunarım.”⁸⁴

Felsefe Arkivi dergisinde yayınlanan yazıları: Cilt 2 Sayı 1 – Mimesis, Cilt 2 Sayı 2 – Bireşim ve Uyum Filozofu Leibniz, Cilt 2 Sayı 3 – İnsan ve Dünya, Cilt 2 Sayı 3 – Modern Fizik ve Felsefe, Cilt 3 Sayı 2 – Çağdaş Alman Felsefesinin Başlıca Görüşleri

2.4.1.2. Walter Kranz'ın Hayatı ve Felsefi Görüşleri

Walter Kranz 23.10.1884'te Osnabrück'de doğmuştur. 1903- 1907 yılları arasında Berlin ve Göttingen üniversitelerinde Arkeoloji, Germanistik ve Klasik Filoloji eğitimi almıştır. 1910 yılında Berlin'de doktorasını tamamlamış, Alman Eğitim Bakanlığı'nda liseledeki hümanist eğitim politikalarını yönetmiştir. 1932 yılında Halle Üniversitesi'ne fahri profesör olarak tayin oldu. 1942 yılında İ.Ü Felsefe Bölümü Başkanı Ernst Von Aster'in davetiyle 1944 yılında Edebiyat Fakültesi'ne geldi. Burada çeşitli bölümlerde görev alan Kranz, Alman Dili ve Edebiyatı'nın yönetimini üstlendi. Avrupa ve Alman kültürünü anlamak için Antik Kültürün tanınması gerektiğini savunan Kranz İzmir, Bergama ve Efes'e inceleme gezileri yapmıştır. 1950 yılında istifa ederek ülkesine dönmüştür. İstanbul Üniversitesi'nden ayrılırken “Almanya'da öğretim hürriyetinin tehdit edildiği sıralarda, kendisine serbest ve ilmi çalışma fırsatı veren İstanbul Üniversitesi'ne her zaman müteşekkik kalacağını” belirtmiştir.⁸⁵

⁸⁴ Sıddık Sami Onar, “İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'ın Söylevi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.2, S.3, 1949, s.1.

⁸⁵ Ayhan Bıçak, “Felsefe Hocaları”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi*, S.30, 1997, s. 4,5,6.

Felsefe Arkivi dergisinde yayınlanan yazıları: Cilt 1 Sayı 1 – Atomculuğun Doğuşu, Cilt 1 Sayı 1 – Eflatun ve Devlet, Cilt 2 Sayı 2 – Leibniz ve Platon, Cilt 2 Sayı 3 – Ernst Von Aster’in Şahsiyeti

2.4.1.3. Mazhar Şevket İpşiroğlu’nun Hayatı ve Felsefi Görüşleri

Felsefe Arkivi dergisinin kurucularından olan Mazhar Şevket İpşiroğlu, 1908’de İstanbul’da doğmuştur, ilk ve orta öğremini İstanbul’da, yüksek öğremini Hamburg, Berlin ve Born Üniversitelerinde devam etmiştir. Doktorasını 1933’te, Prof. Dr. E. Rothacker’in kontrolünde “Tarihsel Bağlam İçinde Hegel’in Estetiği” isimli teziyle bitirmiştir. 1934 yılında Türkiye’ye gelerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nde Estetik Doçenti olarak görev yapmaya başlamış ve 1943 yılında profesör olmuştur. 1947 yılında 1 yıl kadar İtalya ve Hollanda’da kalmış, araştırmalar yapmış ve konferanslar düzenlemiştir. Ord. Prof. Dr. Mazhar Şevket İpşiroğlu 1934-1977 tarih aralığında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde öğretim üyeliği, Sanat Tarihi bölüm başkanlığı ve dekanlık yapmıştır. Bu sırada çok sayıda öğrenci ve bilim adamının yetişmesine ön ayak olmuştur. 28 Şubat 1985 günü vefat etmiştir⁸⁶. Prof. İpşiroğlu, Türkiye’de bilimsel düzeyde Avrupa Sanatı Tarihi alanındaki öğretim ve araştırmaları başlatan ilk bilim adamlarımızdandır. 1946 yılında yayınladığı “Avrupa Sanatı ve Problemleri” araştırması bu alandaki ilk ilgi çekici eseridir. 1952 yılında Sabahattin Eyüboğlu ile beraber, Doğu-Batı sanatları arasındaki ilişkiye yeni bir anlam kazandıran “Avrupa Resminde Gerçek Duygusu” çalışmasını hazırlamıştır⁸⁷.

İpşiroğlu’nun soyut kavramcılığa karşı fenomenolojiyi benimsemesi, sanat tarihinde karşılaştığımız akıl ve görme bağlantılı görsel düşünmenin soyut-kavramsal düşünmeden ayrıldığı düşüncesine bağlı olarak gelişmiştir. Bunun yanı sıra göz eğitime önem veren İpşiroğlu, sanat yapıtını da tarihsel gelişimi içinde ele almıştır⁸⁸. Sanat tarihini felsefi uzantılarıyla incelemiş, çağın ve kültürün değerleriyle beraber bir bütün olarak değerlendirerek bir kültür tarihi olarak kabul etmiştir. Sanat eseri olarak kabul edilen heykel, mimari ve resmin konusunu o çağ ve toplum paralelinde değerlendirmiş, bu değerlendirmeyi yaparken o dönemin değerlerini göz önünde bulundurmıştır. Örnek

⁸⁶ Ünsal Yücel, “Ord. Prof. Dr. Mazhar Şevket İpşiroğlu”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 1988, S.13, s.5.

⁸⁷ Ünsal Yücel, age., s.6.

⁸⁸ Nurcan Yazıcı, “Türkiye’de Sanat Tarihinde İlkler/Öncüler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.7, S.14, 2009, s.590-591.

verecek olursak İslam resmini Picasso ve Kandinski'nin yorumlarıyla birleştirmiştir. Bu yaklaşıma ise sanat tarihinde “çağdaş düşünce” denir. Geçmişle bugünün sentezini yapan bu bakış açısı geçmiş sanatın canlılığını yaşanır kılmıştır. İpşiroğlu, Fatih Albümleri araştırmasıyla birlikte yaşamı boyunca İslam resmi ve sanatı alanındaki araştırmalarını sürdürmüştür. Tübingen Üniversitesi'nde çalışırken üniversitenin kütüphanesinde daha önce hiçbir bilimsel çalışma yapılmamış olan albümlerin çizelgesini oluşturmuştur. Berlin Saray Albümleri şeklinde adlandırılan bu çalışmaları özelliklerine göre gruplayarak katalog çalışması olarak Almanya'da yayınlamıştır. Bunu yaparken bu albümlerin Fatih Albümleri ile arasında çok benzerlik olduğunu fark etmiştir⁸⁹. 1956 yılında Sebahattin Eyüboğlu ile yolları birleşmiş, özellikle Anadolu medeniyetini topluma tanıtmak maksadıyla İstanbul Üniversitesi bünyesinde film merkezi oluşturarak çekimler yapmıştır. Bu zaman zarfında veri toplamak için Anadolu'ya geziler düzenlemiş ve bu gezilerden çıkardığı sonuçlarla kendi felsefi altyapısını birleştirerek çalışmalar yapmıştır. Özellikle Eyüboğlu ile beraber çektiği “Hitit Güneşi” belgeseli çok ses getirmiş ve Berlin Film Festivali'nde ödüle layık görülmüştür⁹⁰. Felsefe Arkivi dergisinde yayınlanan yazıları: Cilt 2 Sayı 1 – Üslup Tarihi Olarak Sanat Tarihi: Heinrich Wölfflin'in Eseri, Cilt 2 Sayı 3 – Söylev, Cilt 2 Sayı 3 – İnfiratçılık.

2.4.1.4. Takiyettin Mengüşoğlu'nun Hayatı ve Felsefi Görüşleri

Takiyettin Mengüşoğlu, 1928 senesinde Lise eğitimini Sivas'ta tamamlamış ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurtdışı eğitimi için açmış olduğu sınava Fransa'ya gitmek için başvuruda bulunmuştur. Fakat kazandığı bu sınavın sonucunda 1929 yılında Almanya'daki Thüringen kentindeki Schulphorta Gymnasium'a gitmiş Göttingen Üniversitesi'nde Felsefe, Fizik ve Kimya dersleri almıştır. Hocalarının tavsiyesi ve ısrarı ile Berlin'e gitmiş, akademik tartışma etkinliklerinin yoğun olarak yaşandığı bu şehirde doktora çalışmasını hocası Hartmann ile yürüterek, Walter Kranz, Moris Geiger ve Heidegger'den dersler almıştır. Bunun yanı sıra fizik ve kimya gibi doğa bilimleri derslerine katılmış, felsefe seminerlerinde bulunmuştur. 1937 yılında doktorasını “Husserl ve Scheler'de Bilinebilirliğin Sınırları” teziyle tamamlamıştır. Bu tezini 1939 yılında Türkçeye çevirerek İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'ne sunmuştur. 1942 yılında “Nicolai

⁸⁹ Nurcan Yazıcı, age., s.590.

⁹⁰ Nurcan Yazıcı, age., s.591.

Hartmann'ın 20.Asır Felsefesindeki Yeri" adlı çalışmasıyla İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünde doçent olmaya hak kazanmıştır. Mengüşoğlu'nun Hans Reichenbach, Nicolai Hartmann, Ernst Von Aster gibi yabancı hocaların İ.Ü. Edebiyat Fakültesine gelişinde büyük katkıları olmuştur. 1945'te İ.Ü. Edebiyat Fakültesi bünyesinde çıkarılan Felsefe Arkivi dergisinin yayınlanmasında öncü olan isimlerden olan Mengüşoğlu, 1953 yılında profesör olmuş ve 1959'da Edebiyat Fakültesi dekanlığına seçilmiştir⁹¹. Ülkemizde felsefi antropoloji çalışmalarına öncülük eden Mengüşoğlu, bu konudaki çalışmalarıyla ontolojik temelli insan görüşünü işlemiş, fenomenoloji alanında çalışmalar yapmış, varlığı bilme ve anlama problemleri üzerine de araştırmalar yapmıştır⁹². Ayrıca Türk insanının antropolojik varlık yapısını ve geçmişini merak etmiş ve bu yönde araştırmalar yapmıştır. Bunu da şu sözleriyle ifade etmiştir: *"Ben felsefi antropoloji çalışmalarıyla insanın hiçbir toplumda eksik olmayan (düzeyi ne olursa olsun) başarılarını buldum ve bu başarıların aynı zamanda onun 'varlık koşulu' olduğunu göstermeye çalıştım."*⁹³ Darwin ve biyologların etkisiyle felsefi antropoloji alanındaki çalışmalarına adım atmış, fakat devamında Schopenhauer, Marx, Hegel, David Hume, Nietzsche, Descartes gibi isimlerden de etkilenmiştir. Özellikle Hartmann, Kant, Scheler ve Lorenz onun düşüncelerinin temelini oluşturmuştur⁹⁴.

Felsefe Arkivi dergisinde yayınlanan yazıları: Cilt 1 Sayı 1 – Fenomenoloji Felsefesi, Cilt 3 Sayı 1 – Felsefi Antropoloji Bakımından Tecrübe Mefhumunun Tahlili, Cilt 3 Sayı 2 – Bilgi Fenomeninin Felsefi Antropoloji Bakımından Tahlili, Cilt 2 Sayı 3 – Subjektivlik ve Objektivlik Fenomeninin Felsefi Antropoloji Bakımından Tahlili, Cilt 4 Sayı 2 – Ontolojik Esaslara Dayanan Felsefi Antropoloji Hakkında Düşünceler, Sayı 16 – "Tarihilik" ve "Tarihsizlik", Sayı 19 – Lise Müfredat Programı Hakkında Düşünceler, Sayı 20 – Çağımızda Antropolojik Teoriler, Sayı 20 – Hamide Topçu: "Ankara Üniversitesi'nin Bir Eğitim Fakültesi Vardır" üzerine.

⁹¹ İonna Kuçuradi, *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi-Takiyettin Mengüşoğlu'nun Anısına*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.285.

⁹² Yaylagül Ceran, "Türkiye'de Felsefi Antropoloji Çalışmaları: Takiyettin Mengüşoğlu ve Felsefi Antropoloji Gelece-(ne)-ği", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.9, S.17, Mayıs 2011, s.544.

⁹³ Arslan Kaynardağ, *Felsefecilerle Söyleşiler*, Elif Kitabevi, İstanbul, 1986, s.105.

⁹⁴ Yaylagül Ceran, age., s.543.

2.4.1.5. Macit Gökberk'in Hayatı ve Felsefi Görüşleri

1908-1993 yılları arasında yaşamını sürdüren Macit Gökberk İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü kazanarak lisans eğitimine başlamıştır. Bitirdiğinde ise bölümün ilk asistanı olmuştur. Doktora eğitimini Edward Spranger öncülüğünde “Hegel’de ve Auguste Comte’da Toplum Kavramı” adlı çalışmasıyla tamamlamış, bu dönemde Nicolai Hartmann’dan dersler almıştır. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünün ilk hocalarından olan Gökberk, 48 yıl burada çalışmalarını sürdürmüştür. Felsefe bölümünün şekillenmesinde çok emeği olmuş, birçok öğrenci yetiştirmiş ve sayısız çalışmaya imza atmıştır. 1978 yılında ise emekli olmuştur⁹⁵. 1947 yılında yayınladığı “Leibniz’in Alman Dili Üzerine Görüşleri” yazısında felsefeden ne anladığını şöyle belirtmiştir. Felsefenin çağın kültürüne olan etkisini vurgulamış, bu etkinin toplumu ve kültürü aydınlığa ulaştırıp gücünü artırdığını savunmuştur. En sıkıntılı günlerde bile felsefe bütün varlığı kucaklamıştır. Felsefe sadece sözde bir aydınlanma değildir, pratikte de toplum yaşamına kılavuzluk etmelidir. 1948’de yayınlanan “Kant ve Herder’in Tarih Anlayışları” isimli yazısında felsefe ile çağ arasında ilişki kurup felsefenin görevinin çağın bilincini açığa çıkarmak ve kılavuzluk etmek olduğunu belirtmiştir. Ona göre felsefe bir lüks değil gerekliliktir. Yaşamın karanlığından aydınlığa ulaştırmaktır. Eski dönemlerde din ve geleneklerin yaptığı bu işi günümüzde artık felsefe yapmaktadır. 1960 yılında yayınladığı “Batı Anadolu’nun Yetiştirdiği Filozoflar” adlı yazısında felsefeyi ortaya çıkaran etkenin tutum ve yol olduğunu söylemiş, ilk filozof kabul edilen Thales öncesi dönemde mitoloji temelli düşünce anlayışını insanın kendisinin düşünüp oluşturmadığını, bunun insana hazır olarak sunulduğunu söyler. Thales’le birlikte insanın kendi kendine düşünebilme kabiliyeti dünyaya bakış açısını değiştirmiş ve etrafında olup bitenleri düşünme gücü sayesinde fark edip temellendirmiştir⁹⁶. Gökberk’e göre tarih ve felsefe birbirini desteklemeli ve temellendirmelidir. Ona göre felsefe, tarih bilincini güçlendirir ve bir bütünlük kazandırır. Gökberk’in esas kaygısı ise Türk toplumunun batılılaşma ile yaşadığı kültürel değişimin temellendirilmesidir. Bu anlamda milleti meydana getiren en kıymetli etkenin dil olduğunu savunmuştur. Tarihi yorumlamak tarih bilincini oluşturur. Bu bilinç insanı ve toplumu geçmişin esiri olmaktan çıkararak

⁹⁵ Ayhan Bıçak, “Macit Gökberk’in Felsefe Anlayışı”, *Felsefe Arkivi Dergisi*, S.33, 2008, s.2.

⁹⁶ Ayhan Bıçak, age., s.3-4.

hürleştirir. Toplumda bilinçlenme arttıkça bireyler hizmetlerden daha fazla pay alır. Bu anlayışın temeli ise aydınlanma düşüncesidir⁹⁷.

Felsefe Arkivi dergisinde yayınlanan yazıları: Cilt 1 Sayı 2-3 – Hegel’in Devlet Felsefesi, Cilt 2 Sayı 2 – Leibniz’in Alman Dili Üzerine Düşünceleri, Cilt 2 Sayı 3 – Ernst Von Aster’in Felsefedeki Yeri, Cilt 2 Sayı 3 – Kant ile Herder’in Tarih Anlayışları, Cilt 5 Sayı 1 – Die Entwicklung des Turkischen im Rahmen der Turkischen Kulturgeschichte, Cilt 5 Sayı 1 – Batı Anadolu’nun Yetiştirdiği Antik Filozoflar, Sayı 12 – Pozitivizm ve Geist Felsefesi, Sayı 14 – Felsefe Tarihi Üzerine Düşünceler 1: Nicolai Hartmann’ın “Problemler Tarihi Görüşü”, Sayı 18 – Hegel Felsefesi-Yaşayan Yönleriyle.

⁹⁷ Ayhan Bıçak, “Tarih Felsefesinin Türkiye’deki Seyri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.9, S.17, 2011, s.248-249.

2.5. DERGİDE ÖNE ÇIKAN YAZARLAR

Felsefe Arkivi Dergisi'nin 1945 yılından günümüze kadar yayınlanan sayılarında toplam 216 yazar içinde en çok yazı kaleme alan ve öne çıkan yazarları şu şekildedir:

Tablo 4 Dergide Öne Çıkan Yerli Yazarlar

	Yazar Adı	Yayınlanan yazı sayısı	Yazılarının yayınlandığı tarih aralığı
1	Nermi UYGUR	17	1946-1964
2	İsmail TUNALI	14	1957-1984
3	Macit GÖKBERK	10	1945-1972
4	Takiyettin MENGÜŞOĞLU	10	1945-1976
5	Teoman DURALI	10	1977-1991

2.6. DERGİDE YAZILARI YAYINLANAN YABANCI YAZARLAR

Felsefe Arkivi Dergisi toplam 69 yabancı yazarın yazılarına yer vermiştir. Bu yabancı yazarların içinden en çok yazısı yayınlanan kişiler şunlardır:

Tablo 5 Dergide Öne Çıkan Yabancı Yazarlar

	Yabancı Yazar Adı	Yayınlanan yazı sayısı	Yazılarının yayınlandığı tarih aralığı
1	Ernst Von ASTER	6	1945-1955
2	Walther Ernst HEİSTERMANN	5	1952-1968
3	Walther KRANZ	5	1945-1949
4	Nicolai HARTMANN	4	1945-1968
5	Erhard OESER	3	1981-1991

BÖLÜM 3: FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ'NİN İÇERİK ANALİZİ

Derginin günümüze kadar yayınlanan sayılarına baktığımızda: Yeni Ontoloji, Fenomenoloji, Sanat Felsefesi(Mimari, Heykel, Soyut Sanat, Uslup, Şiir, Müzik), Atomculuk, Siyaset Felsefesi (Ütopya, Devlet, Yasa, Liberalizm, Marxizim, Hukuk, Toplumsal Sözleşme, Demokrasi, Adalet), Tarih Felsefesi, Kıyas Teorileri, Bilgi Kuramları, Bilim Felsefesi (Fizik, Antropoloji, Biyoloji, Evrim), Pragmatizm, Ontoloji (Varlık- Hiçlik, Determinizm, Etik (Özgürlük, İyi-Kötü, Değerler), Pozitivizm, Felsefe Tarihi, Modern Sanat, Nihilizm, Mantık (Önergeler, Sembolik Mantık, Kıyas, Özdeşlik, Septisizm, Diyalektik, Rasyonalizm, Rölativizm, Hümanizm, Türk-İslam Felsefesi, Varoluşçuluk, Metafizik, Analitik Felsefe, Stoacılık, Yapay Zeka, Din Felsefesi, Kritisizm, Egoizm gibi konular üzerinde durulmuştur. Felsefe Arkivi Dergisinin ilk sayısında Yeni Ontoloji, Fenomenoloji, Estetik ve Atomculuk konuları ele alınmıştır.

3.1. FELSEFE ARKİVİ DERGİSİ'NDE İŞLENEN FELSEFE AKIMLARI

3.1.1. Yeni Ontoloji:

Varlık ya da bir diğer deyişle ontoloji problemi, dünya düşünce tarihinin en önemli ve öncelikli sorunlarından birisidir. Varlık felsefesi diğer felsefe alt disiplinlerine de kaynaklık eden önemli bir alandır. Elealı Parmenides⁹⁸, felsefenin geçmişten günümüze tarihsel gelişimine baktığımızda varlık (Vücut) kavramını tartışma konusu olarak ortaya atan ilk filozof kabul edilir. Varlık-yokluk diyalektiği bütün kavramların karşıtını ortaya çıkardığı düşüncesi üzerine kurulmuştur. Parmenides'in “*varlık vardır, yokluk yoktur*” düşüncesi, yokluğun varlığın karşıtlığı dışında hiçbir anlamının bulunmadığını asıl önemli konunun varlık olduğunu belirtmiştir. Heraklitos⁹⁹ (M.Ö. 540-

⁹⁸ Elealı Parmenides MÖ.515-450 yılları arasında yaşamıştır. MÖ.440 yılında Elea Okulu'nu kurmuştur. Gerçekliğin hareket etmeyen ve değişmeyen farklılaşmamış bir bütün olduğunu savunmuş, değişimi ve insanların deneyimledikleri birçok şeyi sadece bir görünüş ve yanılsama sayarak reddetmiştir. Bkz. Naomi Zack, *A'dan Z'ye Felsefe (Antik Yunan'dan Post Modern Döneme Felsefe Tarihi)*, Say Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.31.

⁹⁹ Herakleitos MÖ. 540-480 yılları arasında yaşamıştır. “Aynı nehirde iki kez yıkanılmaz”özdeyişiyle insan yaşamının ve kuşulların bir nehir gibi sürekli akış ve oluş içinde olduğunu savunmuştur. Karşıtlar

480) ve Anaxagoras¹⁰⁰ (M.Ö. 500-428) da aynı görüşe destek olarak varlığın ezeli olduğu düşüncesini desteklemişlerdir. Daha sonraki yıllarda Eflatun (Platon, M.Ö. 427-347) yokluğu mutlak olmayan izafî bir kavram olarak kabul ederek bu kavram üzerine fikir geliştirmiştir. Ona göre yokluk “*bir şeyin başka şey olması, bulunmayışı ve mahrum oluşu*” demektir. Öğrencisi Aristoteles yokluğu reel (gerçek) bir değer olmayan, sadece varlığın yokluğu olarak söz edilebilecek bir kavram olarak değerlendirir. Sonraki yıllarda İslam filozoflarından olan İbn-i Sina ve Farabi, Aristoteles’in bu düşüncesini desteklemiştir. Aristoteles bu düşüncesinin temelini meydana getiren madde-suret kuramını anlamlandırırken yokluk kavramını üçüncü bir prensip gibi kabul etmiş ve bu negatif prensipten yararlanarak oluşu tarif etmiştir¹⁰¹. Böylece varlık problemi yerini bilgi problemine bırakmıştır.

Aristoteles varlık probleminin içinde yer alan varlığın nasıl bilinebileceği sorununu ezeli ve ebedi bir sorun olarak varlık problemine dahil etmiştir. Bunun nedeni varlığın, felsefenin kendisiyle başlanabileceği temel bir alan olarak ortaya çıkmasıdır¹⁰². Aristoteles için reel varlık, tek tek nesnelerdir. Nicolai Hartmann da Aristoteles’in bu görüşüne destek vererek var olandan hareketle varlık düşüncesini açıklamaya çalışmıştır¹⁰³.

Felsefe tarihi boyunca varlık kavramı, “cogito, logos, bir, ide, töz, algı, cevher, monad, nesne, ben, irade, güç, ruh” gibi kelimelerle anlatılmaya çalışılmıştır. Sokrates’e kadar olan dönemde felsefenin temel problemi ontoloji idi. Bu problemin altında varlığın var olup olmadığı, varsa ne olduğu, arkhesi (ana maddesi), kaynağı, mahiyeti gibi sorunlar üzerinde durulmuştur. Sokrates öncesi dönemdeki filozoflar “varlık nedir?” problemini doğrudan açıklarken, Sokrates sonrası filozoflar ise bu problemi dolaylı olarak irdelemişlerdir. Zamanla varlık, madde, oluş, idea, hem idea hem madde olarak farklı formlarda kabul edilmiştir¹⁰⁴.

arasında sonuca bağlanmadan sürüp giden savaşın yaşamın özünü oluşturduğuna inanmıştır. Bkz. age., s.30-31.

¹⁰⁰ Anaxagoras zihnin farklı madde çeşitlerini birbirinden ayıran bir girdap başlatarak dünyadaki her şeyi yarattığına ve hareketin ilk nedeni olduğuna inanmıştır. Bkz. age., s.33.

¹⁰¹ Mahmut Kaya, “Vücut”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul, 2013, s.139.

¹⁰² Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, (Çev. T. Mengüşoğlu), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s.21.

¹⁰³ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990, s.77.

¹⁰⁴ Abdülkadir Çüçen, *Heidegger’de Varlık ve Zaman*, Asa Yayınları, Bursa, 2000, s.73.

Ortaçağda varlık ile ilgili problemler bu dönemin ünlü düşünürleri olan Anselmus¹⁰⁵, Aquinalı Thomas¹⁰⁶; yeniçağa gelindiğinde Immanuel Kant, Christian Wolff, Gottfried Leibniz, 20. yüzyılda ise Edmund Husserl, Martin Heidegger, Jan Paul Sartre¹⁰⁷, Karl Jaspers¹⁰⁸ gibi düşünürler tarafından varlık problemi farklı açılardan ele alınmıştır. Çağımızda fenomenolojiyle (Görüngü bilim) bir arada işlenen değer alanının içinde var olanların bilgiden bağımsızlığını ele alan Nicolai Hartmann ontolojiyi yeniden değerlendirmiştir¹⁰⁹. Hartmann'ın kuramı olan “Yeni Ontoloji” Martin Heidegger'in varoluşçu felsefesinden temel olarak ayrılmıştır. Varlık öğretisi aslında Parmenides'ten beri işlenen bir problemken ontoloji kavramı çok yeni bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Var olma prensipleri üzerine yoğunlaşan ontoloji kavramı 17. asırda Johannes Clauberg ile birlikte fizik ötesi yani metafizik terimine yakın anlamda kullanılmaya başlanmıştır. D'alambert de ontolojiden bu anlamda söz etmiştir¹¹⁰.

Heidegger, düşüncesini, insanı merkeze alan hümanist bir yaklaşımla temellendirmiştir. Bu yüzden ona göre ilk ele alınması gereken insan varlığıdır. Varoluş kavramı insan varlığı ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Yani insan Heidegger'e göre

¹⁰⁵ Canterburyli Anselmus olarak bilinen Aziz Anselmus 1033-1109 yılları arasında yaşamış Benediktin keşişi ve ikinci Norman başpiskoposudur. Tanrı'nın varlığını kanıtlamak için gösterdiği kanıt şöyledir: “Hayal edilebilecek en büyük varlığı hayal edin, böyle bir varlık ancak zihinde mevcuttur. Eğer bu büyük varlık sadece zihinde mevcut olsaydı, gerçekte var olan daha büyük biri hayal edilebildi. Ama hayal edilebilecek en büyük varlıktan daha büyük bir varlık gerçeklikte mevcut olamaz. Bu yüzden hayal edilen varlık, en büyük varlıktır. Bu varlık her yönden iyi olan niteliklere sahiptir. Şüphesizki varlık varlıksızlıktan daha iyidir, öyleyse Tanrı varlığa sahip olacaktır.” Naomi Zack, age., s.81.

¹⁰⁶ Thomas Aquinas (1225-1274) ortaçağ Hristiyan düşüncesinin yetiştirdiği en önemli düşünürlerden biridir. Onu sadece yaşadığı dönem olan XIII. asrın değil, tüm zamanların en büyük Hristiyan düşünürlerinden biri yapan özellik, döneminde henüz Batı Avrupa'ya yeni ulaşmış olan Aristo külliyatına ilave olarak Müslüman ve Yahudi düşünürlerin eserlerinden de faydalanarak Hristiyan düşüncesinde yeni bir senteze ulaşmasıdır. İman-akıl ilişkisi akademik kariyerinin erken dönemlerinden itibaren Thomas'ı meşgul eden bir problemidir. İnsanın değişik uğraşları arasında en yüce ve en faydalı uğraşının hikmet arayışı olduğunu belirten Thomas, hikmet sahiplerinin yoluna girerek gücünün el verdiği ölçüde Katolik inancının ortaya koyduğu hakikatleri yaymayı ve bu inançla çelişen öğretileri de çürütmeyi kendine gâye edindiğini açıkça ifade eder. Bkz. Muammer İskenderoğlu, Thomas “Aquinas'ta İman, Teoloji ve Akıl İlişkisi”, *Divan İlmi Araştırmalar*, S.16, 2004, s.209-210.

¹⁰⁷ Jean Paul Sartre, İnsanda özün varoluştan daha önce meydana geldiğini savunan varoluşçu (Egzistansiyalist) düşünürdür. Ona göre insan basit ve bilinçsiz bir varlık olmadığı için diğer varlıklarla aynı kategoride düşünülemez. İnsan kendi özünü kendisi belirler. Bkz. Vedat Çelebi, “Jean Paul Sartre'in Varoluşçuluk düşüncesi”, *Beytülhikme An International Journal of Philosophy*, S.4(2), 2014, s.65-66.

¹⁰⁸ Karl Jaspers, 20.asırda varoluşçuluğu savunan en önemli düşünürlerden birisidir. Fikirleri Almanya'da başlayıp tüm Avrupa ve Amerika'da etkili olmuştur. Sartre'ın aksine teist bir egzistansiyalizmi savunmuştur. Bunu savunurken Tanrıdan uzaklaşarak değil Tanrıya yaklaşılarak çözmeye çalışmıştır. Bkz. Tuncay Akgün, “Karl Jaspers'de İmanın Felsefi Temelleri”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.26, 2012, s.6-7.

¹⁰⁹ Önsöz, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, İstanbul, 1945, s.V

¹¹⁰ Nejat Bozkurt, *20. Yüzyıl Düşünce Akımları*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s.91-92.

“varlığın çobanıdır.” Bu sözünden de anlaşılacağı üzere insan gerçek var olandır¹¹¹. Hartmann’ın Heidegger’den ayrıldığı nokta ise, düşüncesinin temelini kendini varlıkta bulmak şeklinde olmasıdır.

Varoluşçulara göre gerçekte var olan bir varlık, kendi bilincine sahip olan bir varoluşu ifade eden bir kavram olarak açıklanır. Varlığın varoluş olduğunu savunan düşünürler Martin Heidegger, Jean Paul Sartre, Albert Camus, Gabriel Marcel’dir. Hegel, 19.yüzyılda varlığı “Geist” diye ifade ettiği bir kavramın açılımları olarak betimlemiştir. Bu yüzyılda pozitivizm varlığı bilimsel sonuçlarla anlamlandırmıştır. Bu düşüncelere muhalif bir düşünce olarak ortaya çıkan varoluşçuluk ilk başta Kierkegaard ve Nietzsche¹¹² tarafından bireyin varoluşçuluğu öne çıkarılarak savunulmuştur¹¹³. Daha sonra bu düşünce üzerine çalışmalar yaparak varlığın varoluş olduğunu Martin Heidegger açıklamaya çalışmış, sonra Sartre, Camus ve Marcel gibi isimler tarafından varoluşçuluk düşüncesi geliştirilmiştir.

Varlıkları veya görüngüleri gördükleri şekilde değil de bizzat kendi halleriyle araştırmayı konu edinen, felsefenin yanı sıra metafiziğin bir kısmı anlamına da gelen ontoloji hem pozitif bilimlerin ürünlerinden faydalanır hem de bu ürünleri kullanarak hayat, ruh, madde gibi varlıkların arasındaki kombinasyonların temelini araştırır. Fenomenin ontolojisi yapılıyor olsa da ontoloji fenomenolojiye karşıt bir görüş olarak ortaya çıkmıştır¹¹⁴. Ontolojinin fenomenolojiden ayrıldığı nokta Felsefe Arkivi dergisinin birinci sayısında Hartmann tarafından şöyle ifade edilmiştir.

“Asrımızın başlangıcında psychologism’le şuurlu bir surette mücadele eden Fenomenoloji mektebi, bu kifayetsizlikleri karşılamaya çalıştı. “Fenomenoloji”, yeni bir felsefi temel ilimi olmak iddiasında idi. Fenomenolojide tabiat ilimlerinin numunesine göre artık tecrübe yapmaktan vazgeçildi ve doğrudan doğruya yapılan müşahade yerine mahiyetlerin

¹¹¹ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987, s.215.

¹¹² Friedrich Nietzsche 1844-1900 yılları arasında yaşamış Alman filozoftur. Lurherci bir papazın oğludur. Bonn Üniversitesinde teoloji ve klasik filoloji okumuş Leibzig Üniversitesinde filoloji eğitimine devam etmiştir. 1879 yılına kadar akademisyenlik görevinde bulunmuş, sonrasında felsefi yazılar kaleme alarak sık sık seyahat etmiştir. Varoluşçuluğu savunmuş, üstün insan kavramıyla soylu bir insan kavramını yeniden kurmaya çalışmıştır. Ona göre üstün insan, ideal Hristiyanın aksine ezik olmayan ve kudretinden utanmayan insandır. Bkz. Naomi Zack, age., s.310-311-314.

¹¹³ Kadir Çüçen, *Varlık Felsefesi*, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2014, s.52.

¹¹⁴ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçay Yayınları, Ankara, 1987, s.194.

tahliline dayanan yeni bir metot kaim oldu. Buradaki esas kanaat şudur: ruhî aktlar, umumî karakterde mahiyet nevileri ihtiva eder; bu mahiyetlerin elde edilmesi için münferit bir misalden hareket edilir; tesadüfî olan “kere içerisinde” alınır ve kere dışında kalan bilâ vasıta bir “görüş” için mevzu ittihaz edilir. Bu suretle hakikaten ruhî hadiselerin araştırılması yeni bir temele istinat ettirildi. Fakat umumî bir felsefî disiplin teessüs edemedi; Fenomenolojinin bu metodu, şuur harici objelere tatbik edilemedi. Vakıa-haricî âlem de dahil olduğu halde verilmiş olan her şeyin fenomen şeklini haiz olduğu doğrudur. Fakat bundan dolayı fenomenler objelerin kendileri değil, onların görünüş tarzlarıdır. Eğer fenomenlerin tahlili sayesinde realite fenomenleri ile görünüş fenomenleri arasındaki farkı gösteren bir kriterium temin edilseydi, ancak bu takdirdedir ki gerçek bir temel kazanılmış olurdu. Böyle bir kriterium da hakikatle hakikat olmayanı birbirinden tefrik etmeye yarayan bir ölçüyü bulmanın aynı olurdu. Fakat fenomenoloji bittabi bu gayeden çok uzak kaldı¹¹⁵.

Nicolai Hartmann, felsefî akımların temelini ontolojik yapının oluşturduğu düüncesiyle hareket ederek “Yeni Ontoloji” akımının kurucusu olmuştur. Eski varlık anlayışına göre varlık madde olarak ele alınmış, düşünce ile kavranabilen objelerin belirleyici ve şekil verici özü olduğu düüncesi hakim olmuştur. Eski varlık biliminin metafizik eğilimleri nedeniyle açıklayamadığı reel varlığı yeni varlık bilimi metafizik saplantılardan uzak durarak anlamlandırmış ve açıklamıştır¹¹⁶.

Felsefe Arkivi Dergisi’nde Yeni Ontoloji ile ilgili 3 adet yazı yayınlanmıştır. Yeni Ontoloji ile ilgili bu yazılar; Nicolai Hartmann’a aittir. Derginin 1945 yılında yayınlanan ilk sayısında “Almanya’da Yeni Ontoloji Cereyanı (Neue Ontologie in Deytschland)” başlığıyla Yeni Ontoloji görüşü ilk sayıda ele alınan konulardan olmuştur. 1946 yılında Cilt 1 Sayı 2-3 olarak yayınlanan sayıda Nicolai Hartmann’ın “Almanya’da Yeni Ontoloji Cereyanı” adlı yazısı bazı yazım hataları düzeltilip biraz daha genişletilerek tekrar yayınlanmıştır. 1968 yılında yayınlanan 16.sayıda ise Nicolai Hartmann’ın “Almanya’da

¹¹⁵ Nicolai Hartmann, “Almanya’da Yeni Ontoloji Cereyanı”, (Çev. T. Mengüşoğlu), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, 1945, s.4-5.

¹¹⁶ Vedat Çelebi, “Nicolai Hartmann’ın Yeni Ontolojisinde Varlık ve Değer İlişkisi”, *Felsefe ve Toplum Bilimlerinde Diyaloglar Dergisi*, Temmuz 2014, s.76.

Yeni Ontoloji Cereyanı” adlı yazısı “ Felsefe Arkivi Dergisi’nin 1946 ‘da cilt I, sayı 2-3’de yayınlanmıştır. “Arkivin bu sayısı tükendikten, öğretim için gerekli olan yazıyı, asistan Uluğ Nutku'nun yeni çevirisiyle yayımlıyoruz.” dipnotuyla tekrar yayınlanmıştır.

3.1.2 Fenomenoloji

Fenomenoloji; kökü itibariyle fenomen kelimesinden ortaya çıkmıştır. Fenomen (phenomenon) kavramı bir terim olarak Yunanca'da görünüm anlamına gelmektedir¹¹⁷. Edmund Husserl, fenomen kavramını iki şekilde tanımlamıştır. Birinci anlamı, dış dünyanın gerçekte duyu verileriyle hissettiğimiz, özellikle de gözlerimizde algılayabildiğimiz bir şey olarak gerçekte var olduğu düşüncesidir. İkinci anlamı ise henüz anlayıp ifade edemediğimiz sıradışı bir şey olduğu düşüncesidir. Buna göre insanlar duyu verilerinden bağımsız bir gerçeklik olmayan fiziki dünyayı, anlamlandırarak tekrar yaratacaklardır ¹¹⁸. Fenomenoloji kavramının anlamına baktığımızda farklı açıklamaların öne çıktığı fark edilmektedir. Fenomenolojiyi yaşantı refleksiyonu olarak ifade eden Husserl, şöyle açıklamıştır:

“Algıya uygun olarak kavranan şey, sadece var olan ve algılayan duyunun içinde bir şey olarak değil, daha önce, bu bakış kendisine çevrilmeden önce de var olan bir şey, bilincin durmadan akıp giden intensiyonel bir yaşama olduğunu ortaya çıkarmak”

Lincoln, fenomenolojiyi bir araştırma paradigması olarak açıklarken Harper, sosyal bilim analitik paradigması olarak açıklar. Moustakas ise fenomenoloji alanını araştırma yöntemleri çerçevesi olarak ifade ederken Creswell temel bir gelenek olarak açıklamıştır¹¹⁹. Bu bakımdan felsefe, dünya hakkında, artık genel bir bilgi ortaya atamadığından gerçek anlamını yitirmiştir. Felsefenin, eski değerini tekrar geri kazanabilmesi için Hegel tarafından girişimler yapılmış olsa da yönteminin tek taraflılığından dolayı, bu girişim amacına ulaşamamıştır. Takiyettin Mengüşoğlu Felsefe Arkivi Dergisinin ilk sayısında Husserl’in Fenomenolojisini şöyle açıklamıştır:

¹¹⁷ Hüseyin Bal, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2013, s.27.

¹¹⁸ Martin Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2012, s.232.

¹¹⁹ Michael Quinn Patton, *Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara, 2014, s.104.

“Felsefenin önceden planlanmış spekülâtif bir yönleme veya sisteme dayanmadan, dünya hakkında bir bilgi elde etmesi gerekiyordu; ve felsefe ancak bu şekilde bağımsız bir araştırma alanına sahip olabilirdi, İşte felsefeye bu alanı tahsis etmek, 20. yüzyılın başlangıcında Husserl'in fenomenolojisine nasip oldu. Husserl'in ilk işi, felsefe için müstakil bir sahanın mevcut olduğu iddiasını ortaya koymak oldu. Fakat Husserl bu iddiayı yalnız söylemekle kalmadı; aynı zamanda onu ispat da etti, “Mevcut felsefelerden veya onların tenkidlerinden değil, fenomenlerden hareket etmelidir” cümlesi, Husserl felsefesi için bir düstur olabilir. Bu felsefenin umumi parolası da, “fenomenlere (şeylere) dönmeli” (zurück zu den Sachen) fikrinde ifadesini bulur. Artık felsefe kendisine yeni bir saha bulmuştur; fenomen sahası. Fakat böyle umumi bir surette fenomenlere dönmeli” sözünü söylemek kafi değildir, fenomen tabiriyle ne kastedildiğini göstermek lazımdır. Zira bu mefhum izah edilmeden, “fenomenlere dönmeli” sözü umumi ve müphem bir formül olarak kalacaktır¹²⁰.

Felsefe Arkivi Dergisi'nde Fenomenoloji ile ilgili 5 adet yazı yayınlanmıştır. Fenomenoloji ile ilgili bu yazılar; Nicolai Hartmann, Takiyettin Mengüşoğlu, Sanem Yazıcıoğlu, İhsan Berk Özcangiller ve Diler Ezgi Tarhan'a aittir. Derginin 1945 yılında yayınlanan ilk sayısında “Fenomenoloji Felsefesi” başlığıyla Fenomenoloji görüşü ele alınan konular arasında yer almıştır. 2009 yılında yayınlanan 32. sayıda Sanem Yazıcıoğlu'nun “Edmund Husserl'in Fenomenolojisinde Ufuk Kavramı” adıyla yayınlanmıştır. 2016 yılında yayınlanan 44. sayıda Diler Ezgi Tarhan'ın “Frege'nin Matematik Felsefesinin Husserl Fenomenolojisi Açısından Değerlendirilmesi” adlı araştırma makalesi yayınlanmıştır. 2016 yılında yayınlanan 45. sayıda İhsan Berk Özcangiller'in “Hegel'in Fenomenolojisi Bağlamında Özbilincin Diyalektiği” ve Diler Ezgi Tarhan'ın “Fenomenolojik Öznelerarasılığın Tersyüz Edilişi Olarak Komedi” adlı araştırma makaleleri yayınlanmıştır.

¹²⁰ Takiyettin Mengüşoğlu, “Fenomenoloji Felsefesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, 1945, s.48.

3.1.3 Atomculuk

Modern bilim anlayışını ortaya çıkışında Antik Yunan öğretilerinin ve felsefe akımlarının etkisi reddelimez bir realite olmuştur. Bu bakımdan bu öğreti ve akımların hangilerinin ne derece modern bilimin gelişimi üzerinde etkisi olduğu da bir soru işaretidir. Aslında bu tartışmanın en önemli nedenlerinden biri modern bilim anlayışının tanımı ile ilgili fikir ayrılıkları olmuştur. Her düşünürün modern bilimin niteliğini farklı tarif etmesi, farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Modern bilime etki eden iki farklı bakış açısının olduğu söylenebilir. Bu görüşlerden birisi modern bilimin ortaya çıkmasında Pythagorasçı¹²¹ ve Platoncu¹²² felsefelerin belirgin olduğu görüştür, ikincisi ise Leukippos ve Demokritos'un¹²³ öncülüğünü yaptığı atomcu kuramın etkisi altında gelişen görüştür. Ülkemizde ve uluslararası çevrede bu görüşlerden birinci görüş daha ağırlıklı olarak kabul görmüştür¹²⁴.

İlk filozof kabul edilen Thales ile başlayan doğa felsefesi, atomcu felsefenin başlangıcı olmuştur. Thales'in liderliğinde açılan Milet Okulu'nda "evren nasıl meydana geldi?", "evrenin ana maddesi yani arkhe nedir?", "ilk nedenden ortaya çıkan varlıklar nasıl meydana geldi?" gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Bu problemlere geleneksel ve mitolojik bakış açısının dışında, farklı şekilde cevaplar verilmiştir. Batı Anadolu'da yaşamını sürdüren doğa filozofları, doğayı kendinde bir amaç ve gerçeklik olarak nitelendirirken, doğadaki problemlere akıl ve deneyimle yaklaşmışlardır. Bu doğrultuda doğa olaylarındaki değişiklikleri doğal nedenlerle anlamlandırma yoluna gitmişlerdir. Bu bize doğa felsefesinin sonraki süreçte pozitif bilim çalışmalarının önünü açtığını gösterir.

¹²¹ Pythagoras (Pisagor) M.Ö. 570-495 yılları arasında yaşayan ünlü matematikçi ve filozoftur. Sisam adasında doğmuştur. Felsefe sözcüğünü ilk defa dile getirmesiyle ünlüdür. Ayrıca gök cisimlerinin hareketi gibi doğal olgularla sayı sistemlerinin nasıl ilişkili olduklarını açıklamaya çalışmıştır. Bkz., Naomi Zack, age., s.30.

¹²² Platon (Eflatun), M.Ö. 427-347 yılları arasında yaşamış felsefi düşüncenin gelişiminde çok etkili olan, ayrıca Sokrates'in de öğrencisi olan filozoftur. Pythagoras, Parmenides, Herakleitos ve eleştirdiği Sofistler gibi düşünürlerden etkilenmiştir. Doğru bilginin kaynağı olarak aklı öne çıkaran rasyonalist bir düşüncüdür. Varlık görüşü ile bilgi görüşü birbirleriyle çelişmez ve doğrudan ilgilidir. Platon'a göre fenomenler âlemi ve idealar âlemi şeklinde iki dünya vardır. Fenomenler âlemindeki nesneler zamanla değişip yok olurken idealar dünyasındaki nesneler değişmeyen asıl gerçekliklerdir. Bkz., Mustafa Ülger, "Eflatun'un Bilgi Görüşü", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.12, S.2, 2007, s.192-193.

¹²³ Demokritos, M.Ö. 460-371 yılları arasında yaşamış, varoluşun daha küçük parçalara ayrılamayan çok fazla sayıdaki şeyden oluştuğunu savunmuştur. Bu şeylere de "Atom" demiştir. Kendinden sonraki modern atom teorisini oluşturan görüşün fikir babasıdır. Bkz., Naomi Zack, age., s.33-34.

¹²⁴ Ercan Salgar, "Atomcu Felsefe ve Modern Bilim", *Kilikya Dergisi*, S.2, 2022, s.103.

Demokritos ve Leukippos, Thales'in yolunda giderek evrenin nasıl oluştuğu ile ilgili problemler üzerinde sorular sormuş, bu sorulara natüralist, akılcı ve deneysel yanıtlar vermişlerdir¹²⁵.

Atom koşununda Demokritos'un öne sürdüğü fikirlere bakacak olursak her şeyin atom ve boşluk denilen 2 ana özden meydana geldiğini iddia etmiştir. Atomu bölünemeyen en küçük maddi varlık olarak betimleyen Demokritos, bu atomların yoktan var olmadıklarını, var iken de yok olmadıklarını dile getirmiştir. Ona göre bu atomlar sınırsızdır, tektir fakat birbirlerinden büyüklük ve biçim bakımından farklı yapıdadırlar. Atomların kimisi yuvarlak, kimisi düz, kimisi küre, küp veya çengelli bir şekilde var olmaktadır. Birbirinden farklı ebatta, biçimde ve sayıda atomlar biraraya gelerek veya ayrılarak farklı maddeleri ve cisimleri meydana getirirler¹²⁶. Diogenes, Laertios, Leukippos evrenin atomlardan meydana geldiği görüşünü şöyle açıklar:

“Evren sonsuzdur; bunun bir bölümü dolu, bir bölümü boştur; bunlara öge de der. Bunlardan sonsuz sayıda dünya çıkar ve gene onlarda çözülür. Dünyalar bu şeklide oluşur: Bir kesitte çeşitli biçimlerde bir sürü atom sonsuzluktan çıkıp büyük boşluğa girer ve bir araya toplanıp tek bir burgaç oluşturur; cisimler burada birbirine çarparak ve her yönde döne döne birbirinden ayrılırlar; ancak benzer atomlar birbiriyle birleşirler. Atomlar sayılarının çokluğundan ötürü dengeli devinemediklerinden, hafif olanlar elekten geçer gibi dıştaki boşluğa yönelirler; geri kalanlar bir arada dururlar ve birbirlerine geçip birlikte devinirler, böylece ilk küresel kütleyi oluştururlar. İçinde çeşitli atomlar barındıran bu kütle bir zar gibi ayrılıp gider; bu atomlar merkezkaç kuvvetiyle dönerlerken onları çevreleyen zar, bitişik atomların burgaca değidikçe sürekli olarak aynı yerde toplanmasıyla incelir. Böylece merkeze sürüklenenlerin birbirine yapışık kalmasıyla yer oluşur. Gene bunları çevreleyen zar, dışarıdaki atomların içeri doluşmasıyla genişler; burgaç içinde dönerken, dokunduğu atomları kendine çeker. Bunlardan bazıları birbirine geçerek, başlangıçta sulu ve çamur gibi bir kitle oluştururlar, sonra

¹²⁵ Ercan Salgar, age., s.103-104.

¹²⁶ Leukippos ve Demokritos, *Atomcu Felsefe Fragmanları* (Çev. Cengiz Çelik), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2019, s.23-24.

kuruyup evrensel burgaçla birlikte dönmeye başlayınca, tutuşup yıldızların özünü oluşturlar. Güneş çemberi en dışıdır; yere en yakın olan Ay'ın çemberidir, öteki cisimlerin çemberleri ikisinin arasındadır. Bütün yıldızlar devinimin hızından ötür alev alev yanarlar, Güneş de yıldızların alevinden tutuşur; Ay ise ateşten küçük bir pay alır. (...) Dünya nasıl zorunluluk gereği oluşmuşsa, aynı şekilde gelişir ve yok olur.”¹²⁷

Demokritos ve Leukippos'un ortaya attığı materyalist ve determinist evren anlayışını öne çıkaran atomcu felsefe özgün bir öğreti olarak Helenistik ve Roma dönemlerinde birçok filozof tarafından kabul edilip savunulsa da ilkçağda, özellikle de ortaçağda yeteri kadar taraftar toplayamamıştır¹²⁸. Aristoteles'in savunduğu bilim anlayışına eleştiri olarak ortaya çıkan modern bilim tasarımı yeni bir bilim dizaynı geliştirmiştir. Özellikle Newton başta olmak üzere birçok filozof ve bilim adamı bu dizaynı son formuna kavuşturmuştur. Başka bir deyişle Newton'ın bilim anlayışının ortaya çıkması Aristotelesçi bilim anlayışını çürütmüştür¹²⁹. Atoma dair Epikuros'un iddiaları Demokritos'un atomcu görüşünden biraz farklıdır. Epikuros, Demokritos'a göre daha materyalist bir görüş ortaya koymuştur¹³⁰. Felsefe Arkivi dergisinin ilk sayısında Walter Kranz, “Atomculuğun Doğuşu” yazısında Empedokles'in maddeci görüşünü de şu şekilde açıklar:

“Empedokles unsurları cisimlerde pek küçük parçalara bölünmüş ve yanyana 'dizilmiş' olanak tasavvur eder. Ona göre cisimlerin içinde hava ile dolu "boş yerler", yahut "yollar" vardır. Empedokles henüz atom adını kullanmaz: "kısımcık" (latince, partikel, particula) yahut "kırık parçacık" tabirini kullanır; fakat bunların "küçüklükleri" dolayısı ile "sarih olarak idrak edilmediklerini" söyler. Cisimlerdeki bütün değişmeler, "mesamat" vasıtası ile vukua gelen "karışma" ve “mübadele” yahut "karışmış olanın ayrılması" şeklinde izah edilir. Pek küçük olan bu ilk cisimler, daimî bir hareket

¹²⁷ Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (Çev. Candan Şentuna), Yapı Kredi Yayınları, 2017, s.31-33.

¹²⁸ Ercan Salgar, age., s.109.

¹²⁹ Vural Başaran, Tarık Tuna Gözütok, “Atom Teorileri Paradigma Değişimi Açısından Değerlendirilebilir mi?”, *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, C.21, S.2, 2022, s.782.

¹³⁰ Karl Heinrich Marx, *Demokritos ile Epikouros'un Doğa Felsefesindeki Ayırım* (Çev. Saffet Babür), Ayraç Yayınları, 2001, s.84.

halindedirler; ancak bunlar yalnız maddî değil aynı zamanda manevî bakımından canlı olarak tasarlanırlar, Zira, onlar, ilâhî unsurların parçaları olup "sevgi" ve "kin" nin tesiri ile hareket ederler. Şu halde onlar bir nevi psiko-fizik birliklerdir ve Empedokles'in nazariyesi "psikofizik. bir atomizm" olarak vasıflandırılabilir. Cisim denilen şey Empedokles'e göre "bir araya, toplanma suretiyle vücuda gelen büyüklük'dür. Meydana gelmek ve yok olmak, doğum ve ölüm, karışma nispetlerinin değişmesidir.¹³¹"

Rönesans felsefesinin etkin olduğu 15.-17. yüzyılda Aristotelesçi bilim düşüncesine karşı bazı düşünürler atomcu öğretiden faydalanmıştır. Özellikle 17.yüzyıla gelindiğinde modern düşünürler farklı açı ve ölçülerde atomcu görüşten faydalanmışlardır¹³². Pozitif bilimlerin ortaya çıkışı ve gelişimini etkileyen Materyalist düşüncenin temelini oluşturan Atomculuk düşüncesi Felsefe Arkivi Dergisi'nin 1945 yılında yayınlanan 1. Sayısında Walther Kranz'ın *Atomculuğun Doğuşu* başlığıyla ele alınan konular arasında yer almıştır.

3.1.4. Tarih Felsefesi

Tarih, geçmişte toplumların yaşamış olduğu olayları, yer ve zaman göstererek neden-sonuç ilişkisi kurarak anlatan, bu ilişkileri belge ve buluntularla temellendirerek sistemli ve yöntemli bir biçimde inceleyen, araştıran bir disiplindir¹³³. İnsanın tarih seyri üzerindeki misyonu ise Felsefe Arkivi dergisinin Cilt 1, Sayı 2-3'te Rudolf Graf tarafından şöyle ifade edilmiştir:

“Beşeriyetin yeniden doğuşu, insanın dinî ve ahlâkî yeni bir doğumu sayesinde hazırlanır. Hardenberg'in şu mühim cümlesi bu münasebetle büyük bir mânâ kazanıyor: “İnsan kendi kendisine verilmiş olan tarihî bir şahsiyettir.” Bu fikre göre mukadderatının gösterdiği yolda yürüyen bir insan, dünyanın en ıssız köşesinde dahi olsa, tarihi bir vazife ifa ediyor demektir¹³⁴.”

¹³¹ Walter Kranz, “Atomculuğun Doğuşu”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, s.156-157.

¹³² Ercan Salgar, age., s.110.

¹³³ Ömer Demir, Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç Yayınları, Ankara, 1997, s.215.

¹³⁴ Rudolf Graf, “Friedrich von Hardenberg'in Tarih Felsefesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.2-3, 1945, s.179.

Felsefenin çeşitli alt disiplinlerine bakacak olursak bunların içinde Tarih felsefesinin nispeten daha yeni bir alan olduğu görülmektedir. Çünkü tarih felsefesi ancak 18.yüzyılın sonları itibari ile sistemli bir şekilde incelenmeye başlanmıştır. Collingwood tarih felsefesine şu soruları yönelterek onun biçimlendirilmesini sağlamıştır: “*Geçmişte ne olduğunu nasıl bilebiliriz?, Geçmişte olanın niçin olduğunu nasıl bilebiliriz?, Neyin niçin olduğunu bilmenin bizim için değeri nedir?*”¹³⁵

Tarih felsefesi, insanlık tarihi ve tarih bilimi olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmıştır. Birincisi insanlık tarihi evrensel bir bakış açısıyla tarihte genel geçer yasalar arayarak insanoğlunun nereden gelip nereye gideceğini açıklamaya çalışmıştır. Tarih bilimi yorumlamasında ise tarih bilgisinin imkânının olup olmadığı, geçmişin anlaşılabilirliği, tarih biliminin yol ve yöntemlerinin nasıl inşa edildiği konusu üzerinde durmaktadır. Tarih felsefesinin bu iki şekildeki yorumunu insanlık tarihi tarih metafiziği olarak, tarih bilimi ise analitik tarih felsefesi olarak adlandırılmaktadır¹³⁶.

Felsefe Arkivi dergisi Cilt 1, Sayı 2-3’te Rudolf Graf, “Friedrich Von Hardenberg’in Tarih Felsefesi” yazısında şöyle açıklama yapmıştır:

“Tarih felsefesi mütalaa edilirken, tarihin seyri üzerinde hiç şüphesiz kâfi bir rol oynayan bir fenomenden bahsetmek lazımdır. Bu fenomen, tarihi bir realite, aktif ve müessir bir ide olan devlettir. Bilhassa Hardenberg'in tarih felsefesinin tasviri bahis mevzuu olduğu zaman, bu mefhumu mutlaka nazarı itibara almak lâzımdır; zira onun tarih felsefesine ait düşünceleri devlet hakkındaki düşünceleriyle sıkı sıkıya münasebettardırlar. Hardenberg'in tarih felsefesinin başlangıç ve merkez noktasını devlet teşkil eder. Yalnız başına bu vakıa, onu hakiki bir tarih müşahidi olarak göstermeğe kâfidir; zira Hardenberg, tarihî âleme mücerret düşünceler vasıtasıyla nüfuz etmiyor, bilakis tarih felsefesi hakkındaki kanaatlerini yaşayan realiteye istinad ettiriyor. Bu yaşayan realitelerden biri hiç şüphesiz devlettir. Devletin tarihi

¹³⁵ Enver Erdoğan, “Tarih Felsefesinin Genel Hatları ve Collingwood’un Tarih Düşüncesi”, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, C.3, S.1, 2019, s.70-71.

¹³⁶ Enver Erdoğan, age., s.70-71.

âlemle olan münasebetleri çeşitli ve muhtelifirler; devletin başlangıcı, devamı ve sonu tarihî kudretler tayin ederler¹³⁷.”

Tarih kavramı, geçmişte yaşayan toplumların yaşadığı olayları, yani yaşanmış geçmişini konu edinen bilimi ifade eder. Tarih felsefesi ise “İnsanlık Tarihinin Felsefesi” olarak aslında tarih biliminin felsefesini ifade etmektedir. Felsefenin bu alanının amacı, geçmişte yaşanmış olayları inceleyerek bu işleviyle evrensel bir tarih deseni oluşturmaktır. Ya da başka bir fonksiyonu ise tarih biliminin elde ettiği bilgileri ve metotları sorgulamaktır. Bunun sonucunda tarihsel bilginin bir tenkitini yapmaktır¹³⁸. Başka bir deyişle insanlık geçmişinde yaşanan olayları, insanoğlunun farklı dönemlerde nelerle uğraştıkları, kısaca insanlarla alakalı çok yönlü uğraşmayı açıklamak için de tarih sözcüğü kullanılmaktadır¹³⁹. Analitik tarih felsefesi olarak da karşımıza çıkan tarih bilimi felsefesi, tarih biliminin problemlerini, sağlamlığını, metodunu ele almaktadır¹⁴⁰.

Tarih metafiziği Çin, Yunan, Hint, Yahudi, Hristiyan ve İslam uygarlıklarının evren ile ilgili tasarımları ele alınarak felsefî açıdan bir sistem haline getirilmiştir. Bu gelişmelerin sonuçları ortaçağ ve sonraki dönemlerde ancak ortaya çıkmıştır. Kant, Marx, Augustinus, Comte gibi birçok filozofun ele aldığı tarih metafiziği iki şekilde incelenir. İlki Augustinus’un başlattığı aslında Hristiyan tarih düşüncesinin görünümünü meydana getiren çoğunlukla tarih teolojisi biçiminde ortaya çıkan anlayıştır. Bu düşünceye göre tarihte her şeyin belirleyicisi Tanrı’dır ve insan dünyada Tanrı’nın yolunda giderek hayatını sürdürmelidir. Eğer emir ve yasaklara uyarsa ulaşacağı yer cennettir. Tarih metafiziği ile ilgili ikinci görüş ise aydınlanma dönemi ve sonrası felsefede kabul edilen tarihsel sürecin Tanrı tarafından değil akıl, geist, doğa gibi unsurlar tarafından belirlendiği düşüncesidir. İnsanlık tarihi bu unsurların belirlediği hedefe doğru yönelmektedir. Buna göre hedef ölümden sonra ulaşılacak bir hedef değil, daha seküler bir hedeftir. Bu görüşleri Marx’ın “*Kominal Toplum*”, Kant’ın “*Tam Adaletli Yurttaşlar Topluluğu*”, Comte’un “*Pozitif Evre*” gibi eserlerinde görmekteyiz. Her iki görüşte de insanlık tarihinin nasıl ilerlediği, bunu yönlendiren gücün ne olduğu ve tarihin ne yöne doğru ilerlediği problemlerine cevap aranmaktadır. Bu çaba tarih metafiziğini

¹³⁷ Rudolf Graf, age., S.179.

¹³⁸ Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi*, Notos Kitap, İstanbul, 2015, s.17-18.

¹³⁹ Nermi Uygur, “Tarih Felsefesinin Yolu”, *Felsefe Arkivi*, C.3, S.3, 1957, s.135-136.

¹⁴⁰ Mustafa Çevik, *Tarih Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2014, s.24.

doğurmuştur. Kısaca süreç, amaç, köken doğrultusunda geliştirilen; yasallık, döngü, ilerleme konusunda tarihi anlamlandırma çabasına tarih metafiziği adı verilir¹⁴¹.

Tarih felsefesinin görevi tarihçinin nasıl bilgi edindiğini anlamak ve anlatmakla uğraşmaktır. Felsefenin bu dalı ile uğraşan düşünürler “*Tarihçi nasıl bilebilir?, Geçmiş nasıl kavrar?*” gibi sorularla çalışmasına yön vermelidir ve tarihçinin bu bildiklerini nasıl bildiğini mümkün kılanın ne olduğunu araştırmalıdır¹⁴².

Doğa bilimlerinde büyük bir ilerlemenin yaşandığı 19.yüzyılda tarih disiplinleri önemini yitirmeye başlamıştır. Tarihçiler varlıklarını korumak için tarih biliminin yöntemi ve yasası üzerine çalışmalar yapmışlardır. Bu yasa kavramını, tarihsel kavrayışın öznel doğasını aydınlatmak için gündeme getirmişlerdir. Tarihsel dönemlerin yasaları anlaşıldığında kapsamlı bir tarih görüşü ortaya çıkacaktır. Bu düşünce de tarihin bilimsel bir platforma taşınabileceğinin göstergesidir. Tarihin zorunlu yasalara göre işlemesi, bir bilim olduğu görüşünü ortaya çıkarır. Fakat tarihin bir doğa bilimi olup olamayacağı problemini de gündeme getirir. Hegel, Comte, Marx gibi tarih metafiziği ile uğraşanlar tarihi olayların temelinde yasaların bulunduğunu, ancak bu yasalarla toplumsal sorunların anlaşılabilirliğini ve çözüleceğini savunmuşlardır. Bu düşünürler tarih biliminin de doğa bilimleri gibi yönteminin olduğunu ifade etmişlerdir. Tarihin yasalara göre işlemeyen bir bilim olduğunu düşünenler ise tarihi, doğa bilimlerinden farklı bir bilim olarak değerlendirmişlerdir¹⁴³.

Tarih ve pozitif bilimler arasındaki ilişkiyi Rudolf Graf, Felsefe Arkivi dergisi Cilt 1, Sayı 2-3’te şöyle ifade etmiştir:

“Buraya kadar söylenenlerden anlaşılıyor ki, Hardenberg tabiat ve tarihi birbirinden ayrı ve birbirine zıt bir saha gibi görmemekte, bilakis her ikisinin birbirine yaklaştırmaya çalıştıklarını, ruhun ve ruhun inkişafının bu oluşun seyrini tayin ettiğini, ruhun yalnız kendi tarihini değil, tabiatın da tarihini meydana getirdiğini kabul etmektedir. Bundan başka yine buraya kadar söylediklerimiz bize Hardenberg’in, tarihin mahiyeti, mana ve mevzuu hakkındaki en esaslı düşüncelerini vermektedir. Tarih mütemadi bir oluş,

¹⁴¹ Enver Erdoğan, “Tarih Felsefesinin Genel Hatları ve Collingwood’un Tarih Düşüncesi”, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, C.3, S.1, 2019, s.73.

¹⁴² Robin George Collingwood, *Tarih Tasarımı (Çev. K.Dinçer)*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2015, s.35.

¹⁴³ Kubilay Aysevener, *Tarih Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul, 2015, s.17.

sonsuz bir inhilal ve terkip vasıtasıyla husule gelen yeni bir teşekküldür. Kolayca idrak edilebilir bir ritm ile hareket etmekte, yani üç adımlı bir seyir takib etmektedir. Menşedeki birlik, bu birliğin çözülüşü ve yeni baştan birleşme; aynı zamanda tarih, saflaşma vetiresi mahiyetini taşıyan seyrinin bir gayeye teveccüh etmiş olduğu, geçmişteki bütün inkişaf kademelerini maksada uygun bir şekilde ilerlettiği, için, manalıdır. Tarih, umumiye ferdileştiren, temas ettiği her şeye “yegânelik”, "bir defaya mahsusluk", “kendine has bir, kanuna sahiplik” bahşeden, şekilsiz şekil veren, hareketsizi harekete geçiren hür ve yaratıcı ruhun sahasıdır; tarihin mevzuu her şeyden evvel tabiat ve onunla birlikte. (insan da dahil olmak üzere) görünür alemin bütün kosmos’udur; şu halde tarihin bir tek mevzuu vardır: “bütün kâinat”¹⁴⁴.

Tarihi, tarih metafiziği ile anlamdırmaya çalışan düşünürlerin modern dönemde yasayı ön plana çıkaran düşüncesinin temelinde doğa bilimleri gibi tarihi de bir bilim olarak temellendirme düşüncesi vardır. Fakat tarihsel olayların, doğa olayları gibi ele alınamayacağı, bu doğrultuda tarihin doğa bilimi gibi bir bilim olamayacağı düşüncesi ön plana çıkmıştır. Doğada yaşanan olaylar ile tarihte olup bitenler arasında farkları belirleyip yeni bir tarih bilimi tarifi yapmayı tercih etmişlerdir¹⁴⁵.

Felsefe Arkivi dergisinin 3. Cilt 3. Sayısında Nermi Uygur tarih bilimini şöyle tasvir etmiştir:

“Tarih”, “historia” çift anlamlı bir sözdür; birbirinden ayrı iki varlık alanını adlandırmaktadır. “Tarih” deyince, bir kere, tarih bilimi anlaşılır. Tarih bilimi son derece dallı budaklı bir bilgi bağlamıdır. Tarih bilimi rastgele bir bilgi değildir. Kronikler, geçmişle ilgili masallar, kozmogoniler, arkiv çalışmaları, geçmişe ait çeşitli toplamalar, istatistikler... , geçmişi şu veya bu bakımdan aydınlatmak isteyen bütün bu bilgiler, tarih biliminden mümkün olduğu kadar kesince ayırt edilmelidir. Başlangıçları pekçok eski zamanlara kadar geri giden bütün bu tarih bilgilerinin, değişik bilgi değerindeki bütün bu tarih yazarlıklarının (mesela bir Herodotos’un, Thykidites’in, Tacitus’un, bir

¹⁴⁴ Rudolf Graf, “Friedrich Von Hardenberg’in Tarih Felsefesi”, *Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.2-3, 1945, s.156-157.

¹⁴⁵ Kubilay Aysever, age., s.17.

Polybios'un tarih yazarlığının) hiç şüphe yok ki, tarih bilimi ile, bu bilimi özellikle hazırlamak bakımından, bir ilişkisi vardır. Yalnız, bir bilim olarak tarih, batı Avrupa kültürünün belli bir döneminde, 19. yüzyılda, özellikle Almanya'da, Savigny, Mommsen, Burckhardt gibi düşünürlerin çabaları ile özel bir bilim kolu halinde kurulup gelişmiştir. Tarih bilimini bir bilim yapan, dolayısı ile çeşitli tarih yazarlıklarından ayırteden şey, bu bilimin, her bilim gibi, kendine özgü kesin-kritik-objektif bir yapısı olmasından ileri gelmektedir. Aslında tarih bilimi genel bir addır. Çünkü, tarih bilimi, politika tarihi, sanat tarihi, din tarihi gibi tektek birtakım tarih disiplinleri halinde kurulmuştur. Bütün "manevi bilimler", bir bakıma, birer tarih bilimidirler¹⁴⁶."

Tarih felsefesiyle ilgili Nietzsche'nin görüşlerine bakacak olursak Hegel ve diğer Alman idealistlerin tarih anlayışlarıyla ters düşer. Nietzsche'ye göre tarih anlayışları "*hasta bir düşüncenin ürünleridir.*" Çünkü insan yaşamını köreltir. Nietzsche bu konuda rasyonel tarih felsefesini savunan Hegel'i de çok eleştirir. Ona göre Hegel'in bu görüşleri "*gerçek ahlaksızlığın el kitabıdır.*" Tarih gelecek nesillere, "*öyle yapmamalısınız*" ve "*öyle yapmamalıydınız*" diye yön vermelidir¹⁴⁷.

Felsefe Arkivi dergisinin 19. sayısında Nietzsche'nin tarih disiplini ile ilgili görüşlerini değerlendiren Bedia Akarsu "Nietzsche'nin Tarih Karşısında Tutumu" adlı yazısında şöyle bir açıklama yapmıştır:

"Her insanın, her ulusun gücüne, ereğine, gereksinimine göre geçmişi belli bir biçimde bilmeye de gereksinimi vardır elbette. Ancak, yaşamın tarihin hizmetlerine he oranda gereksinme duyduğunu bilmek de bir ulusun sağlığı bakımından önemlidir. Çünkü tarih aşırı bir güç kazanırsa yaşam soysuzlaşır, tarihin kendisi de bu soysuzlaşmanın etkisi altında kalıp o da soysuzlaşır. Öyleyse tarihe nasıl yönelmeli? Tarihle üç bakımdan ilgilenilebilir Nietzsche'ye göre: Tarihle ilgilenenin etkin ve bir şeye çabalayan kimseler olmaları bakımından, koruyan ve saygı duyan kimseler olmaları bakımından, çağının gidişinden acı çeken ve kurtuluşu isteyen, buna gereksinme duyan

¹⁴⁶ Nermi Uygur, "Tarih Felsefesinin Yolu, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.3, S.3, 1957, s.135.

¹⁴⁷ Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası* (çev. M.Tüzel), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s.66.

kimseler olmaları bakımından; tarih de üç biçimde karşımıza çıkar: Anıtsal tarih, koruyucu tarih, eleştirici tarih¹⁴⁸.”

Tarihin ve gelenekçiliğin insan özgürlüğünün önüne geçtiğine ve insanın yaratıcı faaliyetlerine engel olduğuna inanan Nietzsche’ye¹⁴⁹ göre Hegel’in tarih görüşünün tam tersine olup biten her şeyi tarihe indirgeme düşüncesinden uzak durulmalıdır. Hegel’in diyalektik tarih görüşü ile ilerleme arasında sıkı bir ilişki vardır. Söz konusu tarihin kendisine doğru ilerlediğini savunur¹⁵⁰. Bu anlayışa göre ilerleme, eksik olandan eksiksiz olana doğru gerçekleşir. Özgürleşme, Hegel’in tarih anlayışının en nihai amacıdır¹⁵¹. Nietzsche, “*Bu yüzyılda Hegel felsefesinin çok büyük olan, bu ana kadar sürüp giden etkisinden daha tehlikeli bir dönüm noktası, daha tehlikeli bir sarsıntı olmamıştır sanıyorum...*¹⁵²” diyerek Hegel’in tarih görüşünün yaşadıkları asır için ne kadar tehlikeli ve yanlış olduğunu dile getirmiştir.

Felsefe Arkivi Dergisi’nde Tarih ve Tarih Felsefesi ile ilgili 6 adet yazı yayınlanmıştır. Bu yazılar; Rudolf Graf, Mermi Uygur, Hüseyin Batuhan, W.E. Heistermann, Bedia Akarsu, Arzu İbişi Temelli’ye aittir. Derginin 1946 yılında yayınlanan Cilt 1, 2-3. sayısında “Friedrich Von Hardenberg’in Tarih Felsefesi” başlığıyla Tarih Felsefesi, ele alınan konular arasında yer almıştır. 1949 yılında yayınlanan Cilt 2, Sayı 3’te Hüseyin Batuhan’ın “Macit Gökberk; Kant ile Herder’in Tarih Anlayışları” adlı yazısı yayınlanmıştır. Bu konuda 1957’de Cilt 3, Sayı 3’te Nermi Uygur’un “*Tarih Felsefesi’nin Yolu*” yazısı, 1959 yılında çıkan Cilt 4 Sayı 2’de W.E. Heistermann’ın “*Tabiat, İnsan ve Tarih*” yazısı, 1975’te 19. Sayıda Bedia Akarsu’nun “*Nietzsche’nin Tarih Karşısında Tutumu*” yazısı, 2013 yılında yayınlanan 38. Sayısında Arzu İbişi Temelli’nin “*Eski Yunan’da Tarih Düşüncesi*” adlı yazısı yayınlanmıştır.

¹⁴⁸ Bedia Akarsu, *Nietzsche’nin Tarih Karşısında Tutumu*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi, S.19, 1975, s.4.

¹⁴⁹ Doğan Özlem, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2008, s.124.

¹⁵⁰ George W. F. Hegel, *Tarihte Akıl* (Çev. Önay Sözer), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2003, s.58.

¹⁵¹ George W. F. Hegel, *age.*, s.154.

¹⁵² Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* (Çev. Nejat Bozkurt), Say Yayınları, 2011, s.107.

3.1.5. Siyaset Felsefesi

Siyasetle ilgili birbirine zıt düşecek kadar farklı tanımlarının olmasının nedeni siyasetin basit ve durağan bir olgu olmaması ve karmaşık, çelişkili yapısıdır¹⁵³.

Siyaset felsefesinin temel problemi, toplumu oluşturan birey, kurum ve kurallarının üzerinde en etkili yetkiyle teçhiz edilmiş, yönetimle ilgili kanunlara sahip olan devlette ortaya çıkan siyasal güçle ilgili problemlere rasyonel cevaplar ileri sürmek ve bu cevapları temellendirmektir. Bunu yaparken siyasi iktidarları denetleyerek iktidarın hedefleri, kaynağı, sınırları ile alakalı ölçütler üzerinde durur¹⁵⁴. Siyaset felsefesinin iki temel görevi vardır. Birinci görevi siyaset felsefesinin genel ve temel yargılardan kaçınarak mantıksal çözümlemelerde durmasıdır. Bu doğrultuda “hukuk, adalet, otorite, hak, özgürlük, eşitlik, devlet, hükümet, güç” gibi öne çıkan kavramların betimlemelerini yapar. Siyaset felsefesinin ikinci görevi ise deneyimlere dayalı gerçeklere dayanır. Siyaset felsefesi bu görevleri icra ederken siyaset biliminin ve sosyal araştırmaların verilerinden yararlanır. Bunu nedeni “-ebilir’i” içeren Kantçı öğreti ile açıklanır. Siyaset felsefesi ihtimalleri göz önünde bulundurarak insanların siyasal ilişkileri ile ilgili ahlaki öneriler getirirken bu ihtimallerle ilgili her şeyi göz önünde bulundurmalıdır. Bu durum, siyaset felsefesinin insan doğası ile ilgili konularla, toplumun ve devletin nedensel ilişkileriyle uğraştığının belirtisidir¹⁵⁵. Bu doğrultuda iki önemli konu üzerinde durmak lazım: Birincisi temel problemler nelerdir? İkincisi ise siyaset felsefesinin bu problemleri cevaplarırken göz önünde bulundurduğu genel ahlaki ölçütler nelerdir?¹⁵⁶.

Siyaset felsefesinin problemlerini şu şekilde sıralayabiliriz: İnsan neden bir toplum içinde hayatını devam ettirmek zorundadır? , İnsan neden bir devlete boyun eğmek zorundadır? , Bazı insanlar neden diğer insanların üzerinde siyasal güce sahiptir? Siyasal gücün yeri ve kaynağı ile ilgili ölçütler neler olmalıdır? , Siyasal gücün sınırları nelerdir? , Siyasal gücün amaçları, amaçlarını elde edebilmek için gerekli ölçütler

¹⁵³ Mehmet Akif Kayapınar, “Siyaset Nedir? Türkiye’de Siyaset Çalışmalarının İmkânı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme”, *Artuklu Akademi*, 2022, C.9, S.1, ss.3.

¹⁵⁴ Alan Gwirth, “Siyaset Felsefesi” (Çev. Ahmet Kesgin), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.52, S.1, 2011, s.349.

¹⁵⁵ agm, s.352.

¹⁵⁶ agm, s.351-352.

nelerdir? Bu sorunları irdelerken her sorunu bir önceki soruya ihtiyaç duyduğu görülmektedir¹⁵⁷.

Siyaset felsefesinin temel problemlere cevap verirken ahlaki ölçütlere nasıl bşvurduğuna bakacak olursak, “ İnsan niçin bir toplum içinde yaşamak zorundadır? Bu soruya verilen cevaplar eylemin sonucuna göre hem egoist hem de faydacıdır. İnsanın tek başına maddi ihtiyaçlarını gideremeyeceğini, fırsatlardan faydalanamayacağı ve hayatını sürdüremeyeceği vurgusu yapılmıştır. Bazı düşünürler ahlaki terbiye ve entelektüel değerlerin sadece toplumla mümkün olabileceği düşüncesini öne sürmüşlerdir. Faydacı düşünürler bencilliği vurgularken en yüksek iyiye atıfta bulunurlar. Sonuçta toplumu oluşturan bireyler temel ihtiyaçlarını karşılamak için birbirine ihtiyaç duyarken sosyal hak ve sorumlulukları da yerine getirir¹⁵⁸.

Siyaset felsefesinin üzerinde durduğu önemli konulardan biride devletin ortaya çıkışı ve razı olma ilkesidir. Razı olma ilkesi antik çağ ve orta çağ düşünürlerinden bu yana siyaset felsefecilerinin üzerinde çokça durduğu problemlerdendir. Antik çağda Yunanlılar da siyasal gücün paylaşımında devletin sorumlulukçu meşruiyeti söz konusuydu. Bu düşünceye göre bazı insanlar diğerlerinden farklı zeka ve yeteneklerle doğar, bu insanlar doğal olarak doğuştan bir hakla yönetici olur. Buna örnek olarak Platon’un devlet kitabında bahsettiği filozof-kral anlayışı, Aristoteles’in Politika adlı eserinde tasvir ettiği doğal krallar ve doğal köleler düşüncelerini verebiliriz. Bu doğrultu da Antik dönemde mutlak krallar ve aristokrasinin meşruiyeti ön plana çıkmaktadır¹⁵⁹. Antik Yunan da devletin eşruluğu ve gerekliliği, Felsefe Arkivi Degisinin 1981 yılında yayınlanan 22-23. Sayısında “Aristoteles’in Ahlak ve Siyaset Felsefesinin İslam Dünyasına Yansıması” adlı yazıda Mahmut Kaya Aristoteles’in Politika adlı eserinden alıntılar yaparak şöyle ifade etmiştir:

“Aristoteles araştırmasına, önce devletin önemini ortaya koyarak başlar, insan, sahip olduğu yetenekleri geliştirebilmek, en yüksek ideali olan iyiye ve mutluluğa ulaşabilmek için, devletin himayesine muhtaçtır. Zira fert, tek başına kaldığı zaman kendi kendine yetmez. Toplum içinde yaşamayan, yahut kendi kendine yettiği için hiçbir şeye ihtiyacı olmayan kimse, devletin bir

¹⁵⁷ agm, s.352-353.

¹⁵⁸ agm, s.358-359.

¹⁵⁹ agm, s.358-359.

parçası değildir; böyle bir kimse ya bir hayvan veya bir tanrı olabilir. Kendi kendine yeterli olan ancak devlettir ve “devlet tabiatın bir yaratığı, insan ise siyasi bir hayvan (zoon politikon) dır”¹⁶⁰.

Aristoteles kralın meşruiyet kazanması için erdemlerinin en seçkin erdemler olması gerekir ve iktidarı son derece kapsayıcı olmalıdır. Antik çağdaki seçkin topluma kendini meşru kabul ettiren düşüncenin başvurduğu yararlar sonraki dönemlere göre daha az eşitlikçi ve yaygındı¹⁶¹. Ortaçağda “Var olan tek güç, Tanrı’nın takdiridir, papa Tanrı’nın yeryüzündeki vekilidir.” İlkeleri doğrultusunda tanrısal inayetin meşruluğu ön plana çıkmıştır¹⁶².

Modern siyaset felsefesinde devlet, karmaşayı önlemek ve nüfus çatışmalarının önüne geçmek için vardır. Hobbes’un “Hukuk ve devlet olmasaydı ne olurdu?” problemine yönelik verdiği “doğa durumu” tanımlaması olmuştur. Rousseau ve Platon hariç çoğu doğalcı Hobbes’un doğa durumuyla ilgili “herkesin herkese karşı savaş durumunda olduğu” tanımını kabul etmiştir. Toplumun ihtiyacı ve bireyin rızası arasındaki ilişki, devletin bireyi zorlaması ve böyle bir zorlamaya bireyin razı olmasıyla ortaya çıkan meşruiyet olgusunun topluma yararlı olup olmadığı da tartışma konusudur. Bu düşünce bireyin arzularını öne çıkaran psikolojik egoizm varsayımını ortaya çıkarır. Hobbes bunu “Her insanın iradi eyleminin amacı kendisi için bir parça yararlı olan eylemdir.” Bunun sonucunda şöyle bir problem ortaya çıkar: Bireyin devletin baskılarına engellemelerine razı olmasında kendisi için faydalı olan durum nedir? Bu soruya “doğa durumu” betimlemesiyle cevap verilir. Devletin veya hukuk kurallarının olmaması durumunda çatışma olur ve sefil, yabani, kimsesiz bireysel yaşam ortaya çıkar. Bu nedenle devletin meşruiyeti, bireyin güvenliği ve ken çıkarınadır¹⁶³. Devletin yapay bir gereklilik olduğunu Hobbes şu şekilde özetlemiştir:

“Büyük bir topluluğun üyelerinin birbirleriyle yaptıkları ahitlerle, her birinin huzur ve sükûnu ve ortak savunmaları için, içlerinden birinin, onun

¹⁶⁰ Mahmut Kaya, “Aristoteles’in Ahlak ve Siyaset Felsefesinin İslam Dünyasına Yansıması”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.22-23, 1981, s.234.

¹⁶¹ agm, s.370.

¹⁶² agm, s.358-359.

¹⁶³ agm, s.361-362.

uygun bulacağı şekilde, hepsinin birden gücünü ve imkânlarını kullanabilmesidir.”¹⁶⁴.

Siyasal güce kimin sahip olacağı konusunda rızaya dayalı sorumluluk ahalakını destekleyenler, siyasal gücün koşullarını çoğunluğun rızasının belirleyeceğini savunmuşlardır. Çoğunluğun rızasının ön plana çıkması bazı sorunları gündeme getirmiştir. Bu sorun bireyin çoğunlukla hareket etme zorunluluğudur. John Locke, bireyin kendi rızasının çoğunluğun rızasına genellikle uygun olduğunu belirtirken, Rousseau egemenliğin çoğunluğa ve azınlığa ait olmadığını, bireysel özgürlük ve kendi kendini var etmeyle ortaya çıkan razı olmayı gerektirdiğini belirtir¹⁶⁵.

Locke’un rızaya dayalı yasaya uygun meşru hükümetin kurulması ile ilgili düşüncelerini Felsefe Arkivi dergisinin 12. Sayısında Bedia Akarsu “John Locke’un Devlet Felsefesi” adlı yazısında şöyle dile getirmiştir:

“İnsanların hepsi tabii olarak özgür, eşit ve bağımsız olduklarından, kendi rızaları olmadan, bu halden çıkarılamaz ve bir başkasının politik iktidara bağlı kılınamazlar. Bu tabii özgürlükten onları çıkarmanın tek yolu medeni toplumun yükümleridir.(Obligation). İnsanlar, bir topluluk yahut bir hükümet kurmaya razı olunca da, çoğunluğun başkalarını idare etmeye hakkı bulunduğu tek bir politik vücut kurmak zorunda kalacaklar ve birbirlerine bağlanacaktır. Tek bir vücut gibi hareket edebilmek de, ancak, çoğunluğun istem ve kararlara uymakla mümkün olacaktır. Yoksa tek vücut gibi harekete imkân yoktur. Bütün insanları tek bir düşünce altında toplamaya imkan da olmadığından, çoğunluğa uyulmadığı takdirde, herhangi bir meselede bir karar almaya da imkan kalmaz. O halde herkes kendi rızası ile çoğunluğun istemine bağlanacaktır. İşte insanların bu çoğunluk ilkesini kabul ederek tek bir toplumsal vücut meydana getirmek üzere birleşmeleri politik toplumları meydana getiren şeydir. Yasaya uygun (meşru) bir hükümetin meydana gelmesi de ancak bununla mümkündür¹⁶⁶.”

¹⁶⁴ Thomas Hobbes, *Leviathan* (Çev. Semih Liv), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2020, s.136.

¹⁶⁵ Alan Gwirth, agm., s.369.

¹⁶⁶ Bedia Akarsu, “John Locke’un Devlet Felsefesi”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.12, 1961, s.78-79.

Jürgen Habermas'ın akılcı anlayışın desteklediği müzakereci demokrasi, modern demokrasi anlayışının örneğidir¹⁶⁷. Habermas'a göre geç modernite döneminde liberal demokrasinin anlayışı üzerine temellenen, özel şirketler, medya ve devletin manipüle ettiği biçimsel demokrasiler ortaya çıkmıştır. Bu demorasi anlayışında siyasal katılım, önceden belirlenmiş siyasal amaçları, vatandaşların onaylamaları ile sınırlıdır. Habermas devlet ve sivil toplum ayrımını temel alan katılımcı deokrasi modelini öne çıkarmıştır¹⁶⁸.

Antik Yunan'da başlayıp sonraki dönemlerde gelişimini devam ettiren, siyaset biliminin Avrupa'da tam anlamıyla İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başladığını ve o zamanda sınırlı etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'deki gelişimine bakacak olursak, Osmanlı toplum ve siyaset yapısındaki bozulmaların farkedilmesi ile siyasal çalışmalara ilgi artmıştır, ancak modern anlamda siyaset alanındaki gelişmeler 19. yüzyılda Yeni-Osmanlılar hareketi ile yaşanmıştır ve Türkiye'de siyaset disiplini Amerikan anlayışının etkisinde şekillenmiştir¹⁶⁹. 1950'li yıllara gelindiğinde Modernleşme Kuramı dahilinde davranışsalcı akımlar benimsenmiştir. Türkiye'de Siyaset bilimciler Türk Modernleşmesi temalı çalışmalarla bu kurama destek vermiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde Modernleşme Kuramı popülerliğini yitirmiş, Batı'yı örnek alarak kalkınabilme düşüncesi yerini eleştirel bir tavıra bırakmıştır. 1970'li yıllarda Marksist yaklaşımların etkili olduğu Bağımlılık Kuramı güç kazanmış, sosyal sınıf çatışmalarının öne çıktığı Asya Tipi Üretim Tarzı tartışmaları güç kazanmıştır¹⁷⁰. 1990'lardan itibaren Aydınlanma düşüncesi sorgulanarak, evrensel değerlere kuşku artmış, ulus-devlet düşüncesi tartışılmaya başlamış, farklılıklar ve görecelilik ön plana çıkarılarak haklar, sivil toplum, cemaat ve kimlik gibi konular gündeme gelmiştir¹⁷¹.

Felsefe Arkivi Dergisi'nde doğrudan Siyaset Felsefesi ile ilgili 4 adet yazı yayınlanmıştır. Siyaset Felsefesi ile ilgili bu yazıların ilki derginin 1981 yılında yayınlanan 22-23. sayısında "Aristoteles'in Ahlak ve Siyaset Felsefesi'nin İslam Dünyasına Yansıması" başlığıyla Mahmut Kaya'ya aittir. 1987 yılında yayınlanan

¹⁶⁷ Jürgen Habermas, *Kamusalığın Yapısal Dönüşümü* (Çev. Tanıl Bora – Mithat Sancar), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.302-303.

¹⁶⁸ Jürgen Habermas, *Demokrasinin Üç Normatif Modeli, Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları* (Çev. İlknur Aka), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s.163.

¹⁶⁹ Mehmet Akif Kayapınar, agm., s.5.

¹⁷⁰ Tanel Demirel, *Türk Siyasetini Anlamak: Yaklaşımlar Hakkında Bir Deneme*, Liberte Yayınları, Ankara, 2019, s.125.

¹⁷¹ Mehmet Akif Kayapınar, agm, s.5.

26.sayısında Mahmut Arslan’a ait olan “Eski Hint Siyaset Felsefesine Genel Bir Bakış” yazı yayınlanmıştır. 1991 yılında derginin 28. sayısında yine Mahmut Arslan’a ait olan “Eski Türk Ahlak ve Siyaset Felsefesinde Konfüçyanizmin Etkisi” adlı yazısı yayınlanmıştır.2018 yılında derginin 48. Sayısında Tanju Toka’nın Farabi ve Kant’ın Siyaset Felsefesi’nde Toplum ve Hukuk” başlıklı Araştırma Makalesi yayınlanmıştır. Ayrıca siyaset felsefesinin temel problemleri ile ilgili Derginin 1946 yılında Cilt 1 Sayı 2-3 adıyla çıkarılan sayısında Hegelin Siyaset Felsefesi ile ilgili görüşlerine yer veren Macit Gökberk “Hegel’in Devlet Felsefesi” başlığıyla yazı yayınlamıştır. Derginin 1972 yılında çıkan 18. Sayısında “Hegel’in Felsefesi-Yaşayan Yönleriyle”başlığıyla çıkan yazısında Macit Gökberk Karl Marks ve Hegel’in diyalektiğini karşılaştırmıştır. 1945 yılında yayınlanan Cilt 1 Sayı 1 de Walther Kranz “Eflatun ve Devlet” ,1961 yılında çıkarılan 12.sayıda Bedi Akarsu “John Locke’un Devlet Felsefesi” yazısı,2020 yılında çıkan 53.sayıda Arda Telli’nin “Machiavelli’nin Gambiti: Devlet Akli Doktri’nin Kökenlerine İlişkin Bir Soruşturma” yazısı, 2011 yılında 35.sayıda Öner Özer’in “Yasanın Şiddeti ve Adaletin Belleği- Atatürk ile Derrida” adlı araştırma makalesi,2018 yılında çıkan 48.sayıda Cecile Fabre’in “Toplumsal Sözleşme” adlı araştırma makalesi yayınlanmıştır.

SONUÇ

İnsan yaşamı boyunca hayatı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu merak onu çeşitli sorulara yöneltmiştir. Bu yönelim İlk Çağ'da Thales'in Evrenin ana maddesi nedir? Sorusuyla başlayan felsefenin başlangıcını oluşturmuştur. "Bilgelik Sevgisi" olarak tanımlanan felsefe sadece bir düşünme etkinliği değil, bir medeniyetin inşası, bilimin gelişmesi ve bu gelişmelere toplumun ikna olabilmesi için çok önemli bir alandır. Felsefe, hiçbir alanı ayırt etmeksizin sorular sorma, sorgulama, açıklama, eleştirme gibi etkinlikleri kapsar ve insanın karanlık yaşamını aydınlatan en kıymetli faaliyet olarak karşımıza çıkar. İnsan bu faaliyetleri yaparken şahsiyet kazanır. Antik Yunan'da ortaya çıkan, gelişen özgür düşünce ortamının var ettiği Felsefe, Orta Çağ'da dini dogmatizmle birlikte sekteye uğrasa da, Rönesansla birlikte yeniden doğuş şeklinde tekrar gündeme gelmiş; daha dinamik, seküler, hümanist bir arenada kendini göstermiştir. "Bilgi Güçtür" düsturunu kılavuz edinen bu dönemde özgür düşüncenin gelişimi siyasal, sosyal, bilimsel ve sanatsal alanda birçok gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler 18.-19. yy da aklın ön planda olduğu Aydınlanma düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu dönem yaşanan Avrupa'yı düşünsel, toplumsal, ideolojik ve ekonomik değişimlerin kıvılcımlarını ortaya çıkaran Fransız İhtilali, zamanla sadece Fransa'yı değil Osmanlı ve Avrupa'yı da ciddi anlamda etkilemiştir. 17. yy sonlarına doğru batının üstünlüğünün farkına varılmış ama bu başarısızlığın nedeni teknik ve askeri üstünlükte aranmıştır. Tanzimat Fermanıyla, Devletin Batı'ya yüzünü dönmesi ile beraber Batı'da devrimler yaratan felsefi fikir akımlarının bu kapıdan içeri girdiğini söylemek gerekir. Tanzimat'ın ilanıyla hızlanan ve Osmanlı'yı her alanda değişime iten düşünsel ve yapısal değişim basında da gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Batı Kültürü, Batıda başlayarak ve diğer kültürleri etkisi altına alacak kadar geliştiğinde Osmanlı da dâhil olmak üzere onun gelişimine yetişemeyen toplumlar için tek çare "Modernleşmek" olmuştur. Toplumsal bir geçiş aşaması olan bu dönemde, yurt dışına eğitim almaları için gönderilen gençler, eğitim aldıkları ülkelerin felsefelerini de yurda getirmiştir. Fransa'da okuyanlar Descartes felsefesini, Bergsonculuğu, Almanya'da okuyanlar Alman felsefesini, Fenomenolojiyi, İngiltere'den dönenler Pozitivizmi, Amerika'dan dönenler Pragmatizmi ülkeye taşımıştır Tanzimat ve Meşrutiyetle yaşanan gelişmelerin de

yüzeysel kaldığı söylenebilir. Osmanlı Devleti'nde siyaset, hukuk, ekonomi, eğitim ve düşünce gibi alanlarda değişimler yaşanmıştır.

Bu gelişmelerin duyurulması ve toplum tarafından benimsenmesi için gazete ve dergiler çok değerli bir araç olmuştur. Başka bir deyişle insanoğlunun çevresinde yaşanan olaylardan ve birbirinden haberdar olma isteği süreli yayınların ortaya çıkışını gerekli kılmıştır. Süreli yayınlar yayımlandıkları dönemin kültür ve düşünce hayatına tanıklık etmektedir. Bu yönüyle “Tarih” alanı için de en önemli kaynak olmuştur. 15. yüzyılda Gutenberg'in matbaayı kullanmasıyla başlayan modern basın 17. yüzyılda gazetelerin ortaya çıkışıyla gelişimini sürdürmüştür. Özellikle Avrupa toplumunun refaha ulaşması ve nüfusun artması yeni siyasi, sosyal ve bilimsel gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Siyasal, sosyal, felsefi, bilimsel ve ekonomi alanlarındaki hareketlilikte en önemli işlev süreli yayınlardır. 1933 reformuyla ülkemize getirilen Alman hocaların etkisiyle Türkiye'de felsefe eğilimlerinin çeşitlenmesi ve felsefe öğretimi konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönem Türkiye'de yeni felsefi akımların gelişiminin başlangıcıdır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü bünyesinde çıkan Felsefe Arkivi dergisi bu gelişmelerin bir sonucu olmuştur. Felsefe Arkivi özellikle Ernst Von Aster öncülüğünde diğer yabancı hocaların da çalışmalarıyla yayın hayatına başlamış, Türkiye'de felsefi düşünce hayatının güçlenmesi ve gelişmesi adına çok önemli çalışmalara ön ayak olmuştur. Derginin hedef kitlesini oluşturan akademisyenler, araştırmacılar, öğrenciler, ilgili mesleki kurum ve kuruluşlar için de zengin bir kaynak olmuştur. Dergideki yayınlanan yazıların atıf sayıları incelendiğinde derginin bugüne kadar (13 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla) 429 adet atıf aldığı görülmektedir.

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nin Döneminde (1916-1933) ve üniversite reformundan sonra kurulan İstanbul Üniversitesi (1933-Günümüz) yayınlanan dergiler arasında doğrudan felsefe dergisi olarak yayınlanan ilk periyodik dergi örneği olan Felsefe Arkivi II. Dünya Savaşı'nın bitişinin hemen sonrasında, 1945 yılında yayın hayatına başlamış ve günümüze kadar yayın hayatına devam eden köklü bir dergidir. Derginin kurucu kadrosunu Ernst Von Aster, Macit Gökberk, Takiyettin Mengüşoğlu, Walter Kranz, Mazhar Şevket İpşiroğlu gibi çok değerli yerli ve yabancı felsefe hocaları oluşturmuştur. Takiyettin Mengüşoğlu'nu hocası Nicolai Hartmann'ın bölüme ve dergiye etkisi derginin sayıları incelediğinde anlaşılmaktadır. Dergi çoğu Almanca olmak üzere çok sayıda yabancı yazıya yer vermiştir ve hepsinin Türkçe çevirileri eklenmiştir. Almanca yazıların

ağırlığının sebebi ise 1933'ten itibaren Alman hocaların Felsefe Bölümü'ndeki etkisinin artması olarak görülebilir. Derginin ana problematiği Felsefe'dir. Bu doğrultuda dergide yer alan makalelerin konularına ve derginin yayın politikasına bakıldığında, kültür ve medeniyet hayatına şekil veren felsefenin tüm alanlarıyla ilgili konulara (Varlık, Bilgi, Ahlak, Din, Siyaset, Sanat, Bilim) yer verilmiştir. Bu disiplinlerin alt konularına baktığımızda; Rasyonalizm (Akılcılık), Empirizm (Deneycilik), Pozitivizm, Determinizm, Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk), Fenomenoloji, Yeni Ontoloji, Pragmatizm (Faydacılık), Evrimci Bilgi Teorisi, Tarih Felsefesi, Mantık, Septisizm (Şüphencilik), Nihilizm (Hiççilik), Analitik Felsefe konularına ağırlıklı olarak yer vermiştir. 1945 yılından 2011 yılına dek çıkan sayılarda derginin kapağında Rasyonalist İslam Filozofu Farabi'nin resmi bulunmaktadır. Derginin bazı sayılarında "Kitap Konuşmaları" ve "Felsefe Dünyasından" başlıkları altında bazı kitapların tanıtımları yapılmıştır. Bu bölümlerin sürekli olacağı söylene de düzenli olarak bu başlıklara yer verilmemiştir, bazı sayılarda bu bölümler vardır.

Özetle Felsefe Arkivi Dergisi ele aldığı konu ve problematiklerle, dönemin felsefe ve düşünce dünyasına doğrudan tanıklık etmiş ve etmektedir. Dergide kültür ve medeniyet hayatını şekillendiren pek çok konuda makaleler yayımlanmıştır. Türkiye'de özgün bir felsefe ve sosyal bilimler geleneğinin kurulması ve kurumsallaşması için bu çabaların tahlil ve tenkit edilerek değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, Türkiye düşünce tarihinin yakın geçmişine yönelmenin yararlı olduğu düşünüldüğünde bu çalışma yapılmıştır. Yapılmak istenen, bugünkü düşünsel kültürel ortama gelinirken 1945 yılında yayın hayatına başlayıp günümüze kadar varlığın koruyan köklü Felsefe Arkivi dergisinin dönem içindeki etkinliğini ortaya koymak, böylelikle geçmiş düşünce yaşamıyla bugün arasındaki bağların belirlenmesine katkıda bulunmaktır.

KAYNAKÇA

- Ada, T. (2020). Pozitif felsefenin etkisi altındaki aydın profili: Doktor Adnan Adıvar. *Türk Dünyası Araştırmaları*, C.125, S.246, ss. 95-108.
- Akarsu, B. (1975). Nietzsche'nin Tarih Karşısında Tutumu, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.19, ss. 1-10.
- Akarsu, B. (1961). John Locke'un devlet felsefesi, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.12, ss. 72-85.
- Akarsu, B. (1987). *Çağdaş felsefe*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akgün, T. (2012). Karl Jaspers'de İmanın Felsefi Temelleri, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.26, ss.5-30.
- Arslan, H.T. (2017). Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne Felsefe Öğreniminin Yapılandırılması, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 61, ss. 51-86.
- Ayni, M.A. (2007). *Darülfünun Tarihi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Aysevener, K. (2015). *Tarih felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bal, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Ballıkaya, C. (2015). Pozitivizm, Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi ve Sosyolojik Düşünceye Etkileri, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.33, ss.87-106.
- Başaran, V. ve Gözütok, T. T. (2022). Atom Teorileri Paradigma Değişimi Açısından Değerlendirilebilir mi?, *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi FelsefeDergisi*, C.21, S.2, ss.779-805.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Bıçak, A. (1997). Felsefe Hocaları, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi*, S.30, s. 4,5,6.
- Bıçak, A. (2008). Macit Gökberk'in Felsefe Anlayışı", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.33, ss.1-30

- Bıçak, A. (2011). Tarih Felsefesinin Türkiye’deki Seyri, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.9, S.17, ss.231-271.
- Bıçak, A. (2010). *Türk Düşüncesi*, İstanbul: Dergah Yayınları, C. 2.
- Bolay, S. H. (1987). *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Ankara: Akçay Yayınları.
- Bozkurt, N. (2003). *20. Yüzyıl Düşünce Akımları*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Brotton, J. (2006). *Rönesans*, (H. Gür, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Collingwood, R. G. (2000). *Tarih Felsefesi Üzerine Denemeler* (Der. Williem Debbins), (E. Özvar, Çev.). İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Collingwood, R. G. (2015). *Tarih tasarımı*, (K. Dinçer, Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Çelebi, V. (2014) Jean Paul Sartre’ın Varoluşçuluk düşüncesi, *Beytülhikme An International Journal of Philosophy*, S.4(2), ss.63-76.
- Çelebi, V. (2014). “Nicolai Hartmann’ın Yeni Ontolojisinde Varlık ve Değer İlişkisi”, *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, ss.74-97.
- Çetinkıran Balcı, E. (2017). Hartmann’da Değer ve Değerlendirme Problemi, *Kilikya Felsefe Dergisi*, S.3, ss.105-123.
- Çevik, M. (2014). *Tarih felsefesi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çınar, A. (2003). Leibniz’de İman-Akıl İlişkisi, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.12, S.1. ss. 233-248.
- Çüçen, A. K. (2000). *Heidegger’de Varlık ve Zaman*, Bursa: Asa Yayınları.
- Çüçen, A. K. (2014). *Varlık Felsefesi*, Bursa: Ezgi Yayınevi.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1997). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayıncılık.
- Demirel, T. (2019). *Türk Siyasetini Anlamak: Yaklaşımlar Hakkında Bir Deneme*, Ankara: Liberte Yayınları.

- Dölen, E. (2009). *Türkiye Üniversite Tarihi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, C.1.
- Edgü, F. (2008). *Mazhar Şevket İpşiroğlu 100 Yaşında, Öncü Bir Düşünür Mazhar Şevket İpşiroğlu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erdoğan, E. (2019). Tarih Felsefesinin Genel Hatları Ve Collingwood'un Tarih Düşüncesi, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, C.3, S.1, ss. 69 – 90.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi C. 3*, Eser Neşriyat, İstanbul.
- Gökberk, M. (1990). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökberk, M. (1949). Ernst Von Aster'in Felsefedeki Yeri, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.2, S.3, ss. 10-18.
- Gökberk, M. (1949). Ernst Von Aster'in Felsefedeki Yeri, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.2, S.3, ss. 10-18.
- Gökberk, M. (1999). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Graf, R. (1945). Friedrich von Hardenberg'in Tarih Felsefesi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.2-3, ss. 130-199.
- Gül, S., Yapisökümcülük Neyi Söküyor: Jacques Derrida'yı Anlamak, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.3, ss. 89-98.
- Gwirth, A. (2011). Siyaset Felsefesi, (Ahmet Kesgin Çev.) , *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 52, S. 1, ss.349 – 379.
- Habermas, J. (2002). *Demokrasinin Üç Normatif Modeli, "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları* (çev. İlknur Aka), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Habermas, J., (1997). *Kamusalın Yapısal Dönüşümü* (Tanıl Bora-Mithat Sancar çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hartmann, N., (1945). Almanya'da Yeni Ontoloji Cereyanı (çev. T. Mengüşoğlu), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S. 1, ss. 47-74.

- Hartmann, N. (1945). Almanya’da Yeni Ontoloji Cereyanı, (T. Mengüşoğlu, Çev.), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, ss. 1-24.
- Hegel, G. W. (2003). *Tarihte Akıl* (Ö.Sözer, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Heimsoeth, H. (1986). *Felsefenin Temel Disiplinleri* (T. Mengüşoğlu, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hobbes, T. (2020). *Leviathan* (S. Liv, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İhsanoğlu, E. (1990). Darülfünun Tarihçesine Giriş I: İlk İki Teşebbüs, *Belleten*, 54/210, ss.699-738.
- İskenderoğlu, (2004). M. Thomas Aquinas’ta İman, Teoloji Ve Akıl İlişkisi *Divan İlmi Araştırmalar*, S1, ss. 209-226.
- İstanbul University Press Felsefe Arkivi Dergisi,
<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/felsefearkivi/information/about>
- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi (Tüm Sayılar, 1945’ten Günümüze)
- Kafadar, O. (2010). *Türkiye’de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karakuş, R. (1995). *Felsefe Serüvenimiz*, İstanbul: Seyran Kitap.
- Karaman, M. A. (2018) Fransız İhtilali’nin Osmanlı İmparatorluğu’na Etkileri, *SdÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 44, ss. 62-79.
- Kaya, M. (1981). Aristoteles’in Ahlak ve Siyaset Felsefesinin İslam Dünyasına Yansıması, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.22-23, ss. 207-243.
- Kaya, M. (2013). *Vücut*, İstanbul: DİA, C. 43.
- Kayapınar, M. A. (2022). Siyaset Nedir? Türkiye’de Siyaset Çalışmalarının İmkânı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme, *Artuklu Akademi*, C.9, S.1, ss.1 – 21.
- Keklik, N. (1978). *Felsefe*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Kerimoğlu, N. (2017). *Felsefenin Kısa Tarihi*, İstanbul: Kamer Yayınları.
- Kızıltan, Ö. Bayraktar, O. Ve Dombaycı, M. A. (2022). Türkiye’de Yükseköğretimde Felsefe Geleneği ve Kültürünün Millî Kültür ve Halk Kültürüyle İlişkisi, *Temaşa Felsefe Dergisi*, S. 1, ss.86-102.
- Kocaman, K. (2017). Osmanlı Medrese Sistemini Etkileyen Faktörler *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)*, C.2, S.3, ss.400-427.
- Korkmaz, Ş. (1999). İbrahim Müteferrika ve İlk Türk Matbaası, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.2 S.5, ss.285-298.
- Kranz, W. (1945). Atomculuğun Doğuşu, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, ss. 155-161.
- Kuçuradi, İ. (1997). *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi -Takiyyetin Mengüşoğlu’nun Anısına*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Leukippos & Demokritos, (2019). *Atomcu Felsefe Fragmanları* (C. Çevik, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Marx, K. H. (2001). *Demokritos ile Epikouros’un Doğa Felsefesindeki Ayırım* (Çev. Saffet Babür), İstanbul: Ayraç Yayınları.
- Mengüşoğlu, T. Fenomenoloji Felsefesi *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.1, 1945, ss. 47-74.
- Mengüşoğlu, T. Fenomenoloji Felsefesi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, 1945, ss. 47-74.
- Nietzsche, F. (2015). *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası* (M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011). Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine (N. Bozkurt, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Onar, S. S. (1949). İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar’ın Söylevi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.2, S.3, ss.1.

- Orhonlu, C. (1973). *Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi Hakkında Bazı Düşünceler, Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan Edebiyat Fakültesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Önsöz, (1945). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.1, S.1, İstanbul, s.V.
- Özkul, O. ve Şahin, Y. (2019). Ernst von Aster ve Çağdaş Felsefe Ders Notları, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 9 (1), ss. 231-277.
- Özlem, D. (2008). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Özlem, D. (2015). *Tarih felsefesi*, İstanbul: Notos Kitap.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Russell, B. (2020). *Batı Felsefesi Tarihi İlkçağ Felsefesi*, İstanbul: Alfa Yayınları, C.1.
- Russell, B. (2002). *Batı Felsefesi Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları, C. 3.
- Salgar, E. (2022). Atomcu Felsefe ve Modern Bilim, *Kilikya Dergisi*, S.2, ss.102-121.
- Slaterry, M. (2012). *Sosyolojide Temel Fikirler*, Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Soykan, Ö. N. (1999). Hegel Sisteminde Tarih Felsefesi, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.40, S.2-3, ss.271-290.
- Touraine, A. (2000). *Modernliğin Eleştirisi* (H. Tufan, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tubbs, N. (2017). *Batı Felsefesi Tarihi*, Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1998). *Hürriyet İlanı*, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basım Yayıncılık.
- Ural, Ş. (2000). *Bilim Tarihi*, İstanbul: Çantay Yayınları, ss.215-220.
- Uygur, N. (1962). Felsefe Dünyasından, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, S.13, s.149, ss.149-155

- Uygur, N. (1957). Tarih Felsefesinin Yolu, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.3, S.3, ss.135-154.
- Uygur, N. (1957). Tarih Felsefesinin Yolu *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi*, C.3, s.3, ss.135-154.
- Ülger, M. (2007). Eflatun'un Bilgi Görüşü, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.12, S. 2, ss.191-201.
- Ülken, H. Z. (2013). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2005). *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları.
- Vergili, A. (2013). *Bilim Tarihi Ve Kültür Yazıları*, İstanbul: İşaret Yayınları, ss. 522-523.
- Vural, M. (2018). *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Felsefe*, Ankara: Elis Yayınları.
- Warburton, N. (2015). *Klasiklerle Felsefe*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- West, D. (1998). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş* (A. Cevizci, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Yaylagül, C. (2011). Türkiye'de Felsefi Antropoloji Çalışmaları: Takiyettin Mengüşoğlu ve Felsefi Antropoloji Gelece-(ne)-ği, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S. 17, ss.537-554.
- Yazıcı, N. (2009). Türkiye'de Sanat Tarihinde İlkler/Öncüler, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.7, S.14, ss.571-608.
- Yücel, Ü. (1988). Ord. Prof.Dr. Mazhar Şevket İpşiroğlu, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S. 13, ss.5-10.
- Zack, N. (2019). *A'dan Z'ye Felsefe (Antik Yunan'dan Post Modern Döneme Felsefe Tarihi)*, İstanbul: Say Yayınları.

EKLER

Tablo 6 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi Dergisi İçindekiler Dizini (Yayın Tarihi Sırasına Göre)

Cilt 1 – Sayı 1 – Yıl 1945

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Ernst Von Aster, Walter Kranz, Mazhar Şevket İpşiroğlu, Macit Gökberk, Takiyettin Mengüşoğlu: <i>ÖNSÖZ</i>	V
2	Nicolai Hartmann: <i>Almanya'da Yeni Ontoloji Cereyanı</i>	1-46
3	Takiyettin Mengüşoğlu: <i>Fenomenoloji Felsefesi</i>	47-74
4	M. Şerafeddin Yaltkaya: <i>İbn Bâcca-Avempace</i>	75-98
5	Kamıran Birand: <i>XVII. Asır Fransız Tefekkürü ve Namık Kemal</i>	99-140
6	Nazan Göknil: <i>Estetik Haz</i>	141-154
7	Walther Kranz: <i>Atomculuğun Doğuşu</i>	155-160
8	Walther Kranz: <i>Eflatun ve Devlet</i>	161-164
Kitap Konuşmaları		
9	Muzaffer Aşkın: <i>Dr. Fikret Kanat, Milliyet İdeali ve Topyekün Milli Terbiye</i>	165-166
10	Muzaffer Aşkın: <i>Dr. Akil Muhtar Özden, İlim Bakımından Ahlak</i>	167-170

Cilt 1 – Sayı 2-3 – Yıl 1946

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nicolai Hartmann: <i>Neue Ontologie in Deutschland</i>	1-50
2	Erich Auerbach: <i>Der Triumph Des Bösen (Kötünün Zaferi)</i>	51-98
3	Macit Gökberk: <i>Hegel'in Devlet Felsefesi</i>	99-129
4	Rudolf Graf: <i>Friedrich Von Hardenberg'in Tarih Felsefesi</i>	130-199
5	Mermi Uygur: <i>Montaigne ve Pascal'ın Bir Yanlışı</i>	200-201
6	Nicolai Hartmann: <i>Almanya'da Yeni Ontoloji Cereyanı</i>	202-254

Cilt 2 - Sayı 1 – Yıl 1947

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Ernst Diez: <i>Josef Strzygowski (1862-1941 Biografisches)</i>	1-25
2	Mazhar Şevket İpşiroğlu: <i>Üslup Tarihi Olarak Sanat Tarihi: Heinrich Wölfflins'in Eseri</i>	26-39
3	Mazhar Şevket İpşiroğlu: <i>Kunstgeschichte als Stilgeschichte: Das Werk Heinrich Wölfflins</i>	40-54
4	Heinrich WÖLFFLİN: <i>Sanat - Eserlerinin açıklanması</i>	55-63
5	H. Metzger: <i>Güney Anadolu'da Yapılan Bir Geziden Notlar</i>	64-73
6	H. Metzger: <i>Notes D'un Voyage en Anatolia Macridionale</i>	74-84
7	Helmuth Bossert: <i>Zur Chronologie der Skulpturen von Malatya</i>	85-101
8	Helmuth Bossert: <i>Malatya Heykeltıraşlık Eserlerinin Kronolojisine Dair</i>	102-121
9	Alexander Rüstow: <i>Die Geistesgeschichtlich-Soziologischen Ursachen Des Verfalls Der Abendlaendischen Baukunst im 19. Jahrhundert</i>	123-190
10	Alexander Rüstow: <i>19. Asır Garp Mimarisinin İnhitatında, Fikir Tarihinde ve Sosyolojiye Ait Faktörlerin Rolü</i>	191-220
11	Ernst Diez: <i>Endosmosen</i>	230-238
12	Ernst Von Aster: <i>Mimesis</i>	239-251
13	Turgut Cansever: <i>Ernst Diez: Türk Sanatı</i>	251-259

Cilt 2 – Sayı 2 – Yıl 1947

NOT: Leibniz'in 300. Doğum yıldönümü dolayısıyla özel sayıdır. Ayrıca bu sayının ilk sayfasında Etienne Ficquet tarafından yapılmış Leibniz gravürü bulunmaktadır.

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Ernst Von Aster: <i>Bireşim ve Uyum Filozofu Leibniz</i>	1-15
2	Ernst Von Aster: <i>Leibniz, der Philosoph der Synthese und der Harmonie</i>	16-32
3	Walther Kranz: <i>Leibniz ve Platon</i>	33-47
4	Walther Kranz: <i>Leibniz und Platon</i>	48-64
5	H.Vehbi Eralp: <i>Leibniz'in Kıyas Teorisi</i>	65-75
6	Macit Gökberk: <i>Leibniz'in Alman Dili Üzerine Düşünceleri</i>	76-95

Cilt 2 – Sayı 3 – Yıl – 1949

NOT: Derginin bu sayısı Ernst von Aster'ın 22 Kasım 1948 günü vefatı anısına ithaf edilmiştir. İlk 6 yazı, İstanbul Üniversitesinde yapılan törendeki konuşmalardan ibarettir. Ernst Von Aster'ın yine bu sayıda sunulan 2 yazısı 1947 ve 1948 yıllarında Beyoğlu Halk evinde vermiş olduğu konferanslardır. Ayrıca giriş bölümünde Von Aster'ın fotoğrafı bulunmaktadır.

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Felsefe Arkivi; <i>Ernst von Aster (1880-1948)'in vefatı üzerine</i>	III
2	Sıddık Sami Onar: <i>Söylev</i>	1
3	Mazhar Şevket İpşiroğlu: <i>Söylev</i>	2-3
4	Walther Kranz: <i>Ernst Von Asters Persönlichkeit (Ernst Von Aster'in Şahsiyeti)</i>	4-9
5	Macit Gökberk: <i>Ernst Von Aster'in Felsefedeki Yeri</i>	10-18
6	Bedia Akarsu: <i>Öğrenci Gözü ile Ernst Von Aster</i>	19-21
7	Walter Peters: <i>Erinnerungen an Ernst Von Aster (Ernst Von Aster'den Hatıralar)</i>	22-49
8	Hilmi Ziya Ülken: <i>Ernst Von Aster ve Bilgi Teorisi</i>	50-62
9	Ernst Von Aster: <i>Der Mensch Und Die Welt (İnsan ve Dünya)</i>	63-87
10	Ernst Von Aster: <i>Die Moderne Naturwissenschaft Und Die Philosophie (Modern Fizik ve Felsefe)</i>	88-106
11	Arkiv: <i>Von Aster'in Yayınları</i>	107-109
12	Hilmi Ziya Ülken: <i>Deux Aspects Des Etres</i>	110-118
13	Hilmi Ziya Ülken: <i>Ebu-l-Beregat Bağdadi</i>	119-127
Kitap Konuşmaları		
14	Hüseyin Batuhan: <i>Macit Gökberk; Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları</i>	128-135
15	M.Ş. İpşiroğlu: <i>Alexander Rüstow; Vereinzelung: Tendenzen und Reflexe</i>	136-140
16	M.S. İpşiroğlu: <i>Alexander Rüstow; İnfiratçılık</i>	141-144

Cilt 3 – Sayı 1 – Yıl 1952

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Heinz Heimsoeth: <i>Nicolai Hartmann'ın Ölümü Münasebetiyle</i>	1-25
2	Dorothea Johannessohn: <i>Erinnerungen An Nicolai Hartmann</i>	25-34
3	Hermann Wein: <i>Metakategorial Problem</i>	35-60
4	Bruno Baron Von Freytag Lörünghoff: <i>İhtimaliyet, İlliyet ve Hürriyet (Wahrscheinlichkeit, Kausalit Und Freiheit)</i>	61-80
5	Wilfried Stache: <i>Yeter Sebep İlkesi</i>	81-117
6	W. E. Heistermann: <i>Pragmatism'de Hakikat Mefhumu</i>	118-135
7	Takiyettin Mengüşoğlu: <i>Felsefi Antropoloji Bakımından Tecrübe Mefhumunun Tahlili</i>	136-188

Cilt 3 – Sayı 2 – Yıl 1955

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Joachim Ritter: <i>Aristoteles ve Sokrates'ten Öncekiler</i>	1-37
2	Ernst Von Aster (Çev. H.V. Eralp): <i>Çağdaş Alman Felsefesinin Başlıca Görünüşleri</i>	39-51
3	Takiyettin Mengüşoğlu: <i>Bilgi Fenomeninin Felsefi Antrooloji Bakımından Tahlili</i>	53-100
4	İbrahim Hakkı Akyol: <i>Mezopotamya'da Mekan İlimlerinin Kaynakları</i>	101-136

Cilt 3 – Sayı 3 – Yıl 1957

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Heinz Heimsoeth (Çev. Nermi Uygur): <i>Filozof Olarak Descartes (Descartes als Philosoph)</i>	1-12
2	Walther Ernst Heistermann (Çev. İsmail Tunalı): <i>Kaynak ve Düzen</i>	13-47
3	Hermann Wein (Çev. İsmail Tunalı): <i>Kentauros'vari Felsefe</i>	42-102
4	Takiyettin Mengüşoğlu: <i>Subjektivlik ve Objektivlik Fenomeninin Felsefi Antropoloji Bakımından Tahlili</i>	103-134
5	Mermi Uygur: <i>Tarih Felsefesinin Yolu</i>	135-154
6	İsmail Tunalı: <i>İntegral Bir Estetik Olarak Ontolojik Estetik</i>	155-167

Cilt 4 – Sayı 2 – Yıl 1959

NOT: Bruno Baron Von Freytag Loringhoff: *Zum Problem Des Zufalls* yazısının Türkçe çevirisi bulunmamaktadır.

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Takiyettin Mengüşoğlu: <i>Ontolojik Esaslara Dayanan Felsefi Antropoloji Hakkında Düşünceler</i>	1-17
2	W.E. Heistermann (Çev. Tomris Mengüşoğlu): <i>Tabiat, İnsan ve Tarih</i>	18-68
3	Manilal Patel (Çev. İoanna Kuçuradi): <i>Gautama Buddha Aydınlanmış Dünya Öğretmeni</i>	69-107
4	Bruno Baron Von Freytag Loringhoff: <i>Zum Problem des Zufalls</i>	108-120
5	Hüseyin Batuhan: <i>Hume'un Bilim Felsefesi</i>	121-122
6	Mermi Uygur: <i>Dilthey Sosyoloji Düşmanı mıdır?</i>	134-144

Cilt 5 – Sayı 1 – Yıl 1960

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Halil Vehbi Eralp: <i>Determinizm ve Hürriyet Üzerine Düşünceler</i>	1-6
2	Macit Gökberk: <i>Die Entwicklung Des Turkischen Im Rahmen Der Turkischen Kulturgeschichte</i>	7-18
3	Mermi Uygur: <i>Bir Felsefe Sorusu Nedir?</i>	19-55
4	Hüseyin Batuhan: <i>Etik Önergelerin Çözümü</i>	56-75
5	Macit Gökberk: <i>Batı Anadolu'nun Yetiştirdiği Antik Felsefeler</i>	74-90

Sayı 12 – Yıl 1961

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Martial Gueroult (Çev. Vehbi Eralp): <i>Psychologie et Mathematisme Chez Descartes (Descartes'ta Psikoloji ve Matematizm)</i>	1-23
2	Macit Gökberk: <i>Positivism ve Geist Felsefesi</i>	24-26
3	Nermi Uygur: <i>Felsefede Temellendirme</i>	31-54
4	İsmail Tunalı: <i>Die Poetik Aristoteles'im Verhaeltnis Zu Seiner Seinsauffassung</i>	55-71
5	Bedia Akarsu: <i>John Locke'un Devlet Felsefesi</i>	72-95
6	Hüseyin Batuhan: <i>Demokrasi ve Tolerans</i>	86-97
7	Nermi Uygur: <i>Heinz Heimsoeth</i>	98-104

Sayı 13– Yıl 1962

NOT: Bu sayıdan itibaren 3 sayı devam edecek *Felsefe Dünyasından* başlıklı bir bölüm yer almaya başlayacak ve dünyadaki felsefe ile ilgili haberlere yer verileceği Nermi Uygur tarafından belirtilmektedir.

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
	Nermi Uygur: <i>Felsefe ve Tarihi</i>	3-20
	Teo Grünberg: <i>Temel Önergeler</i>	30-56
	Bedia Akarsu: <i>Sokrates'te Erdem Düşüncesi</i>	57-73
	İsmail Tunalı: <i>Modern Sanat Problemi</i>	74-95
	Hüseyin Batuhan: <i>Sosyal Öğretilerde Mythos ve Utopia</i>	86 - 102
Kitap Konuşmaları		
	Nermi Uygur: <i>Bertrand Russell'in Felsefede Gelişmesi</i>	103-115
	H. Vehbi Eralp: <i>Felsefe Tarihi</i>	116-119
	H. Vehbi Eralp: <i>Batı'da Tolerans Fikrinin Gelişmesi</i>	120-124
	Nermi Uygur: <i>İğretileme(Metafor)Problemi</i>	125-139
	Nermi Uygur: <i>Deney</i>	140-148
	Nermi Uygur: <i>Felsefe Dünyasından</i>	149-155

Sayı 14– Yıl 1963

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nermi Uygur: <i>Bertrand Russell'in Doğruluk Anlayışı</i>	3-35
2	Georg Scheja (Çev.Zahide Gökberk): <i>Soyut Resmin Sanat ve Düşünce Bakımından Temelleri</i>	36-64
3	İsmail Tunalı: <i>Kant Estetiği ve Problemleri</i>	65-81
4	Hüseyin Batuhan: <i>Dilin Tuzakları</i>	82-96
5	Şinasi Tekin: <i>Burkancı Uygurlarda Sekiz Türlü Şuur Üzerine Bir Deneme</i>	97-107
6	Bedia Akarsu: <i>Kant'ta Mekan ve Zaman Kavramları</i>	108-122
7	Macit Gökberk: <i>Felsefe Tarihi Üzerine Düşünceler: 1 Nicolai Hartmann'ın "Problemler Tarihi" Görüşü</i>	123-137
8	Teo Grünberg: <i>Bertrand Russell'in Tasvirler Teorisi</i>	138-172
9	Nermi Uygur: <i>J. L. Austin ve Algı</i>	174-184
10	Nermi Uygur: <i>Felsefe Dünyasından</i>	185-189

Sayı 15– Yıl 1964

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
	H. Vehbi Eralp: <i>Felsefede ve Güzel Sanatlarda Ahenk</i>	3-18
	Nermi Uygur: <i>Senin Yerinde Olsam</i>	19-26
	Hüseyin Batuhan: <i>Dilin Tuzakları II</i>	27-56
	İsmail Tunalı: <i>Estetik Beğeni Problemi</i>	57-67
	Teo Grünberg: <i>Fenomenalizm ve Gözlem Türkçe Özet</i>	68-77
Kitap Konuşmaları		
	Hüseyin Batuhan: <i>Kitap Konuşmaları</i>	78-88
	Nermi Uygur: <i>Ahlak Öğretilerinin Eleştirisi</i>	89-97
	Önay Sözer: <i>Değerler ve Yönelimler</i>	98-106
	Nermi Uygur: <i>Felsefe Dünyasından 1963-1964 Eduard Spranger Öldü</i>	107-109
	Teo Grünberg: <i>Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme</i>	110-162

Sayı 16 – Yıl 1968

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nicolai Hartmann (Çev. Uluğ Nutku): <i>Almanya’da Yeni</i>	1-48
2	Walther Heistermann (Çev. Tomris Mengüşoğlu): <i>Kant’ın Felsefesinde İnsanın Yeri</i>	49-78
3	Walther Heistermann (Çev. Tomris Mengüşoğlu): <i>İlim ve Profanlık</i>	79-114
4	Takiyettin Mengüşoğlu: “Tarihilik” ve “Tarihsizlik”	115-130
5	Uluğ Nutku: <i>Nietzsche’de Nihilizm Problemi</i>	131-142

Sayı 17– Yıl 1970

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	İsmail Tunalı: <i>Soyut Sanatta Realite Kavrayışı</i>	3-18
2	Richard H. Pokin (Çev. Necla Arat): <i>Bayle ve Hume</i>	19-28
3	Öney Sözer: <i>Berkeley’de Varlık ve Algı Sorunu (İngilizce)</i>	39-81

Sayı 18– Yıl 1972

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Vehbi Eralp: <i>Prensipler ve Bazı Mantık Prensipleri</i>	1-10
3	Macit Gökberk: <i>Hegel’in Felsefesi – Yaşayan Yönleriyle</i>	11-22
4	İsmail Tunalı: <i>Benedetto Croce’de Estetiğin Bir Bilgi Problemi Olarak Temellendirilmesi</i>	23-36
5	Richard Henry Popkin (Çev. Necla Arat): <i>Şüphencilik ve</i>	37-69

Sayı 19– Yıl 1975

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
	Bedia Akarsu: <i>Nietzsche'nin Tarih Karşısında Tutumu</i>	1-10
	İsmail Tunalı: <i>Sanatın Psikolojik Anlamı ve Worringer'in Üslup Analizi</i>	11-20
	Boğos Zekiyan: <i>Augustinus'un Bilgi Teorisinde İçgerçeği Prensibi ve Sujenin Kendini Bilmesi (Memoria Sui)</i>	21-80
	Plotinos (Çev. H. Vehbi Eralp): <i>Enneadlar (I-IV)</i>	81-112
	Charles L. Stevenson (Çev. Necla Arat): <i>Etik Terimlerin Duygusal Anlamı</i>	11-3-132
	Wilhelm Weischedel (Çev. Ülker Onart): <i>Özgürlük ve Norm</i>	13-2-152
	Charles Levi-Strauss (Çev. Fatma Akerson) <i>Mitlerin Yapısı</i>	15-2-180
	Takiyettin Mengüşoğlu-Tüten Anđ: <i>Lise Müfredat Programı Hakkında Düşünceler</i>	18-1-196
Kitap Konuşmaları		
	Şafak Ural: <i>Synthese (An International Journal For Epistemology, Methodology and Philosophy of Science)</i>	19-7-199

Sayı 20– Yıl 1976

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Tüten Anđ: <i>David Hume'da Anti-Sistem Eğilimi</i>	1-18
2	Necla Arat: <i>David Hume'da Akıl-Doğa Diyalektiği; Akla Karşı Doğanın Savunulması</i>	19-35
3	Takiyettin Mengüşoğlu (Çev. Akın Etan): <i>Çağımızda Antropolojik Teoriler</i>	37-62
4	Uluğ Nutku: <i>Descartes'in Immanent Apriorisi</i>	63-69
5	Uluğ Nutku: <i>Subjektif Kausalite Anlayışının Getirdiği Anti-Apriorizm</i>	70-77
6	Adnan Onart: <i>Ahlak Felsefesinde Doğalcılık Nedir? Ne Değildir?</i>	79-97
7	İsmail Tunalı: <i>Marxist Estetikte Gerçeklik; Obje ve Suje Problemi</i>	99-112
8	Konrad Lorenz: <i>Toplu Halde Yaşayan Hayvanlarda Ahlaka Benzeyen Davranışlar</i>	113-142

9	Tüten Anđ: <i>Felsefeye Başlangıç ve Düşündürdükleri</i>	144- 146
10	Takiyettin Mengüşoğlu (Hamide Topçu): <i>Ankara Üniversitesinin Bir Eğitim Fakültesi Vardır</i>	147- 148

Sayı 21– Yıl 1977

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	TDanuta Gierulanka (ÇEv. Nejat Bozkurt): <i>Roman Ingarden'in Felsefî Yapıtı Üzerine Sistematiik Bir Taslak</i>	3-36
2	İsmail Tunalı: <i>Roman Ingarden'in Estetik'ine Bakış</i>	37- 52
3	Ahmet Yüksel Özemre: <i>Kepler'de Pitagorcu Düşüncenin Evrimi Üzerine Bir Deneme</i>	55- 67
4	Necla Arat: <i>Kant Estetik'inde "Güzel ve Yüce" Değerleri</i>	69- 82
5	Boğos Zekiyan: <i>Einstein'in Rölativite Kuramı ile İlgili Olarak Zaman Kavramının Nesnel Değerü Üzerine Düşünceleri</i>	85- 106
6	Teoman Duralı: <i>Çağdaş Düşünce'de Canlı Sorununa İlişkin Temel Bilimsel Alanlar</i>	108- 157
7	Gülnur Savran: <i>"Düşünüyorum Öyleyse Varım"</i>	158- 168
8	Nejat Bozkurt: <i>William James'in Pragmatism ve Hümanism Anlayışı</i>	179- 184

Sayı 22-23 – Yıl 1981

Bu sayı Doğumunun Yüzüncü Yılı Münasebetiyle, Aziz Atatürk'ün hatırasına ithaf edilmiştir. İbn-i Sina (980-1037)'nin Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in özel koleksiyonundan *Felsefe Arkivi* için lütfedilmiş temsili bir yağlı boya tablosu bulunmaktadır.

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nihat Keklik: <i>Türk-İslam Filozofu İbn Sina (980-1037) Hayatı ve Eserleri</i>	1-53
2	Hilmi Ziya Ülken: <i>İbn Sina'nın Felsefesi</i>	55- 82
3	İsmail Tunalı: <i>Soyut'un Sanattaki Anlamı</i>	53- 82
4	Erhard Oeser (Çev. Teoman Duralı): <i>Bilim Teorisi Çıkış, Gelişme, Şimdiki Durum</i>	93- 141
5	Uluğ Nutku: <i>Leibniz'in Monadlar Teorisinin Tarihi Önemi</i>	143- 158

6	Teoman Duralı: <i>Biyoloji Felsefesine Giriş Denemesi</i>	161- ~~181~~
7	Akın Etan: <i>Nicolai Hartmann'ın Ontolojisinde Kategoriler ve "Real Determination Sorunu"</i>	185- 206
8	Mahmut Kaya: <i>Aristoteles'in Ahlak ve Siyaset Felsefesinin İslam Dünyasına Yansıması</i>	207- 243
9	Bekir Karlığa: <i>Pythagorasçı Felsefenin Türk-İslam Felsefesine Yansıması</i>	245- 261
10	Bekir Karlığa: <i>Türk-İslam Kaynaklarına Göre Pythagoras'ın Altın Mısıraları</i>	263- 279
11	Şafak Ural: <i>Lukasiewicz-Tarski Notasyonu</i>	281- ~~288~~
12	Nejat Bozkurt: <i>Hegel Estetik'ine Genel Bir Bakış</i>	289- ~~290~~
13	Teoman Duralı: <i>Jean Piaget</i>	301- ~~302~~

Sayı 24 – Yıl 1984

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nihat Keklik: <i>Türk İslam Filozoflarının Avrupa Kültürüne Etkileri</i>	1-25
2	Şafak Ural: <i>Felsefi Açından Bilim</i>	27- ~~52~~
3	Nihat Keklik: <i>Felsefede Üslup Meselesi ve Bazı İlkeler</i>	56- ~~80~~
4	Uluğ Nutku: <i>Antropolojinin İnsan Kavramıyla Etik'in İnsanlık Kavramı Arasında Bulunabilecek Geçitler</i>	81- 100
5	İsmail Yakıt: <i>Darwin'den Önce İslam Düşünürlerinde Evrimle İlgili Fikirler</i>	101- 122
6	Fahrettin Olguner: <i>İslam Kaynakları Işığında Platon</i>	123- ~~168~~
7	Nejat Bozkurt: <i>Hegel'in Estetiği ve Şiir Kuramı</i>	169- ~~211~~
8	Akın Etan-Attila Erdemli: <i>Immanuel Kant Salt Aklın Eleştirisi'ne Önsöz</i>	213- 220
9	Farabi (Çev. Mahmut Kaya): <i>Eflatun ile Aristoteles'in Görüşlerinin Uzlaştırılması</i>	221- 255
10	Teoman Duralı: <i>Metinler Işığında Aristoteles'in Canlıyla ve Canlılığın Evrimiyle İlgili Düşüncelerine Problematik</i>	257- 343

Sayı 25 – Yıl 1984

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	İsmail Tunalı: <i>Wittgenstein'in Estetik Anlayışını "Vorlesungen Und Gespraechen Über Aesthetik, Psychologie Und Religion" Kitabına Dayanarak Bir Belirleme Denemesi</i>	1-7
2	İsmail Tunalı: <i>Über Die Bestimmung Der Aesthetischen Auffassung Wittgenstein's Im Anschluss An "Vorlesungen Und Gespraechen Über Aesthetik, Psychologie Und Religion"</i>	9-16
3	Nihat Keklik: <i>Felsefe Bakımından Metafor</i>	17-
4	Erhard Oeser (Çev. Nejat Bozkurt): <i>Bilimsel Evrenselcilik</i>	37-
5	Uluğ Nutku: <i>G. E. Moore'un "Naturalistçe Yanıltmaca" Yanıltmacası</i>	87-93
6	İsmail Tunalı: <i>Sanat Felsefesi Açısından Mimari ve</i>	95-
7	Teoman Duralı: <i>Charles Darwin ve Yüzyılımıza Damgasını Vuran Çağdaş Evrim Düşüncesinin Doğuşu</i>	113-131
8	Nejat Bozkurt: <i>Jean Paul Sartre'in İnsan Anlayışı</i>	133-
9	Ömer Naci Soykan: <i>Schelling'de Varlık ve Sanat Formları</i>	169-
10	Farabi (Çev. Mahmut Kaya): <i>Felsefenin Temel Meseleleri</i>	203-

Sayı 26 – Yıl 1987

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nihat Keklik: <i>Türk-İslam Filozoflarının Avrupa Filozoflarına Etkileri Konusunda Yeni Örnekler</i>	1-18
2	Nihat Keklik: <i>Mevlana'da Metafor Yoluyla Felsefe</i>	19-
3	Adolf Hübner (Çev. Necla Arat): <i>"Doğal Düzen" Wittgenstein'in Bir Bilim Adamı Üstündeki Etkisi</i>	57-92
4	Teoman Duralı: <i>Aristoteles'in Kategorileri'nde Fizik'i ile Metafizik'inde Değişme ve Zaman Sorunları</i>	93-124
5	Mahmut Arslan: <i>Eski Hint Siyaset Felsefesine Genel Bir</i>	125-
6	Şafak Ural: <i>Sembolik Mantık ve Uygulaması</i>	143-
7	Şafak Ural: <i>Dedüksiyonda Öncüller mi Yoksa Sonuç mu Önce Gelir?</i>	161-165
8	İsmail Yakıt: <i>Türk İslam Düşünürü Mevlana'ya Göre "İdeal İnsan" Tasavvuru</i>	167-183

9	Farabi (Çev. Mahmut Kaya): <i>Felsefe Öğreniminden Önce Bilinmesi Gereken Konular</i>	185-192
10	Roger Arnaldez (Çev. İsmail Yakıt): <i>Farabi'nin Felsefesinde Düşünce ve İfade (Kitab el-Huruf Hakkında)</i>	193-201
11	Şehabettin Sühreverdi (Çev. İsmail Yakıt): <i>Filozofların İnançları</i>	203-212
12	Şehabettin Sühreverdi (Çev. İsmail Yakıt): <i>Ruhun Yolculuğu</i>	213-226
13	Mahmut Kaya: <i>Ünlü Hekim-Filozof Ebu Bekr er-Razi ve Hekimlik Ahlakı İle İlgili Bir Risalesi</i>	227-246
14	Mahmut Kaya: <i>Muhtaru'l-Hikem ve Mahasinu'l Kelim'de Aristoteles'e İsnad Edilen Hikmetli Sözler ve Bunların</i>	247-296
15	Teoman Duralı: <i>Bize Gelenler (Physique et Biologie)</i>	297-300
16	Şafak Ural: <i>Çok Değerli Mantık</i>	301-316

Sayı 27– Yıl 1990

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Teoman Duralı: <i>“Rastlantı ile Zorunluluk” Açısından Canlılar Bilimi</i>	1-44
2	Richard Wisser: Friedrich Nietzsche; <i>Üstün İnsan Görünürde</i>	45-97
3	Attilla Erdemli: <i>Aydınlanma Filozofu Olarak Descartes</i>	99-112
4	Attilla Erdemli: <i>Spinoza'nın Ahlak Anlayışı</i>	115-157
5	Ahmet İnam: <i>Geçilmez Köprü Üzerinde Wittgenstein ve Heidegger</i>	159-176
6	Hans Robert Jauss (Çev. K. Süha Ergands): <i>Edebiyat İletişiminde Diyaloğa Dayalı Anlama</i>	177-190
7	Ebu Bekir Razi (Çev. Mahmut Kaya): <i>Filozofça Yaşama</i>	191-201
8	İsmail Yakıt: <i>La Place D'Ibn Khaldün Dans La Pensee De L'Evolution Humaine</i>	203-220
9	Murtaza Korlaelçi: <i>Gabriel Marcel'e Göre Teknik ve Günah</i>	221-225

Sayı 28 – Yıl 1991

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Şafak Ural: <i>Diyalektik Düşünce ve Mantık</i>	1-26
2	Teoman Duralı: <i>Biyoloji Sorunu</i>	27-70
3	Teoman Duralı: <i>Biyolojinin Bilim Teorisi</i>	71-125
4	Erhard Oseler (Çev. O. Akın Etan): <i>Bilgide İlerleyişin Teknolojisi Olarak Bilim Felsefesi</i>	127-146
5	Stephan Haltnmayer (Çev. O. Akın Etan): <i>Aristoteles'te Organon'un Kuruluş Düzeni Açısından 'Bizim İçin Önce Gelen' ve 'Ne İse O Olarak Önce Gelen'</i>	147-163
6	Stephan Haltnmayer (Çev. O. Akın Etan): <i>Aristoteles'in İkinci Analitiği Bağlamında İlke</i>	165-182
7	Mahmut Kaya: <i>XVIII. Yüzyılda Grekçe'den Yapılan Tercümeler ve Es'ad Efendinin 'Fizika Tercmesi' Üzerine</i>	183-192
8	İsmail Yakıt: <i>Sadrettin Konevi'nin Düşüncesinde İdrak ve Hakikat Bilgisi</i>	193-205
9	Mahmut Arslan: <i>Eski Türk Ahlak ve Siyaset Felsefesinde Konfüçyanizmin Etkisi</i>	207-222
10	Ömer Naci Soykan: <i>Schpoenahuer'de Dil Çerçevesi İçinde Tasarım-Kavram Bağlantısı</i>	223-241
11	Atilla Erdemli: <i>"Friedrich Daniel Ernst Shleiermacher" Felsefe Tarihçesi Gözüyle Bir Tanıtma</i>	243-276
12	J. B. Rosser-A. R. Turquette (Çev. Cemil Güzey): <i>Çok Değerli Mantıklar</i>	277-285
13	Çiğdem Dürüşken: <i>Stoa Mantığı</i>	287-308

Sayı – 29 Yıl 1994

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Şafak Ural: <i>Bilim Felsefesinin Amacı Veya Bilim Felsefesinin Felsefesi</i>	1-12
2	Yalçın Koç: <i>Mekan ve Nesne</i>	13-20
3	Mahmut Kaya: <i>Peripatetik Felsefede İnsan Aklının Faal Akılla Olan İlişkisi ve İbn Rüşt'ün Probleme Farklı Yaklaşımı</i>	21-28
4	İsmail Yakıt: <i>Mevlana'da Mutluluk Ahlakı</i>	29-72

5	Çiğdem Dürüşken: <i>Antikçağda 'Psyche' Kavramına Genel Bir Bakış I</i>	75-85
6	Jan Bretschneider (Çev. Ümit Öztürk): <i>Biyosistemlerin Nesnel Bağlamı ve Biyosistemler Bilgisinin Toplumsal Uygulamalardaki Önemi</i>	87-107
7	Albert Schweitzer (Çev. Atilla Erdemli): <i>Kültürün Çöküşünde Felsefenin Suçu</i>	109-124
8	Robert Hammond (Çev. Uluğ Nutku – Gülnihal Küken): <i>Farabi Felsefesi ve Ortaçağ Düşüncesine Etkisi</i>	125-191

Sayı 30 – Yıl 1997

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Şafak Ural: <i>Felsefe Hocaları</i>	1-47
2	Yalçın Koç: <i>Matematiğin Ontoloji Bakımından Kant ve Frege Karşılaştırması</i>	49-54
3	Hans Köchler (Çev. Akın Etan): <i>Evrimsel Bilgi Teorisine Eleştirel Bakış</i>	55-89
4	Robert Martin: <i>"Yeşvi" ve Doğuştan İdealar</i>	91-106
5	Ömer Naci Soykan: <i>Sanatın Neliği – Sanatçının Kimliği</i>	107-122
6	Cengiz Çakmak: <i>Platon'da Gerçekliği Tasvir Eden Önergelerin Yapısı Hakkında Bir Çalışma</i>	123-139
7	Cengiz Çakmak: <i>Wittgenstein'da Dil ve Felsefe İlişkisi</i>	141-151
8	Atilla Erdemli: <i>Spor, Hümanizm ve Olimpizm</i>	153-178
9	Ayhan Bıçak: <i>Aristoteles'in Pratik Bilim Anlayışı</i>	179-211

Sayı 31 – Yıl 2007

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Cengiz Çakmak: <i>Silence and the Inexpressible</i>	1-13
2	Cengiz Çakmak: <i>Susma ve İfade Edilemeyen</i>	13-26
3	Çiğdem Dürüşken: <i>Anicii Manlii Severini Boethii Philosophiae Consolationis Liber V. Consolatione Philosophiae</i>	27-41
4	Çiğdem Dürüşken: <i>Anicius Manlius Severinus Boethius Felsefenin Tesellisi</i>	42-62
5	Sadık Türker: <i>Anlam, Kavram ile Kelime / Sembol Üzerine</i>	63-86

6	Erman Gören: <i>Stoacılar'da Dilbilim Sorunları ve Anlambilim'in Olgunlaşması</i>	87-106
7	Hüseyin Sarioğlu: <i>According to Ibn Rushd God – Universe Relationship and Continous Crecition</i>	107-118
8	Hüseyin Sarioğlu: <i>İbn Rüşd'de Tanrı – Alem İlişkisi ve Sürekli Yaratma</i>	119-130
9	Franz Brentano: <i>On the Origin of the Erroneous Doctrine of Entia Irrealia</i>	131-133
10	Franz Brentano (Çev. Uğur Erken): <i>Entia Irrealia İle İlgili Hatalı Öğretinin Kökeni Üzerine</i>	134-136
11	Franz Brentano: <i>Language</i>	137-140
12	Franz Brentano (Çev. Uğur Erken): <i>Dil</i>	141-144
13	Bertrand Russell: <i>Vaguenessl</i>	145-152
14	Bertrand Russell (Çev. Yücel Yüksel): <i>Belirsizlik</i>	154-162

Sayı 32 – Yıl 2009

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Faruk Akyol: <i>Corruption Or Incorruptibility</i>	1-10
2	Faruk Akyol: <i>Yozlaşma ve Yozlaşmama</i>	11-20
3	Sanem Yazıcıoğlu: <i>Edmund Husserl'in Fenomenolojisinde Ufuk Kavramı</i>	21-32
4	Yücel Yüksel: <i>Yapay Zeka ve Puslu Mantık</i>	33-50
5	Nazlı İnönü: <i>Charles Sanders Peirce'ün Mantığı</i>	51-70
6	Çiğdem Menzilioğlu: <i>Roma'da Pietas Kavramı</i>	71-92
7	Platon (Çev. Eyüp Çoraklı): <i>Aşıklar, (Ya da Felsefe Üzerine; Etik) (Yunanca Metni İle Birlikte)</i>	93-116

Sayı 33 – Yıl 2009

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Ayhan Bıçak: <i>Macit Gökberk'in Felsefe Anlayışı</i>	1-30
2	Nazlı İnönü: <i>Charles Sanders Peirce'ün Pragmatizmi</i>	31-41
3	C. Cengiz Çevik: <i>Cicero, De Finibüs "Latince Felsefi Terminoloji" Üzerine Bir İnceleme</i>	43-86
4	Nicolaus Cusanus (Çev. Arif Yıldız): <i>Gizlenen Tanrı Üzerine</i>	87-100

Sayı 34 – Yıl 2011

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nernard Freydborg: <i>Transcendental and Formal Logic in Kant's Analytic</i>	1-10
2	Bernard Freyberg (Çev. İhsan Berk Özcangiller): <i>Kant'ın Analitik'inde Transendental ve Formel Mantık</i>	11-20
3	M. Cüneyt Kaya: Tabipler İçin Felsefe: <i>İbn Hindu'nun Felsefe Tasavvuru ve Sözlüğü</i>	21-79
4	Nedim Yıldız: <i>Protogoras'ın Dini ve Tanrısal Konular Hakkındaki Görüşleri</i>	81-96
5	Özge Özaydın: İçimdeki Ahlak Yasası: <i>Kant'ın Ahlak Kuramı Üzerine Eleştirel Bir İnceleme</i>	97-117

Sayı 35 – Yıl 2011

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Önay Özer: <i>Yasanın Şiddeti ve Adaletin Belleği – Atatürk İle Derrida</i>	1-10
2	Sanem Yazıcıoğlu: <i>Tanımak ve Tanımamak: Felsefede Otorite Sorunu</i>	11-22
3	Nedim Yıldız: <i>Etik ile Ahlak Ayrımı</i>	23-26
4	İhsan Berk Özcangiller: <i>Şeylerin Nihai Kaynağı Üzerine 1697</i>	37-48

Sayı 36 – Yıl 2012

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nami Başer: <i>Çağdaş Felsefede Öznellik Sorunu</i>	1-5
2	Nedim Yıldız: <i>İnsanın Arayışı: Kendini Bilmek</i>	7-15
3	Toros Güneş Esgün: <i>Jacques Ranciere'de Siyasetin Olanağı</i>	17-28

Sayı 37 – Yıl 2012

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Baver Demircan: <i>Hegel’de Kavramsal Olarak Sonsuz’un Kendi Olma Sürecinin Ana Hatları Üzerine</i>	1-26
2	M. Cüneyt Kaya: <i>Sadrettin Konevi’nin Metafizik Eleştirisi: İbn Sina’da Zorunlu Varlık’ın’Cüz’ileri Bilmesi Sorunu</i>	27-38
3	Eylem Canaslan: <i>Locke’s Account of Liberty in the Essay: Can “Finite Intellectual Beings” be Free?</i>	39-60

Sayı 38 – Yıl 2013

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Arzu İbişi Temelli: <i>Eski Yunan’da Tarih Düşüncesi</i>	1-26
2	Jure Zovko (Çev. Erden Miray Yazgan – İhsan Berk Özcangiller): <i>İnsan Bilimleri ve Ahlaki Yargı</i>	27-40
3	Jure Zovko: <i>The Human Sciences and Moral Judgment</i>	41-52

Sayı 39 – Yıl 2013

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Yücel Yüksel(Çev. Vedat Kamer): <i>“Zade’nin ‘Puslu Mantığın Doğuşu ve Evrimi’ Üzerine”</i>	1-8
2	Nurten Öztanrıkulu: <i>Hannah Arendt’in Vita Activa Terimi ile Aristoteles Felsefesinde Skhole’yi Düşünmek</i>	9-28
3	Spinoza (Çev. Berk Özcangiller): <i>Cogitata Metaphysica (Metafizik Düşünceler)</i>	29-57

Sayı 40 – Yıl 2014

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Atilla Erdemli: <i>Eleştiri</i>	1-20
2	Murat Ertan Kardeş: <i>17.Yüzyıl Meselesi Olarak Spinoza: Schmitt’in Spinoza Kavrayışları</i>	21-36
3	Vedat Kamer: <i>İnformel Mantık ve Akıl Yürütme</i>	37-60
4	Leo Strauss: <i>Zulüm ve Yazma Sanatı</i>	61-76

Sayı 41 – Yıl 2014

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Atilla Erdemli: Sorumluluk	1-30
2	Semra Uçar: <i>Fizik ve Felsefe Birbirinden Ayrı Mıdır?</i>	31-44
3	Vedat Kamer: <i>Yapay Zeka ve Monoton Olmayan Mantık</i>	45-64
4	Ferhat Yöney: <i>Neo – Aristotelesçi Doğalcılık ve Ahlaki Realizm Açısından Değerlendirilmesi</i>	65-78

Sayı 42 – Yıl 2015

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Mehmet Günenç: <i>Benlik, Birey ve Anlam</i>	1-20
2	Habip Türker: <i>Edmund Husserl'in Tarihselcilik Eleştirisi</i>	21-32
3	Özgüç Güven: <i>Peirce'de Sayının Temellendirilmesi</i>	33-40
4	Vedat Kamer: <i>Yapılandırılmış Sorgu Dili (SQL) ve Üç Değerli Mantık</i>	41-48
5	Egemen Seyfettin Kuşcu: <i>Tümeller Sorunu ve Güncel Kuramların Çözümlerinin Karşılaştırılması</i>	49-68

Sayı 43 – Yıl 2015

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Murad Omay: <i>Asıl İyiyle İlgili Bazı Temel Problemler</i>	1-15
2	Cengiz Çakmak: <i>Asadan Böceğe Politik Yargı ve Felsefe</i>	17-22
3	İskender Taşdelen: <i>Çözümleyici Çizelgeler ve Değillemesiz Önergeler Mantığı I</i>	25-39
4	Mehmet Günenç: <i>Kant'ta Benlik ve Zamandan Hareketle Oluşan Gerçeklik</i>	41-51
5	Özgüç Güven: <i>Platon'da Sayının Temellendirilmesi</i>	53-62
6	Nurdane Şimşek: <i>Ksenophanes'in Tanrı Anlayışı</i>	65-81
7	S. H. Rigby: <i>Hegelci Liberalizm (Çeviri)</i>	83-112

Sayı 44 – Yıl 2016

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Mehmet Güneç: <i>Kant'ta Apperzeption Kavramı</i>	1-11
2	A. Suat Gözcü: <i>Husserl'de Retensiyon ve Anımsama Ayrımı</i>	13-22
3	Aysun Gür: <i>Heidegger'de Düşünme Biçimlerinin Yazgıyla İlişkisi Üzerine</i>	25-47
4	Diler Ezgi Tarhan: <i>Frege'nin Matematik Felsefesinin Husserl Fenomenolojisi Açısından Değerlendirilmesi</i>	49-76
5	Hans Georg Gadamer (Çev. Egemen Seyfettin Kuşçu): <i>Grek Felsefesi ve Modern Düşünce 1978</i>	77-83
6	Hans Georg Gadamer: <i>Die Griechische Philosophie und das Moderne Denken</i>	85-90

Sayı 45 – Yıl 2016

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Abdurrazzak Gültekin – M. Cüneyt Kaya: <i>İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünün Unutulmuş Bir Hocası: Orhan Sadeddin Hayatı, Eserleri ve Felsefe Anlayışı</i>	1-28
2	İhsan Berk Özcangiller: <i>Hegel'in Fenomenolojisi Bağlamında Özbilincin Diyalektiği</i>	29-65
3	Elife Kılıç: <i>Platon'un Devlet Diyalogu Bağlamında Eğitim Anlayışı</i>	67-84
4	Diler Ezgi Tarhan: <i>Fenomenolojik Öznelerarasılığın Tersyüz Edilişi Olarak Komedi</i>	87-117
5	Peyami Safa Gülay: <i>Ludwig Wittgenstein'da Ahlaki Söylemin İmkânı</i>	119-133
6	Jon McGinnis: <i>Scientific Methodologies in Medieval Islam</i>	135-150
7	Jon McGinnis: <i>Ortaçağ İslam'ında Bilimsel Metodolojiler</i>	161-185

Sayı 46 – Yıl 2017

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Cengiz Çakmak: <i>Meydan Okuma Olarak Felsefe</i>	1-18
2	Murat Ertan Kardeş: <i>Schmitt'in Katekhon'u Üzerine Birkaç</i>	9-20
3	Enes Güran: <i>Carl Schmitt: Olağanüstü Halde Hukuk</i>	21-
4	Funda Günsoy: <i>Hristiyan Epimetheus: Bir Carl Schmitt Biyografisi</i>	41-70
5	Armağan Öztürk: <i>Schmitt'in Liberalliği</i>	71-
6	Venance Makilo: <i>Yurtseverlik: Doğa İnsanından Toplumsal İnsana Özgürlük</i>	89-102
7	İsmail Hakkı Kumbasar: <i>Heraklitos ve Lao Tzu'nun Düşüncelerinin Logos ve Tao Kavramları Merkezinde Karşılaştırılması</i>	103-125
8	İlker Coşkun: <i>Platon'da Müzikal Eğitimin Temel Öğelerine Dair: Skhema ve Ethos</i>	127-147
9	Emine Canlı: <i>Deneyimin Yoksullaşması: Walter Benjamin'de Estetik ve Politika</i>	149-161
10	Nedim Yıldız: <i>T. Adorno, Metafizik, Kavram ve Sorunlar: Metafiziğin Olumsuzluğu</i>	163-169

Sayı 47 – Yıl 2017

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Yaylagül Ceran Karataş: <i>Çağdaş Feminist Kuramlar Açısından Feminist Öznenin İmkânı</i>	1-24
2	Derya Önder: <i>Parmenides'te Varlık ve Düşünme Bağlamında "Var Olan" (On Ti), "Var – Olan" (To On / To Eon) ve "Varolma" (EÎNAÎ)</i>	25-41
3	Ebru Pehlivan: <i>Kant'ın Eleştirisi Öncesi Eserlerinde Sınır</i>	43-67
4	Yüksel Kanar: <i>Sosyal Bilimlerin Avrupamerkezci Yapısı</i>	69-80
5	Murat Kaymaz: <i>Schopenhauer Felsefesinde Platonik Öğeler</i>	81-97
6	Nedim Yıldız: <i>Dostoyevsky ve Nietzsche: Trajedinin Felsefesi (Kitap İncelemesi)</i>	99-106

Sayı 48 – Yıl 2018

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Muhammet Gözütok: <i>Descartes'in Görme Kuramı</i>	1-20
2	Tanju Toka: <i>Farabi ve Kant'ın Siyaset Felsefesinde Toplum ve Hukuk</i>	21-44
3	Hacer Meryem Kor: <i>Hans Georg Gadamer'de Sanat Eseri</i>	45-56
4	Büşra Aşık: <i>Kant'ın Eleştiri Öncesi Dönem Uzay ve Zaman Anlayışı Üzerine Bir İnceleme</i>	57-71
5	Özgür Yılmaz: <i>Wittgenstein'in Tractacus'u Açısından Anlam Dışı Kavramı</i>	73-85
6	Taha Abdurrahman: <i>Değerlerin Çoğulculuğu, Uzantısı ve Çöküşü</i>	87-108
7	Claus Zittel: <i>"İncipit Tragoedia, İncipit Parodia" Nietzsche'nin Zerdüşt'ünde Trajik Sevinç ve Ciddi Parodi (Konferans Bildirisi)</i>	109-122
8	Cecile Fabre: <i>Toplumsal Sözleşme</i>	123-125
9	Nazmiye Kızıltepe: <i>Teori: İyi mi? Kötü mü? (Kitap İncelemesi)</i>	137-150

Sayı 49 – Yıl 2018

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Nedim Yıldız: <i>A Short History of Conscience, Authority and Obedience</i>	1-12
2	Gamze Keskin: <i>Baumgarten Felsefesinde Estetik ve Mantık</i>	13-22
3	Emine Canlı: <i>Dil ve Politika İlişkisi Üzerine Bir Soruşturma: Dilin Politik Felsefeye Sağlayabileceği İmkânlar</i>	23-36
4	Pascal Roure: <i>Rakip Paradigmalar: Alman Felsefesinin İstanbul Üniversitesi'ne Girişi</i>	37-51
5	Zeynep Düzen: <i>David Kaplan'da Bağlam Duyarlı Terimlerin Anlambilimi Üzerine</i>	53-63

Sayı 50 – Yıl 2019

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Muhsin Yılmaz: <i>Bir Anlamlandırma Yordamı Olarak Sanat</i>	1-7
2	Güncel Önkal: <i>İlişkisel Bir “Dünya” Olarak Sanat ve Nesnenin Yeni Estetik Deneyimde Bozulumu</i>	9-16
3	Metin Bal: <i>Sartre’in Varoluşçu Felsefesi ve Dava Edebiyatı</i>	17-20
4	Gamze Keskin: <i>Kant’ın Eleştirel Felsefesinde Özgürlükten Doğaya Geçişin İmkânı Olarak Sanat</i>	31-41
5	Zeynep Zafer Esenyele: <i>Doğal Dünyanın Logos’una: Cezanne’nin Dinleyen Gözleri</i>	43-63
6	Adnan Esenyele: <i>Bir Sanat Eseri Olarak Yaşamın Anlamı</i>	65-77
7	Nermin Urgancı: <i>Thomas Mann’ın “Büyülü Dağ” Adlı Yapıtının Modernizm Açısından Bir Yorumu</i>	79-96

Sayı 51 – Yıl 2019

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Oğuz Akçelik: <i>Nesne Ontolojisi, Varlıksal Öndayanaklar ve Bağımsız Mantıklar</i>	1-16
2	Neşe Aksoy: <i>Kant’tan Wittgenstein’a: Mantığın Sınırları</i>	17-29
3	Luis Felipe Bartolo Alegre: <i>Über Forderung Nach Widerspruchlosigkeit</i>	31-36
4	Yavuz Recep Başoğlu: <i>What is the O-Corner Interpretation and does it Save the Traditional Square of Opposition</i>	37-59
5	Arman Besler: <i>Lacheiler’in Yükleme Semantiği ve Tasım</i>	61-77
6	Gregory Carneiro: <i>The Logic of Normative Justification</i>	79-115
7	Neslihan Doğan: <i>Bertrand Russell’in Gözünden Aristoteles’in Kıyas Teorisine Genel Bir Bakış</i>	117-128
8	Ricardo Arturo Nicolas-Francisco: <i>A Note on Three Approaches to Connexivity</i>	129-138
9	Ramazan Atıl Karabey: <i>Çelişkilere Dönüş: Lukasiewicz İtirazı</i>	139-151
10	Teresa Kouri Kissel: <i>Logical Instrumentalism and</i>	153-160
11	Başak Kurtuldu: <i>Douglas Walton’ın Argüman Biçimleri</i>	161-172
12	Nazif Muhtaroglu: <i>Tanrı’nın Tekliğine Dair Modal Argüman</i>	179-185
13	Çağla Özcan: <i>Biçimsel Bir Dil Olarak Müzikte Anlam</i>	187-201

14	Cenk Özdağ: <i>Eleştirel Düşünmenin Öndayanakları</i>	203- ~~212~~
15	Esat Burak Şaman: <i>Şiir Mantiğın Neresinde Durur?</i>	213- ~~224~~
16	Diler Ezgi Tarhan: <i>Frege'de Yargıların Formel Mantıksal Analizi ve Düşünceler Üzerine</i>	235- 247
17	Halise Tarımcıoğlu: <i>Özdeşlik İlkesi Sorunu ve Yansımali Olmayan Mantıklar</i>	249- 260
18	Semra Uçar: <i>Maxwell'in Alan Denklemleri Üzerine Bir Değerlendirme</i>	261- 270
19	Dilek Yargan: <i>Formel Ontolojiler ve Betimleyici Mantıklar</i>	271- ~~281~~
20	Ayşe Yılmaz: <i>Klasik ve Klasik Olmayan Mantık Perspektifinden Nagarcuna'nın Çatışkoti'si</i>	283- 301
21	Vedat Kamer – John Woods: <i>Vedat Kamer Interviews John Woods (Tartışma)</i>	303- 308
22	John Corcoran: <i>Logic in the 21st Century: Advice for Young Logicians</i>	309- 319
23	Douglas Walton: <i>My Continuing Journey From Logic to Computational Argumentation</i>	321- 330
24	Zekai Şen: <i>Simple Fundamentals of Logic</i>	331- ~~324~~
25	Graham Priest: <i>The Recent History of Logic: A Perspective</i>	335- ~~328~~
26	Vedat Kamer – Şafak Ural: <i>Genç Mantıkçılar</i>	339- ~~342~~
27	Walter Canielli: <i>Tendencies in Logic, and Some Modest Advice to Young Logicians</i>	343- 350
28	David Grunberg: <i>The Place of Logic in Philosophy</i>	351- ~~352~~
29	Zekiye Kutlusoy: <i>Günümüzün Türkiye'sinde Mantıktaki Ana Eğilim ve Kimi Öneriler</i>	355- 361
30	A. Kadir Çüçen: <i>Nail Mantıkçı Oldum ya da Olmadım?</i>	363- ~~366~~
31	Jean – Yves Beziau: <i>The Future of Logic</i>	367- ~~374~~
32	Ahmet Ayhan Çitil: <i>Genç Mantıkçılara Öneriler</i>	375- ~~377~~
33	Özgüç Güven: <i>Kant'ın Grenze ve Schranke Ayrımı Yoluyla Felsefenin Yapısı Hakkında Bir Soruşturma</i>	379- 392
34	Murat Ertan Kardeş: <i>Politik Felsefe Nedir?</i>	393- ~~410~~
35	Egemen Seyfettin Kuşçu: <i>Bireyleşimin Önselliği</i>	411- ~~421~~

Sayı 52 – Yıl 2020

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Murat Ertan Kardeş: <i>Walter Benjamin Düşüncesinde Teknik: İmkânlar, Eleştiri ve Politik Eylem</i>	1-18
2	Musa Duman: <i>Nietzsche on the Value of Life and Truth</i>	19-
3	Kubilay Hoşgör: <i>Schopenhauer'ın Yeter Sebep İlkesinin Dörtlülükü Üzerine</i>	41-58
4	Nermin Urgancı: <i>Varlık ve Hiçlik Bağlamında Jean-Paul Sartre'in Estetik Teorisi</i>	59-81
5	Mazlum Dürre: <i>Nietzsche'nin Nihilizm Söylemi</i>	83-96
6	Ayşe Bilge Demir: <i>Yeryüzü ile Yeni Bir İlişki: Biyosantrizm ve Derin Ekoloji</i>	97-111
7	Özgüç Güven: <i>Hilbert, Matematiğin Temelleri ve Görü</i>	113-149

Sayı 53 – Yıl 2020

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Egemen Seyfettin Kuşçu: <i>Cambridge Değişimi ve Bir Zorunlu Soru: Bir Nesne Olmak Ne Demektir?</i>	1-24
2	Çağlar Koç: <i>Sınır – Fenomen Olarak Rüyasız Uyku</i>	25-34
3	Çağdaş Burak Karataş: <i>Russel-Meinong Tartışması Üzerine</i>	35-54
4	Mehmet Arslan: <i>Der Wille Bei Descartes</i>	55-99
5	Arda Telli: <i>Machiavelli'nin Gambiti: Devlet Akı Doktrini'nin Kökenlerine İlişkin Bir Soruşturma</i>	91-103
6	Müfit Mert Bağder: <i>John Rawls'ın Adalet Düşüncesinin Oluşum Şartları Üzerine</i>	105-121
7	Özgüç Güven: <i>250. Yılında Kant'ın Duyulur ve Anlaşılr Dünyanın Form ve İlkeleri Eseri Üzerine</i>	123-151

Sayı 54 – Yıl 2021

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Melike Molacı: <i>Erken Dönem Stoa Düşüncesinde Erdem</i>	1-28
2	Özgür Artok: <i>Between Utility and Right: Where to Meet</i>	29-47
3	Can Karaböcek: <i>Nurettin Topçu'nun Demokrasi Kavramına Yönelik Eleştirisi</i>	49-61
4	Cemre Demirel: <i>Ayn Rand'ın Egoizminde Ahlakın Temellendirilmesi ve Bağlayıcılığı Problemi</i>	63-80
5	Barış Aydın: <i>Ütopya ve Siyaset: Popper, Fukuyama ve Liberal Sol Yaklaşımların Ütopya Yorumunun Ernst Bloch Üzerinden Eleştirisi</i>	81-96
6	Onur Alp Yılmaz: <i>Neo-Kantçı Ahlak Felsefesi Bağlamında Sosyal Demokrat Revizyonizm Tartışmaları</i>	97-116

Sayı 55 – Yıl 2021

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Bretislav Horyna: <i>The History and Theory of the Dionysian Principle "Das Dionysische" in Literature and Philosophy Before the Classical Formulations of Friedrich Nietzsche</i>	1-16
2	Muharrem Hafız: <i>Fizikten Metafiziğe: Ön-Sokratik Sokrates ve İkinci Yolculuğu</i>	17-33
3	Erman Kar: <i>Particulars and Universals in Aristotelian Substance Theory</i>	35-48
4	Ahmet Dinçer Çevik: <i>Bilimsel Modellerin Sağlamlığı Üzerine</i>	49-65
5	Özgür Demir: <i>Kim's Exclusion Argument Revisited</i>	67-82
6	Halise Avşar: <i>Doğrudan Çıkarımlar Üzerine</i>	85-107

Sayı 56 – Yıl 2022

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Ali Suat Gözcü: <i>Leibniz'in Erken Dönem Çalışmalarında Hareket ve Çeşitlilik</i>	1-12
2	Eyüp Çoraklı: <i>Platon'un Ruh (Psyche) Anlayışı</i>	13-28
3	Bahadır Söylemez: <i>"Evet, Sokrates!"in Gölgesinde: Elenkhos Üzerine Bir Soruşturma</i>	29-54
4	Tuncay Turna: <i>Davidson'ın Metafor Kuramı Üzerine</i>	55-71
5	Turan Argun Sezer: <i>Demet Teorisi, Işınlanma Paradoksu ve Zaman Felsefesinde Dört-Boyutçuluk Açısından Bir Yaklaşım</i>	73-97
6	Merve Günday, Erman Kaçar: <i>Bending The Structure: Jacques Lacan Along The Axis of Structuralism and Poststructuralism</i>	99-112
7	Nusret Erdi Elmacı: <i>Akran Anlaşmazlığında Uzlaşıcılık ve Yüksek Düzeyde Gerekçeli İnançlar Problemi</i>	113-129
8	Oğuzhan Acar: <i>Türkçe Literatürde Carl Schmitt Bibliyografyası</i>	131-147

Sayı 57 – Yıl 2022

Sıra No	Yazar Adı ve Konu	Sayfa Aralığı
1	Margarita Mauri: <i>Loving Gaze and Accurate Knowledge</i>	1-14
2	Çağdaş Emrah Çağlıyan: <i>Doğal Durum ve Toplumsallaşma ile İlişkili Düşünceleri Bağlamında Rousseau ve Nietzsche'nin Yaklaşımlarına Genel Bir Bakış</i>	15-38
3	Asım Kaya: <i>Arthur O. Lovejoy'un "Büyük Varlık Zinciri"nin Kökeni ve Batı Düşüncesindeki İzdüşümleri</i>	39-62
4	Neslihan Doğan: <i>Mantıkçı Pozitivist Anlayışta Metafiziğin Elenmesine Bir Köken Olarak Yeni Mantıkta Anlam Sorunu</i>	63-84
5	Hüseyin Çetin: <i>Hegel'de Tanrı Bilgisi</i>	85-100

Tablo 7 Yazar Adına Göre Tasnif

No	Yazarın Soyadı ve Adı	Konu Başlığı	Dergi Sayı No	Yayın Tarihi	Sayfa
1	ABDURRAHMAN , Taha	Değerlerin Çoğulculuğu: Uzantısı ve Sınırları	48	2018	87-108
2	ACAR, Oğuzhan	Türkçe Literatürde Carl Schmitt Bibliyografyası	56	2022	131-147
3	AKARSU, Bedia	Öğrenci Gözü ile Ernst Von Aster	Cilt 2 Sayı 3	1949	19-21
		John Locke'un Devlet Felsefesi	12	1961	72-85
		Sokrates'te Erdem Düşüncesi	13	1962	57-73
		Kant'da Mekân ve Zaman Kavramları	14	1963	108-122
		Nietzsche'in Tarih Karşısında Tutumu	19	1975	1-10
4	AKÇELİK, Oğuz	Nesne Ontolojisi, Varlıksal Öndayanaklar ve Bağımsız Mantıklar	51	2019	1-16
5	AKSOY, Neşe	Kant'tan Wittgenstein'a: Mantığın Sınırları	51	2019	17-29
6	AKYOL, Faruk	Yozlaşma ve Yozlaşmama (Corruption or Incorruptibility)	32	2009	1-20
7	AKYOL, İbrahim Hakkı	Mezopotamya'da Mekân İlimlerinin Kaynakları	Cilt 3 Sayı 2	1955	101-136
8	ALEGRE, Luis Felipe Bartolo	Über Forderung Nach Widerspruchlosigkeit (Araştırma Makalesi)	51	2019	31-36
9	ANĞ, Tüten	Lise Müfredat Programı Hakkında Düşünceler	19	1975	181-196
		David Hume'da Anti-Sistem Eğilimi	20	1976	1-18
		Felsefeye Başlangıç ve Düşündürdükleri	20	1976	144-146
10	ARAT, Necla	David Hume'da Akıl-Doğa Diyalektiği; Akla Karşı Doğanın Savunulması	20	1976	19-35
		Kant Estetik'inde "Güzel ve Yüce" Değerleri	21	1977	69-83
11	ARNALDEZ, Roger	Farabi'nin Felsefesinde Düşünce ve İfade (Kitab el-Huruf Hakkında)	26	1987	193-201

12	ARSLAN, Mahmut	Eski Hind Siyaset Felsefesine Genel Bir Bakış	26	1987	125-141
		Eski Türk Ahlak ve Siyaset Felsefesinde Konfüçyanizmin Etkisi	28	1991	207-222
13	ARSLAN, Mehmet	Der Wille Bei Descartes	53	2020	55-89
14	ARTOK, Özgür	Between Utility and Right: Where to Meet Animals?	54	2021	29-47
15	ASTER, Ernst Von	ÖNSÖZ	Cilt 1 Sayı 1	1945	5
		Mimesis	Cilt 2 Sayı 1	1947	239-251
		Bireşim ve Uyum Filozofu Leibniz (Leibniz, der Philosoph der Synthese und der Harmonie)	Cilt 2 Sayı 2	1947	1-32
		Der Mensch und die Welt (İnsan ve Dünya)	Cilt 2 Sayı 3	1949	63-87
		Die Moderne Naturwissenschaft und die Philosophie (Modern Fizik ve Felsefe)	Cilt 2 Sayı 3	1949	88-106
		Çağdaş Alman Felsefesinin Başlıca Görünüşleri	Cilt 3 Sayı 2	1955	39-51
16	AŞIK, Büşra	Kant'ın Eleştiri Öncesi Dönem Uzak ve Zaman Anlayışı Üzerine Bir İnceleme	48	2018	57-71
17	AŞKIN, Muzaffer	Dr. Fikret Kanat, Milliyet İdeali ve Topyekün Milli Terbiye	Cilt 1 Sayı 1	1945	165-166
		Dr. Akil Muhtar Özden, İlim Bakımından Ahlak	Cilt 1 Sayı 1	1945	167-170
18	AUERBACH, Erich	Der Triumph Des Bösen (Kötünün Zaferi)	Cilt 1 Sayı 2-3	1946	51-98
19	AVŞAR, Halise	Doğrudan Çıkarımlar Üzerine (Araştırma Makalesi)	55	2021	85-107
20	AYDIN, Barış	Ütopya ve Siyaset: Popper, Fukuyama ve Liberal Sol Yaklaşımların Ütopya Yorumunun Ernst Bloch Üzerinden Eleştirisi (Görüş Makalesi)	54	2021	81-96

21	BAĞDER, Müfit Mert	John Rawls'un Adalet Düşüncesinin Oluşum Şartları Üzerine (Araştırma Makalesi)	53	2020	105-121
22	BAL, Metin	Sartre'in Varoluşçu Felsefesi ve Dava Edebiyatı Teorisi (Araştırma Makalesi)	50	2019	17-29
23	BAŞER, Nami	Çağdaş Felsefede Öznellik Sorunu (Araştırma Makalesi)	36	2012	1-5
24	BAŞOĞLU, Yavuz Recep	What is the O-Corner Interpretation and Does it Save the Traditional Square of Opposition (Araştırma Makalesi)	51	2019	37-59
25	BATUHAN, Hüseyin	Macit Gökberk; Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları	Cilt 2 Sayı 3	1949	128-135
		Hume'un Bilim Felsefesi	Cilt 4 Sayı 2	1959	121-133
		Etik Önermelerin Çözümü	Cilt 5 Sayı 1	1960	56-75
		Demokrasi ve Tolerans	12	1961	86-97
		Sosyal Öğretilerde Mythos ve Utopia	13	1962	86-102
		Dilin Tuzakları	14	1963	82-96
		Dilin Tuzakları II	15	1964	27-56
		Kitap Konuşmaları	15	1964	78-88
26	BESLER, Arman	Lachelier'nin Yükleme Semantiği ve Tasım (Araştırma Makalesi)	51	2019	61-77
27	BEZIAU, Jean-yves	The Future of Logic (Görüş Makalesi)	51	2019	367-374
28	BIÇAK, Ayhan	Aristoteles'in Pratik Bilim Anlayışı	30	1997	179-211
		Macit Gökberk'in Felsefe Anlayışı	33	2008	1-30
29	BİRAND, Kamran	XVIII. Asır Fransız Tefekkürü ve Namık Kemal	Cilt 1 Sayı 1	1945	99-140
30	BOSSERT, Helmuth	Zur Chronologie der Skulpturen von Malatya (Malatya Heykeltraşlık Eserlerinin Kronolojisine dair)	Cilt 2 Sayı 1	1947	85-121

31	BOZKURT, Nejat	William James'in Pragmatism ve HÜmanizm Anlayışı	21	1977	169-184
		Hegel Estetik'ine Genel Bir Bakış	22-23	1981	289-299
		Hegel'in Estetiği ve Şiir Kuramı	24	1984	169-211
		Jean-Paul Sartre'in İnsan Anlayışı	25	1984	133-167
32	BRENTANO, Franz	On the Origin of the Erroneous Doctrine of Entia Irrealia (Entia Irrealia ile İlgili Hatalı Öğretinin Kökeni Üzerine)	31	2007	131-136
		Language (Dil)	31	2007	137-144
33	BRETSCHNEIDER, Jan	Der Objektive Zusammenhang von Biosystemen und Die Bedeutung Seiner Erkenntnis Für Die Gesellschaftliche Praxis (Biyosistemlerin Nesnel Bağlamı ve Biyosistemler Bilgisinin Toplumsal Uygulamalardaki Önemi)	29	1994	87-107
34	CANASLAN, Eylem	Locke's Account of Liberty in the Essay: Can "Finite Intellectual Beings" be Free? (Araştırma Makalesi)	37	2012	39-60
35	CANIELLI, Walter	Tendencies in Logic, and Some Modest Advice to Young Logicians (Görüş Makalesi)	51	2019	343-350
36	CANLI, Emine	Deneyimin Yoksullaşması: Walter Benjamin'de Estetik ve Politika (Araştırma Makalesi)	46	2017	149-161
		Dil ve Politika İlişkisi Üzerine Bir Soruşturma: Dilin Politik Felsefeye Sağlayabileceği İmkânlar (Araştırma Makalesi)	49	2018	23-36
37	CANSEVER, Turgut	Ernst Diez: Türk Sanatı	Cilt 2 Sayı 1	1947	251-259

38	CARNEIRO, Gregory	The Logic of Normative Justification (Araştırma Makalesi)	51	2019	79-115
39	CORCORAN, John	Logic in The 21st Century: Advice For Young Logicians (Görüş Makalesi)	51	2019	309-319
40	CUSANUS, Nicolaus	Gizlenen Tanrı Üzerine	33	2008	87-100
41	COŞKUN, İlker	Platon'da Müzikal Eğitimin Temel Öğelerine Dair: Skhema ve Ethos (Araştırma Makalesi)	46	2017	127-147
42	ÇAĞLIYAN, Çağdaş Emrah	Doğal Durum ve Toplumsallaşma ile İlişkili Düşünceleri Bağlamında Rousseau ve Nietzsche'nin Yaklaşımlarına Genel Bir Bakış	57	2022	15-38
43	ÇAKMAK, Cengiz	Platon'da Gerçekliği Tasvir Eden Önergelerin Yapısı Hakkında Bir Çalışma	30	1997	123-139
		Wittgenstein'da Dil ve Felsefe İlişkisi	30	1997	141-151
		Silence and the Inexpressible (Susma ve ifade Edilemeyen)	31	2007	1-26
		Asâdan Böceğe Politik Yargı ve Felsefe (Araştırma Makalesi)	43	2015	17-23
		Meydan Okuma Olarak Felsefe (Araştırma Makalesi)	46	2017	1-8
44	ÇETİN, Hüseyin	Hegel'de Tanrı Bilgisi	57	2022	85-100
45	ÇEVİK, Ahmet Dinçer	Bilimsel Modellerin Sağlamlığı Üzerine (Araştırma Makalesi)	55	2021	49-65
46	ÇEVİK. C. Cengiz	Cicero, De Finibus "Latince Felsefi Terminoloji" Üzerine Bir İnceleme	33	2008	43-86
47	ÇİTİL, Ahmet Ayhan	Genç Mantıkçılara Öneriler (Görüş Makalesi)	51	2019	375-377
48	ÇORAKLI, Eyüp	Platon'un Ruh (Psyche) Anlayışı	56	2022	13-28

49	ÇÜÇEN, A.Kadir	Nasıl Mantıkçı Oldum ya da Olamadım? (Görüş Makalesi)	51	2019	363-366
50	DEMİR, Ayşe Bilge	Yeryüzü ile Yeni Bir İlişki: Biyosantrizm ve Derin Ekoloji (Araştırma Makalesi)	52	2020	97-111
51	DEMİR, Özgür	Kim's Exclusion Argument Revisited (Araştırma Makalesi)	55	2021	67-83
52	DEMİRCAN, Bayer	Hegel'de Kavramsal Olarak Sonsuz'un Kendi Olma Sürecinin Ana Hatları Üzerine (Araştırma Makalesi)	37	2012	1-26
53	DEMİREL, Cemre	Ayn Rand'ın Egoizminde Ahlakın Temellendirilmesi ve Bağlayıcılığı Problemi (Araştırma Makalesi)	54	2021	63-80
54	DIEZ, Ernst	Josef Strzygowski (1862-1941 Biografisches)	Cilt 2 Sayı 1	1947	1-25
		Endosmosen	Cilt 2 Sayı 1	1947	230-238
55	DOĞAN, Neslihan	Bertrand Russell'ın Gözünden Aristoteles'in Kıyas Teorisine Genel Bir Bakış (Araştırma Makalesi)	51	2019	117-128
		Mantıkçı Pozitivist Anlayışta Metafiziğin Elenmesine Bir Köken Olarak Yeni Mantıkta Anlam Sorunu	57	2022	63-84
56	DUMAN, Musa	Nietzsche on the Value of Life and Truth (Tartışma)	52	2020	19-39
57	DURALI, Teoman	Çağdaş Düşüncede Canlı Sorununa ilişkin Temel Bilimsel Alanlar	21	1977	107-157
		Biyoloji Felsefesine Giriş Denemesi	22-23	1981	161-184
		Jean Piaget	22-23	1981	301-303
		Metinler Işığında Aristoteles'in Canlıyla ve Canlının Evrimiyle İlgili Düşüncelerine Problematik Yaklaşım	24	1984	257-343

		Charles Darwin ve Yüzyılımıza Damgasını Vuran Çağdaş Evrim Düşüncesinin Doğuşu	25	1984	113-131
		Aristoteles'in Kategorileri'nde Fizik'i ile Metafizik'inde Değişme ve Zaman Sorunları	26	1987	93-124
		Bize Gelenler (Physique et Biologie)	26	1987	297-299
		"Rastlantı ile Zorunluluk" Açısından Canlılar Bilimi	27	1990	1-44
		Biyoloji Sorunu	28	1991	27-70
		Biyolojinin Bilim Teorisi	28	1991	71-125
58	DÜRRE, Mazlum	Nietzsche'nin Nihilizm Söylemi (Araştırma Makalesi)	52	2020	83-96
59	DÜRÜŞKEN, Çiğdem	Stoa Mantığı	28	1991	287-308
		Antikçağda 'Psyche' Kavramına Genel Bir Bakış I	29	1994	75-85
		Anicius Manlius Severinus Boethius Felsefenin Tesellisi (Anicii Manlii Severini Boethii Philosophiae Consolationis Liber V. Consolatione Philosophiae)	31	2007	27-62
60	DÜZEN, Zeynep	David Kaplan'da Bağlam Duyarlı Terimlerin Anlambilimi Üzerine (Araştırma Makalesi)	49	2018	53-63
61	ELMACI, Nusret Erdi	Akran Anlaşmazlığında Uzlaşıcılık ve Yüksek Düzeyde Gerekçeli İnançlar Problemi	56	2022	113-129
62	ERALP, H. Vehbi	Leibniz'in Kıyas Teorisi	Cilt 2 Sayı 2	1947	65-75
		Determinizm ve Hürriyet Üzerine Düşünceler	Cilt 5 Sayı 1	1960	1-6
		Felsefe Tarihi	13	1962	116-119
		Batı'da Tolerans Fikrinin Gelişmesi	13	1962	120-124
		Felsefede ve Güzel Sanatlarda Ahenk	15	1964	3-18

		Prensipler ve Bazı Mantık Prensipleri	18	1972	1-10
63	ERDEMLİ, Atilla	Immanuel Kant Salt Aklın Eleştirisi'ne Önsöz	24	1984	213-220
		Aydınlanma Filozofu Olarak Descartes	27	1990	99-113
		Spinoza'nın Ahlak Anlayışı	27	1990	115-157
		“Friedrich Daniel Ernst Shleiermacher” Felsefe Tarihçesi Gözüyle Bir Tanıtma	28	1991	243-276
		Spor, Hümanizm ve Olimpizm	30	1997	153-178
		Eleştiri	40	2014	1-20
		Sorumluluk	41	2014	1-30
64	ESENYEL, Adnan	Bir Sanat Eseri Olarak Yaşamın Anlamı (Araştırma Makalesi)	50	2019	65-77
65	ESENYEL, Zeynep Zafer	Doğal Dünyanın Logos'una: Cezanne'nin Dinleyen Gözleri (Araştırma Makalesi)	50	2019	43-63
66	ESGÜN, Toros Güneş	Jacques Rancière'de Siyasetin Olanığı (Araştırma Makalesi)	36	2012	17-28
67	ETAN, Akın	Nicolai Hartmann'ın Ontolojisinde Kategoriler ve “Real Determination Sorunu”	22-23	1981	185-206
		Immanuel Kant Salt Aklın Eleştirisi'ne Önsöz	24	1984	213-220
68	FABRE, Cecile	Toplumsal Sözleşme (Araştırma Makalesi)	48	2018	123-135
69	FARABİ	Eflatun ile Aristoteles'in Görüşlerinin Uzlaştırılması	24	1984	221-255
		Felsefenin Temel Meseleleri	25	1984	203-212
		Felsefe Öğreniminden Önce Bilinmesi Gereken Konular	26	1987	185-192
70	FREYDBERG, Bernard	Transcendental and Formal Logic in Kant's Analytic (Kant'ın Analitik'inde Transcendental ve Formel	34	2011	1-20

		Mantık (Çev. İhsan Berk Özcangiller)			
71	GADAMER, Hans-Georg	Die Griechische Philosophie und das Moderne Denken (Araştırma Makalesi) Grek Felsefesi ve Modern Düşünce (1978)	44	2016	77-90
72	GIERULANKA, Danuta	L'oeuvre Philosophique de Roman Ingarden Esquisse Systematique (Roman Ingarden'in Felsefi Yapıtı Üzerine Sistemantik Bir Taslak)	21	1977	3-36
73	GÖKBERK, Macit	ÖNSÖZ	Cilt 1 Sayı 1	1945	V
		Hegel'in Devlet Felsefesi	Cilt 1 Sayı 2-3	1946	99-129
		Leibniz'in Alman Dili Üzerine Düşünceleri	Cilt 2 Sayı 2	1947	76-95
		Ernst von Aster'in Felsefedeki Yeri	Cilt 2 Sayı 3	1949	10-18
		Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları	Cilt 2 Sayı 3	1949	128-135
		Die Entwicklung des Türkischen im Rahmen der Türkischen Kulturgeschichte	Cilt 5 Sayı 1	1960	7-18
		Batı Anadolu'nun Yetiştirdiği Antik Filozoflar	Cilt 5 Sayı 1	1960	74-90
		Positivism ve Geist Felsefesi	12	1961	24-30
		Felsefe Tarihi Üzerine Düşünceler: 1, Nicolai Hartmann'ın "Problemler Tarihi" Görüşü	14	1963	123-137
		Hegel'in Felsefesi -Yaşayan Yönleriyle	18	1972	11-22
74	GÖKNİL, Nazan	Estetik Haz	Cilt 1 Sayı 1	1945	141-154
75	GÖREN, Erman	Stoacılar'da Dilbilim Sorunları ve Anlambilim'in Olgunlaşması	31	2007	87-106

76	GÖZCÜ, A. Suat	Husserl’de Retensiyon ve Anımsama Ayrımı (Araştırma Makalesi)	44	2016	13-23
		Leibniz’in Erken Dönem Çalışmalarında Hareket ve Çeşitlilik	56	2022	1-12
77	GÖZÜTOK, Muhammet	Descartes’in Görme Kuramı (Araştırma Makalesi)	48	2018	1-20
78	GRAF, Rudolf	Friedrich Von Hardenberg’in Tarih Felsefesi	Cilt 1 Sayı 2-3	1946	130-199
79	GRUNBERG, David	The Place of Logic in Philosophy (Görüş Makalesi)	51	2019	351-353
80	GRÜNBERG, Teo	Temel Önermeler	13	1962	30-56
		Bertrand Russell’in Tasvirler Teorisi	14	1963	138-173
		Phenomenalism and Observation (Fenomenalizm ve Gözlem Türkçe özet)	15	1964	68-77
		An Essay On The Consept of Meaning (Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme)	15	1964	110-163
81	GUEROULT, Martial	Psychologie Et Mathematisme Chez Descartes (Descartes’ta Psikoloji ve Matematism)	12	1961	1-23
82	GÜNENÇ, Mehmet	Benlik, Birey ve Anlam (Araştırma Makalesi)	42	2015	1-20
		Kant’ta Benlik ve Zamandan Hareketle Oluşan Gerçeklik (Araştırma Makalesi)	43	2015	41-51
		Kant’ta Apperzeption Kavramı (Araştırma Makalesi)	44	2016	1-11
83	GÜR, Aysun	Heidegger’de Düşünme Biçimlerinin Yazgıyla İlişkisi Üzerine (Araştırma Makalesi)	44	2016	25-47
84	GÜLAY, Peyami Safa	Ludwig Wittgenstein’da Ahlaki Söylemin İmkkanı (Araştırma Makalesi)	45	2016	119-133

85	GÜLTEKİN, Abdurrazzak	İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nün Unutulmuş Bir Hocası: Orhan Sadeddin Hayatı, Eserleri ve Felsefe Anlayışı (Araştırma Makalesi)	45	2016	1-28
86	GÜNDAY, Merve	Bending The Structure: Jacques Lacan Along The Axis of Structuralism and Poststructuralism	56	2022	99-112
87	GÜRAN, Enes	Olağanüstü Halde Hukuk (Araştırma Makalesi)	46	2017	21-40
88	GÜRSOY, Funda	Hristiyan Epimetheus: Bir Carl Schmitt Biyografisi (Araştırma Makalesi)	46	2017	41-70
89	GÜVEN, Özgüç	Peirce'de Sayının Temellendirilmesi (Araştırma Makalesi)	42	2015	33-40
		Platon'da Sayının Temellendirilmesi (Araştırma Makalesi)	43	2015	53-63
		Kant'ın Grenze ve Schranke Ayrımı Yoluyla Felsefenin Yapısı Hakkında Bir Soruşturma (Görüş Makalesi)	51	2019	379-392
		Hilbert, Matematiğin Temelleri ve Görü (Araştırma Makalesi)	52	2020	113-149
		250. Yılında Kant'ın Duyulur ve Anlaşılır Dünyanın Form ve İlkeleri Eseri Üstüne (Araştırma Makalesi)	53	2020	123-151
90	HAFİZ, Muharrem	Fizikten Metafiziğe: Ön- Sokratik Sokrates ve İkinci Yolculuğu (Araştırma Makalesi)	55	2021	17-33
91	HALTMAYER, Stephan	Das Aristotelische Schlechthin Und Für Uns Frühere im Hinblick auf die Strukturierung des Organons (Aristoteles'de Organon'un Kuruluş Düzeni Açısından 'Bizim	28	1991	147-163

		İçin Önce Gelen’ ve ‘Ne ise O Olarak Önce Gelen’)			
		Prinzip im Anschluß Vor Allem An Die Zweite Analytik (Aristoteles’in İkinci Analitiği Bağlamında İlke)	28	1991	165-182
92	HAMMOND, Robert	Farabi Felsefesi ve Ortaçağ Düşüncesine Etkisi	29	1994	125-191
93	HARTMANN, Nicolai	Almanya’da Yeni Ontoloji Cereyanı (Neue Ontologie in Deutschland)	Cilt 1 Sayı 1	1945	1-46
		Neue Ontologie in Deutschland	Cilt 1 Sayı 2-3	1946	1-50
		Almanya’da Yeni Ontoloji Cereyanı	Cilt 1 Sayı 2-3	1946	202-254
		Almanya’da Yeni Ontoloji	16	1968	1-48
94	HEIMSOETH, Heinz	Nikolai Hartmann’ın Ölümü Münasebetiyle (Nachruf auf Nikolai Hartmann)	Cilt 3 Sayı 1	1952	1-25
		Filozof Olarak Descartes (Descartes als Philosoph)	Cilt 3 Sayı 3	1957	1-12
95	HEISTERMANN, Walther Ernst	Pragmatizm’de Hakikat Mefhumu (Über den Wahrheitsbegriff des Pragmatismus)	Cilt 3 Sayı 1	1952	118-135
		Kaynak ve Düzen (Ursprung und Ordnung)	Cilt 3 Sayı 3	1957	13-47
		Tabiat, İnsan ve Tarih (Natur, Mensch, und Geschichte)	Cilt 4 Sayı 2	1959	18-68
		Kant’ın Felsefesinde İnsanın Yeri (Die Bedeutung des Menschen in der Philosophie Kants)	16	1968	49-78
		İlim ve Profanlık (Wissenschaft und Profanität)	16	1968	79-114
96	HORYNA, Bretislav	The History and Theory of the Dionysian Principle “Das Dionysische” in Literature and Philosophy Before the Classical	55	2021	1-16

		Formulations of Fr.Nietzsche (Araştırma Makalesi)			
97	HOŞGÖR, Kubilay	Schopenhauer'ın Yeter Sebep İlkesinin Dörtlü Kökü Üzerine (Araştırma Makalesi)	52	2020	41-58
98	HÜBNER, Adolf	“Doğal Düzen” Wittgenstein'in Bir Bilim Adamı Üstündeki Etkisi (“The Natural Order” Wittgenstein's Impact on a Scientist)	26	1987	57-92
99	İNAM, Ahmet	Wittgenstein and Heidegger on The Impassable Bridge (Geçilmez Köprü Üzerinde Wittgenstein ve Heidegger)	27	1990	159-176
100	İNÖNÜ, Nazlı	Charles Sanders Peirce'ün Mantığı	32	2009	51-70
		Charles Sanders Peirce'ün Pragmatizmi	33	2009	31-41
101	İPŞİROĞLU, Mazhar Şevket	ÖNSÖZ	Cilt 1 Sayı 1	1945	V
		Uslup Tarihi Olarak Sanat Tarihi: Heinrich Wölfflin'in eseri (Kunstgeschichte als Stilgeschichte: Das Werk Heinrich Wölfflins)	Cilt 2 Sayı 1	1947	26-54
		Söylev	Cilt 2 Sayı 3	1949	2-3
		Vereinzelung: Tendenzen und Reflexe (İnfıratçılık)	Cilt 2 Sayı 3	1949	136-144
102	JOHANNESSEN, Dorothea	Erinnerungen an Nicolai Hartmann	Cilt 3 Sayı 1	1952	25-34
103	JAUSS, Hans Robert	Edebiyat İletişiminde Diyaloğa Dayalı Anlama	27	1990	177-190
104	KAÇAR, Erman	Bending The Structure: Jacques Lacan Along The Axis of Structuralism and Poststructuralism	56	2022	99-112
105	KAMER, Vedat	İnformel Mantık ve Akıl Yürütme	40	2014	37-60
		Yapay Zekâ ve Monoton Olmayan Mantık	41	2014	45-64

		Yapılandırılmış Sorgu Dili (SQL) ve Üç Değerli Mantık (Araştırma Makalesi)	42	2015	41-48
		Vedat Kamer Interviews John Woods (Tartışma)	51	2019	303-308
		Genç Mantıkçılar (Görüş Makalesi)	51	2019	339-342
106	KANAR, Yüksel	Sosyal Bilimlerin Avrupamerkezci Yapısı (Araştırma Makalesi)	47	2017	69-80
107	KAR, Erman	Particulars and Universals in Aristotelian Substance Theory (Araştırma Makalesi)	55	2021	35-48
108	KARABEY, Ramazan Atıl	Çelişkilere Dönüş: Lukasiewicz İtirazı (Araştırma Makalesi)	51	2019	139-151
109	KARABÖCEK, Can	Nurettin Topçu'nun Demokrasi Kavramına Yönelik Eleştirisi (Araştırma Makalesi)	54	2021	49-61
110	KARATAŞ, Çağdaş Burak	Russel-Meinong Tartışması Üzerine (Araştırma Makalesi)	53	2020	35-54
111	KARATAŞ, Yaylagül Ceran	Çağdaş Feminist Kuramlar Açısından Feminist Öznenin İmkânı (Araştırma Makalesi)	47	2017	1-24
112	KARDEŞ, Murat Ertan	17. Yüzyıl Meselesi Olarak Spinoza: Schmitt'in Spinoza Kavrayışları	40	2014	21-36
		Schmitt'in Katekhon'u Üzerine Birkaç Not (Araştırma Makalesi)	46	2017	9-20
		Politik Felsefe Nedir? (Araştırma Makalesi)	51	2019	393-410
		Walter Benjamin Düşüncesinde Teknik: İmkânlar, Eleştiri ve Politik Eylem (Araştırma Makalesi)	52	2020	1-18
113	KARLIAĞA, Bekir	Pythagorasçı Felsefenin Türk-İslâm Felsefesine Yansıması	22-23	1981	245-261

		Türk-İslam Kaynaklarına Göre Pythagoras'ın Altın Mısraları	22-23	1981	263-279
114	KAYA, Asım	Arthur O. Lovejoy'un "Büyük Varlık Zinciri"nin Kökeni ve Batı Düşüncesindeki İzdüşümleri	57	2022	39-62
115	KAYA, M. Cüneyt	Tabipler İçin Felsefe: İbn Hindu'nun Felsefe Tasavvuru ve Sözlüğü	34	2011	21-79
		Sadreddin Konevi'nin Metafizik Eleştirisi: İbn Sina'da Zorunlu Varlık'ın Cüz'ileri Bilmesi Sorunu (Araştırma Makalesi)	37	2012	27-38
		İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nün Unutulmuş Bir Hocası: Orhan Sadeddin Hayatı, Eserleri ve Felsefe Anlayışı (Araştırma Makalesi)	45	2016	1-28
116	KAYA, Mahmut	Aristoteles'in Ahlak ve Siyaset Felsefesinin İslam Dünyasına Yansıması	22-23	1981	207-243
		Ünlü Hekim-Filozof Ebu Bekr Er-Razi ve Hekimlik Ahlakı ile ilgili Bir Risalesi	26	1987	227-246
		XVIII. Yüzyılda Grekçe'den Yapılan Tercümeler ve Es'ad Efendinin "Fizika Tercümesi" Üzerine Bazı Tespitler	28	1991	183-192
		Peripatetik Felsefede İnsan Aklının Fa'al Akılla Olan İlişkisi ve İbn Rüşd'ün Probleme Farklı Yaklaşımı	29	1994	21-28
117	KAYMAZ, Murat	Schopenhauer Felsefesinde Platonik Öğeler (Araştırma Makalesi)	47	2017	81-97

118	KEKLİK, Nihat	Türk-İslam Filozofu İbn Sina (980-1037) Hayatı ve Eserleri	22-23	1981	1-53
		Türk-İslam Filozoflarının Avrupa Kültürüne Etkileri	24	1984	1-25
		Felsefede Üslup Meselesi ve Bazı İlkeler	24	1984	56-80
		Felsefe Bakımından Metafor	25	1984	17-36
		Türk-İslam Filozoflarının Avrupa Filozoflarına Etkileri Konusunda Yeni Örnekler	26	1987	1-18
		Mevlana'da Metafor Yoluyla Felsefe	26	1987	19-55
119	KESKİN, Gamze	Baumgarten Felsefesinde Estetik ve Mantık (Araştırma Makalesi)	49	2018	13-22
		Kant'ın Eleştirel Felsefesinde Özgürlükten Doğaya Geçişin İmkânı Olarak Sanat (Araştırma Makalesi)	50	2019	31-41
120	KILIÇ, Elife	Platon'un Devlet Diyalogu Bağlamında Eğitim Anlayışı (Araştırma Makalesi)	45	2016	67-84
121	KIZILTEPE, Nazmiye	Teoloji: İyi mi? Kötü mü? (Kitap İncelemesi)	48	2018	137-150
122	KISSEL, Teresa Kouri	Logical Instrumentalism and Concatenation (Araştırma Makalesi)	51	2019	153-160
123	KOÇ, Çağlar	Sınır-Fenomen Olarak Rüyasız Uyku (Araştırma Makalesi)	53	2020	25-34
124	KOÇ, Yalçın	Mekan ve Nesne	29	1994	13-20
		Matematiğin Ontoloji Bakımından Kant ve Frege Karşılaştırması	30	1997	49-54
125	KOR, Hacer Meryem	Hans-Georg Gadamer'de Sanat Eseri (Araştırma Makalesi)	48	2018	45-56
126	KORLAELÇİ, Murtaza	Gabriel Marcel'e Göre Teknik ve Günah	27	1990	221-235
127	KÖCHLER, Hans	Kritische Bemerkungen Zum Universalen	30	1997	55-89

		Anspruch der Evolutionären Erkenntnistheorie (Evrimsel Bilgi Teorisine Eleştirel Bakış)			
128	KRANZ, Walther	ÖNSÖZ	Cilt 1 Sayı 1	1945	V
		Atomculuğun Doğuşu	Cilt 1 Sayı 1	1945	155-160
		Eflatun ve Devlet	Cilt 1 Sayı 1	1945	161-164
		Leibniz ve Platon	Cilt 2 Sayı 2	1947	33-64
		Ernst von Asters Persönlichkeit (Ernst von Aster'in Şahsiyeti)	Cilt 2 Sayı 3	1949	4-9
129	KUMBASAR, İsmail Hakkı	Herakleitos ve Lao Tzu'nun Düşüncelerinin Logos ve Tao Kavramları Merkezinde Karşılaştırılması (Araştırma Makalesi)	46	2017	103-125
130	KURTULDU, Başak	Douglas Walton'ın Argüman Biçimleri Yaklaşımı (Araştırma Makalesi)	51	2019	161-178
131	KUŞCU, Egemen Seyfettin	Tümeller Sorunu ve Güncel Kuramların Çözümlerinin Karşılaştırılması (Araştırma Makalesi)	42	2015	49-68
		Bireyleşimin Önselliği (Araştırma Makalesi)	51	2019	411-421
		Cambridge Değişimi ve bir Zorunlu Soru: Bir Nesne Olmak Ne Demektir? (Araştırma Makalesi)	53	2020	1-24
132	KUTLUSOY, Zekiye	Günümüzün Türkiye'sinde Mantıktaki Ana Eğilim ve Kimi Öneriler (Görüş Makalesi)	51	2019	355-361
133	LEVI-STRAUSS, Charles	Mitlerin Yapısı	19	1975	153-180
134	LORENZ, Konrad	Moral-Analoges Verhalten Geselliger	20	1976	113-142

		Tiere (Toplu Halde Yaşayan Hayvanlarda Ahlaka Benzeyen Davranışlar)			
135	LORİNGHOFF, Bruno Baron Von Freytag	Zum Problem des Zufalls	Cilt 4 Sayı 2	1959	108-120
136	MAKILO, Venance	Yurtseverlik: Doğa İnsanından Toplumsal İnsana Özgürlük (Araştırma Makalesi)	46	2017	89-102
137	MARTIN, Robert	“Grue” and Innate Ideas (“Yeşvi” ve Doğuştan İdealar)	30	1997	91-106
138	MAURI, Margarita	Loving Gaze and Accurate Knowledge	57	2022	1-14
139	MCGINNIS, Jon	Scientific Methodologies in Medieval İslam (Orta Çağ İslam’ında Bilimsel Metodolojiler) (Araştırma Makalesi)	45	2016	135-185
140	MENGÜŞOĞLU, Takiyettin	ÖNSÖZ	Cilt 1 Sayı 1	1945	V
		Fenomenoloji Felsefesi	Cilt 1 Sayı 1	1945	47-74
		Felsefi Antropoloji Bakımından Tecrübe Mefhumunun Tahlili (Analyse de la Notion de l'experience du Point de vue de Anthropologie Philosophique)	Cilt 3 Sayı 1	1952	136-188
		Bilgi Fenomeninin Felsefe Antropoloji Bakımından Tahlili (L’Analyse du Probleme de la Connaissance du Point de vue de L’Anthropologie Philosophique)	Cilt 3 Sayı 2	1955	53-100
		Subjektivlik ve Objektivlik Fenomeninin Felsefi Antropoloji Bakımından Tahlili (La Subjectivite et L’objectivite du Point de	Cilt 3 Sayı 3	1957	103-134

		vue del' Antropologie Philosophique)			
		Ontolojik Esaslara Dayanan Felsefi Antropoloji Hakkında Düşünceler (Die Frage Der Natur Des Menschen Gedanken Zu Einer Ontologisch Fundierten Anthropologie)	Cilt 4 Sayı 2	1959	1-17
		“Tarihilik” ve “Tarihsizlik”	16	1968	115-130
		Lise Müfredat Programı Hakkında Düşünceler	19	1975	181-196
		Çağımızda Antropolojik Teoriler (Anthropologische Theorien Der Gegenwart)	20	1976	37-62
		Hamide Topçu: “Ankara Üniversitesinin Bir Eğitim Fakültesi Vardır”, Üzerine, 1968	20	1976	147-148
141	MENZİLCİOĞLU, Çiğdem	Roma'da Pietas Kavramı	32	2009	71-92
142	METZGER, H.	Güney Anadolu'da Yapılan Bir Geziden Notlar (Notes D'un Voyage En Anatolia Meridionale)	Cilt 2 Sayı 1	1947	64-84
143	MOLACI, Melike	Erken Dönem Stoa Düşüncesinde Erdem (Araştırma Makalesi)	54	2021	11-28
144	MUHTAROĞLU, Nazif	Tanrı'nın Tekliğine Dair Modal Argüman (Araştırma Makalesi)	51	2019	179-185
145	NICOLAS-FRANCISCO, Ricardo Arturo	A Note on Three Approaches to Connexivity (Araştırma Makalesi)	51	2019	129-138
146	NUTKU, Uluğ	Nietzsche'de Nihilizm Problemi	16	1968	131-143
		Descartes'in Immanent Apriorisi	20	1976	63-69
		Subjektif Kausalite Anlayışının Getirdiği Anti-Apriorizm	20	1976	70-77
		Leibniz'in Monadlar Teorisinin Tarihi Önemi	22-23	1981	143-159
		Antropolojinin İnsan Kavramıyla Etik'in	24	1984	81-100

		İnsanlık Kavramı Arasında Bulunabilecek Geçitler			
		G. E. Moore'un “Naturalistçe Yanıltmaca” Yanıltmacası	25	1984	87-93
147	OESER, Erhard	Bilim Teorisi Çıkış, Gelişme, Şimdiki Durum (Wissenschaftstheorie Ursprung, Entwicklung und Gegenwärtige Situation)	22-23	1981	93-141
		Wissenschaftlicher Universalismus (Bilimsel Evrenselcilik)	25	1984	37-86
		Wissenschaftstheorie Als Technologie des Erkenntnisfortschritts (Bilgide İlerleyişin Teknolojisi Olarak Bilim Felsefesi)	28	1991	127-146
148	OLGUNER, Fahrettin	İslam Kaynakları Işığında Platon	24	1984	123-168
149	OMAY, Murad	Asıl İyiyle İlgili Bazı Temel Problemler (Araştırma Makalesi)	43	2015	1-15
150	ONAR, Sıddık Sami	Söylev	Cilt 2 Sayı 3	1949	1
151	ONART, Adnan	Ahlak Felsefesinde Doğalcılık Nedir? Ne Değildir?	20	1976	79-97
152	ÖNDER, Derya	Parmenides'te Varlık ve Düşünme Bağlamında “Var Olan” (On Ti), “Var- Olan” (To On / To Eon) ve “Varolma” (EİNAİ) (Araştırma Makalesi)	47	2017	25-41
153	ÖNKAL, Güncel	İlişkisel Bir “Dünya” Olarak Sanat ve Nesnenin Yeni Estetik Deneyimde Bozulumu (Araştırma Makalesi)	50	2019	9-16
154	ÖZAYDIN, Özge	İçimdeki Ahlak Yasası: Kant'ın Ahlak Kuramı Üzerine Eleştirel Bir İnceleme	34	2011	97-117

155	ÖZCAN, Çağla	Biçimsel Bir Dil Olarak Müzikte Anlam (Araştırma Makalesi)	51	2019	187-201
156	ÖZCANGİLLER, Berk	Şeylerin Nihai Kaynağı Üzerine 1697 (Araştırma Makalesi)	35	2011	37-48
		Hegel'in Fenomenolojisi Bağlamında Özbilincin Diyalektiği (Araştırma Makalesi)	45	2016	29-65
157	ÖZDAĞ, Cenk	Eleştirel Düşünmenin Öndayanakları (Araştırma Makalesi)	51	2019	203-212
158	ÖZEMRE, Ahmet Yüksel	Kepler'de Pitagorcu Düşüncenin Evrimi Üzerine Bir Deneme	21	1977	55-67
159	ÖZER, Önay	Değerler ve Yönelimler	15	1964	98-106
		Berkeley'de Varlık ve Algı Sorunu (İngilizce Özet)	17	1970	39-81
		Yasanın Şiddeti ve Adaletin Belleği Atatürk ile Derrida (Araştırma Makalesi)	35	2011	1-10
160	ÖZTANRIKULU, Nurten	Hannah Arendt'in Vita Activa Terimi ile Aristoteles Felsefesinde Skhole'yi Düşünmek (To Think Skhole in Aristotle's Philosophy With Hannah Arendt's 'Vita Activa')	39	2013	9-28
161	ÖZTÜRK, Armağan	Schmitt'in Liberalliği (Araştırma Makalesi)	46	2017	71-88
162	PATEL, Manilal	Gautama Buddha Aydınlanmış Dünya Öğretmeni (Gautama Buddha The Enlightened World Teacher)	Cilt 4 Sayı 2	1959	69-107
163	PEHLİVAN, Ebru	Kant'ın Eleştiri Öncesi Eserlerinde Sınır Kavramı (Araştırma Makalesi)	47	2017	43-67
164	PETERS, W.	Erinnerungen an Ernst von Aster (Von Aster'den Hatıralar)	Cilt 2 Sayı 3	1949	22-49
165	PLATON	Aşıklar, (Ya da Felsefe Üzerine; Etik)	32	2009	93-116

		(Yunanca metni ile birlikte)			
166	PLOTINOS	Ennead'lar (I-IV)	19	1975	81-112
167	POPKIN, Richard Henry	Şüphecilik ve Bilimler (Scepticism And The Sciences)	18	1972	37-69
168	PRIEST, Graham	The Recent History of Logic: A Perspective (Görüş Makalesi)	51	2019	335-338
169	RAZİ, Ebu Bekir	Filozofça Yaşama	27	1990	191-201
170	RIGBY, Stephan H.	Hegelci Liberalizm	43	2015	83-113
171	RITTER, Joachim	Aristoteles ve Sokrates'ten Öncekiler (Aristoteles und die Vorsokratiker)	Cilt 3 Sayı 2	1955	1-37
172	ROSSER, J. Barkley	Çok Değerli Mantıklar	28	1991	277-285
173	ROURE, Pascale	Rakip Paradigmalar: Alman Felsefesinin İstanbul Üniversitesi'ne Girişi (Araştırma Makalesi)	49	2018	37-51
174	RUSSELL, Bertrand	Vaguenessl (Belirsizlik)	31	2007	145-162
175	RÜSTOW, Alexander	Die geistesgeschichtlich soziologischen Ursachen des Verfalls der abendlaendischen Baukunst im 19. Jahrhundert (19. Asır Garp Mimarisinin İnhitatında Fikir Tarihinde ve Sosyolojiye Ait Faktörlerin Rolü)	Cilt 2 Sayı 1	1947	191-220
176	SARIOĞLU, Hüseyin	According to Ibn Rushd God Universe Relationship and Continous Crecition (İbn Rüşd'de Tanrı Âlem ilişkisi ve Sürekli Yaratma)	31	2007	107-130
177	SAVRAN, Gülnur	"Düşünüyorum Öyleyse Varım"	21	1977	158-168
178	SCHEJA, Georg	Die Kunstlerischen und Geistigen Grundlagen Der Abstrakten Malerei (Soyut Resmin Sanat ve Düşünce Bakımından Temelleri)	14	1963	36-64

179	SCHWEITZER, Albert	Kültürün Çöküşünde Felsefenin Suçu (Die Schuld der Philosophie an Dem Niedergang Der Kultur)	29	1994	109-124
180	SEZER, Turan Argun	Demet Teorisi, Işınlanma Paradoksu ve Zaman Felsefesinde Dört Boyutçuluk Açısından Bir Yaklaşım	56	2022	73-97
181	SOYKAN, Ömer Naci	Schelling’de Varlık ve Sanat Formları Sorunu	25	1984	169-202
		Über Das Verhaeltnis der Vorstellung Zum Begriff im Rahmen der Sprache Bei Schopenhauer (Schopenhauer'de Dil Çerçevesi İçinde Tasarım Kavram Bağlantısı)	28	1991	223-241
		Sanatın Neliği Sanatçının Kimliği Sorunu	30	1997	107-122
182	SÖYLEMEZ, Bahadır	“Evet, Sokrates!”in Gölgesinde: Elenkhos Üzerine Bir Soruşturma	56	2022	29-54
183	SÖZER, Önay	Değerler ve Yönelimler	15	1964	98-106
		Berkeley’de Varlık ve Algı Sorunu (İngilizce Özet)	17	1970	39-81
184	SPINOZA, Baruch	Cogitata Metaphysica (Metafizik Düşünceler)	39	2013	43-57
185	STACHE, Wilfried	Yeter Sebep ilkesi (Bemerkungen über den Satz “Alles, was ist, hat einen grund, warum es ist”)	Cilt 3 Sayı 1	1952	81-117
186	STEVENSON, Charles	Etik Terimlerin Duygusal Anlamı	19	1975	113-132
187	STRAUSS, Leo	Zulüm ve Yazma Sanatı	40	2014	61-76
188	SÜHREVERDİ, Şehabeddin	Filozofların İnançları	26	1987	203-212
		Ruhun Yolculuğu	26	1987	213-226
189	ŞAMAN, Esat Burak	Şiir Mantiğın Neresinde Durur? (Araştırma Makalesi)	51	2019	213-234
190	ŞEN, Zekai	Simple Fundamentals of Logic (Görüş Makalesi)	51	2019	331-334

191	ŞİMŞEK, Nurdane	Ksenophanes'in Tanrı Anlayışı (Araştırma Makalesi)	43	2015	65-81
192	TARHAN, Diler Ezgi	Frege'nin Matematik Felsefesinin Husserl Fenomenolojisi Açısından Değerlendirilmesi (Araştırma Makalesi)	44	2016	49-76
		Fenomenolojik Öznelerarasılığın Tersyüz Edilişi Olarak Komedi (Araştırma Makalesi)	45	2016	85-117
		Frege'de Yargıların Formel Mantıksal Analizi ve Düşünceler Üzerine (Araştırma Makalesi)	51	2019	235-247
193	TARIMCIOĞLU, Halise	Özdeşlik İlkesi Sorunu ve Yansımaları Olmayan Mantıklar (Araştırma Makalesi)	51	2019	249-260
194	TAŞDELEN, İskender	Çözümleyici Çizelgeler ve Değillemesiz Önergeler Mantığı-1 (Araştırma Makalesi)	43	2015	25-39
195	TEKİN, Şinasi	Burkancı Uygurlarda Sekiz Türlü Şuur Üzerine Bir Deneme	14	1963	97-107
196	TELLİ, Arda	Machiavelli'nin Gambiti: Devlet Aklı Doktrini'nin Kökenlerine İlişkin Bir Soruşturma (Araştırma Makalesi)	53	2020	91-103
197	TEMELLİ, Arzu İbişi	Eski Yunan'da Tarih Düşüncesi (Araştırma Makalesi)	38	2013	1-26
198	TOKA, Tanju	Farabi ve Kant'ın Siyaset Felsefesinde Toplum ve Hukuk (Araştırma Makalesi)	48	2018	21-44
199	TURNA, Tuncay	Davidson'ın Metafor Kuramı Üzerine	56	2022	55-71
200	TUNALI, İsmail	İntegral Bir Estetik Olarak Ontolojik Estetik	Cilt 3 Sayı 3	1957	155-167
		Die Poetik Aristoteles'im Verhaeltnis zu Seiner Seinsauffassung	12	1961	55-71
		Modern Sanat Problemi	13	1962	74-85

		Kant Estetiği ve Problemleri	14	1963	65-81
		Estetik Beğeni Problemi	15	1964	57-67
		Soyut Sanatta Realite Kavrayışı	17	1970	3-18
		Benedetto Croce'de Estetiğin Bir Bilgi Problemi Olarak Temellendirilmesi	18	1972	23-36
		Sanatın Psikolojik Anlamı ve Worringer'in Üslup Analizi	19	1975	11-20
		Marxist Estetik'te Gerçeklik; Obje ve Suje Problemi	20	1976	99-112
		Roman Ingarden'in Estetik'ine Bakış	21	1977	37-53
		"Soyut"un Sanattaki Anlamı	22-23	1981	83-92
		Wittgenstein'in Estetik Anlayışını "Vorlesungen Und Gespraeches Über Aesthetik, Psychologie und Religion" Kitabına Dayanarak Bir Belirleme Denemesi	25	1984	1-7
		Über Die Bestimmung Der Aesthetischen Auffassung Wittgenstein's Im Anschluss An Vorlesungen und Gespraeches Über Aesthetik, Psychologie und Religion	25	1984	9-16
		Sanat Felsefesi Açısından Mimari ve Zamansallık (Architektur und Zeitlichkeit in Kunstphilosophischer Sicht)	25	1984	95-111
201	TURQUETTE, Atwell R.	Çok Değerli Mantıklar	28	1991	277-285
202	TÜRKER, Habip	Edmund Husserl'in Tarihselcilik Eleştirisi (Araştırma Makalesi)	42	2015	21-32
203	TÜRKER, Sadık	Anlam, Kavram ile Kelime Sembol Üzerine	31	2007	63-86

204	UÇAR, Semra	Fizik ve Felsefe Birbirinden Ayrı Mıdır?	41	2014	31-44
		Maxwell'in Alan Denklemleri Üzerine Bir Değerlendirme (Araştırma Makalesi)	51	2019	261-270
205	URAL, Şafak	Synthese (An Interational Journal for Epistemology, Methodology and Philosophy of Science)	19	1975	197-199
		Lukasiewicz - Tarski Notasyonu	22-23	1981	281-288
		Felsefi Açından Bilim	24	1984	27-53
		Sembolik Mantık ve Uygulaması	26	1987	143-160
		Dedüksiyonda Öncüller mi Yoksa Sonuç mu Önce Gelir?	26	1987	161-165
		Çok Değerli Mantık	26	1987	301-316
		Diyalektik Düşünce ve Mantık	28	1991	1-26
		Bilim Felsefesinin Amacı veya Bilim Felsefesinin Felsefesi	29	1994	1-12
		Felsefe Hocaları	30	1997	1-47
206	URGANCI, Nermin	Thomas Mann'ın "Büyülü Dağ" Adlı Yapıtının Modernizm Açısından Bir Yorumu (Araştırma Makalesi)	50	2019	79-96
		Varlık ve Hiçlik Bağlamında Jean-Paul Sartre'ın Estetik Teorisi (Araştırma Makalesi)	52	2020	59-81
207	UYGUR, Nermi	Montaigne ve Pascal'ın Bir Yanlışı	Cilt 1 Sayı 2-3	1946	200-201
		Tarih Felsefesinin Yolu	Cilt 3 Sayı 3	1957	135-154
		Dilthey Sosyoloji Düşmanı mıdır?	Cilt 4 Sayı 2	1959	134-144
		Bir Felsefe Sorusu Nedir?	Cilt 5 Sayı 1	1960	19-55
		Felsefede Temellendirme	12	1961	31-54
		Heinz Heimsoeth	12	1961	98-104
		Felsefe ve Tarihi	13	1962	3-29

		Bertrand Russell'in Felsefede Gelişmesi	13	1962	103-115
		İğretileme (Metafor) Problemi	13	1962	125-139
		Deney	13	1962	140-148
		Felsefe Dünyasından	13	1962	149-155
		Bertrand Russell'in Doğruluk Anlayışı	14	1963	3-35
		J. L. Austin ve Algı	14	1963	174-184
		Felsefe Dünyasından	14	1963	185-189
		Senin Yerinde Olsam	15	1964	19-26
		Ahlâk Öğretilerinin Eleştirisi	15	1964	89-97
		Felsefe Dünyasından 1963-1964 Eduard Spranger Öldü	15	1964	107-109
208	ÜLKEN, Hilmi Ziya	Ernst von Aster ve Bilgi Teorisi	Cilt 2 Sayı 3	1949	50-62
		Deux Aspects Des Etres	Cilt 2 Sayı 3	1949	110-118
		Ebu-l-Beregat Bağdadi	Cilt 2 Sayı 3	1949	119-127
		İbn Sina'nın Felsefesi	22-23	1981	55-82
209	WALTON, Douglas	My Continuing Journey from Logic to Computational Argumentation (Görüş Makalesi)	51	2019	321-330
210	WEIN, Hermann	Metakategorial Problem (Das metakategoriale problem)	Cilt 3 Sayı 1	1952	35-60
		"Kentauros"vari Felsefe (Kentaursche Philosophie)	Cilt 3 Sayı 3	1957	42-102
211	WEISCHEDEL, Wilhelm	Özgürlük ve Norm (Freiheit und Norm)	19	1975	133-152
212	WISSER, Richard	Friedrich Nietzsche; Übermensch in Sicht? (Friedrich Nietzsche; Üstün İnsan Görünürde mi?)	27	1990	45-97
213	WOODS, John	Vedat Kamer interviews John Woods (Tartışma)	51	2019	303-308
214	WÖLFFLİN, Heinrich	Sanat - Eserlerinin açıklanması	Cilt 2 Sayı 1	1947	55-63
215	YAKIT, İsmail	Darwin'den Önce İslam Düşünürlerinde Evrimle İlgili Fikirler	24	1984	101-122

		Türk İslam Düşünürü Mevlana'ya Göre “İdeal İnsan” Tasavvuru	26	1987	167-183
		La Place D'İbn Khaldun Dans la Pensee de L'Evolution Humaine	27	1990	203-220
		Sadreddin Konevi'nin Düşüncesinde İdrak ve Hakikat Bilgisi	28	1991	193-205
		Mevlana'da Mutluluk Ahlakı	29	1994	29-73
216	YALTKAYA, Mehmet Şerafeddin	İbn Bacca-Avempace	Cilt 1 Sayı 1	1945	75-98
217	YARGAN, Dilek	Formel Ontolojiler ve Betimleyici Mantıklar (Araştırma Makalesi)	51	2019	271-281
218	YAZICIOĞLU, Sanem	Edmund Husserl'in Fenomenolojisinde Ufuk Kavramı	32	2009	21-32
		Tanımak ve Tanınmak: Felsefede Otorite Sorunu (Araştırma Makalesi)	35	2011	11-12
219	YILDIZ, Nedim	Protogoras'ın Dini ve Tanrısal Konular Hakkındaki Görüşleri	34	2011	81-96
		Etik ile Ahlak Ayrımı (Araştırma Makalesi)	35	2011	23-36
		İnsanın Arayışı: Kendini Bilmek (Araştırma Makalesi)	36	2012	7-15
		T. Adorno, Metafizik, Kavram Ve Sorunlar: Metafiziğin Olumsuzluğu (Araştırma Makalesi)	46	2017	163-169
		Dostoyevsky ve Nietzsche: Trajedinin Felsefesi (Kitap İncelemesi)	47	2017	99-106
		A Short History Of Conscience, Authority And Obedience (Araştırma Makalesi)	49	2018	1-12
220	YILMAZ, Ayşe	Klasik ve Klasik Olmayan Mantık Perspektifinden Nagarcuna'nın Çatışkoti'si (Araştırma Makalesi)	51	2019	283-301

221	YILMAZ, Muhsin	Bir Anlamlandırma Yordamı Olarak Sanat (Araştırma Makalesi)	50	2019	1-7
222	YILMAZ, Onur Alp	Neo-Kantçı Ahlak Felsefesi Bağlamında Sosyal Demokrat Revizyonizm Tartışmaları (Görüş Makalesi)	54	2021	97-116
223	YILMAZ, Özgür	Wittgenstein'in Tractatus'u Açısından Anlam Dışı Kavramı (Araştırma Makalesi)	48	2018	73-85
224	YÖNEY, Ferhat	Neo-Aristotelesçi Doğalcılık ve Ahlaki Realizm Açısından Değerlendirilmesi	41	2014	65-78
225	YÜKSEL, Yücel	Yapay Zekâ Ve Puslu Mantık	32	2009	33-50
		"Zade'nin 'Puslu Mantığın Doğuşu ve Evrimi' Üzerine" (Çev. Vedat Kamer)	39	2013	1-8
226	ZEKİYAN, Boğos	Augustinus'un Bilgi Teorisinde İçgerçeği Prensibi ve Sujenin Kendini Bilmesi (Memoria Sui)	19	1975	21-80
		Einstein'in Rölativite Kuramı ile İlgili Olarak Zaman Kavramının Nesnel Değeri Üzerine Düşünceler	21	1977	85-106
227	ZITTEL, Claus	"İncipit Tragoedia, İncipit Parodia "Nietzsche'nin Zerdüş'te Trajik Sevinç ve Ciddi Parodi (Konferans Bildirisi)	48	2018	109-122
228	ZOVKO, Jure	İnsan Bilimleri ve Ahlaki Yargı (Araştırma Makalesi)	38	2013	27-40
		The Human Sciences And Moral Judgment	38	2013	41-53

ÖZ GEÇMİŞ

